گوڵبژێرێک
لە فەتواکانی زانای پایە بەرز

الشيخ محمد بن صالح العثيمين

(رحمه الله)

کۆکردنەوەو وەرگێڕانی

م/ صلاح الدين عبدالكريم

www.r-rast.com

www.ba8.org

ناوه‌ڕۆك

بابه‌ت	لاپه‌ڕه
ناوه‌ڕۆك	٣
پێشه‌كی وه‌رگێڕ	٧
حوكمی ته‌به‌ڕوك كردن به‌ گۆڕو سوڕاندنه‌وه‌ به‌ ده‌وریدا :	١٥
حوكمی سوێند خواردن به‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ :	١٧
حوكمی سوێند خواردن به‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ :	١٩
حوكمی سه‌ردانی كردنی گۆڕی پیاو چاكان :	٢٤
حوكمی قورئان خوێندن له‌سه‌ر گۆڕ :	٣١
حوكمی ته‌وه‌سول كردن به‌ پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) :	٣٢
حوكمی دواكه‌وتن له‌ كاتی دیاری كراوی كاركردن :	٣٦
كۆبوونه‌وه‌ له‌ ماڵی مردوو به‌مه‌به‌ستی سه‌رخۆشی كردن :	٣٨
ده‌ف لێدان له‌ زه‌ماوه‌ندا :	٣٩
حوكمی شه‌رواڵ درێژی بۆ پیاوان :	٤٢
تێكه‌ڵ كردنی نوێژه‌ سوننه‌ته‌كان به‌ یه‌ك نیه‌ت :	٤٦
نه‌خۆشی گواستنه‌وه‌ :	٤٨
به‌سته‌ره‌وه‌كانی بیدعه‌ :	٤٩

حه‌ج وبازرگانی كردن پێكه‌وه: ٤٩
سوجده‌ی سه‌هو: ٥٠
ناداد په‌روه‌ری له نێوان منداڵدا: ٥٠
پیرۆزبایی كردن له كافران به‌بۆنه‌ی چه‌ژنه‌كانیانه‌وه: ٥٢
حوكمی كرداره خۆكوژی‌یه‌كان: ٥٥
حوكمی خۆ ته‌قاندنه‌وه له‌ناو كافراندا: ٥٧
حوكمی سه‌لام كردن له بیدعه‌چی: ٥٩
حوكمی سه‌لام كردن له كافر: ٦٠
ده‌ست پێكردنی ته‌وقه كردن: ٦٣
هێشتنه‌وه‌ی وێنه له ماڵه‌وه: ٦٤
گێڕانه‌وه‌ی نوكته‌و قسه‌ی هه‌ڵبه‌ستراو: ٦٥
ده‌ركردنی غوسل به بێ ده‌ست نوێژ هه‌ڵگرتن: ٦٦
سه‌ره‌نجامی ئافره‌تی باوه‌ڕدار له‌به‌هه‌شتدا ٦٧
ئه‌گه‌ر پێش شوكردنی بمرێت:
شیردانی ئافره‌ت به منداڵی جگه له خۆی به پیاڵه: ٦٩
ئامۆژگاری كردنی خه‌ڵكی به‌شێوازێكی به‌رده‌وام له‌سه‌ر گۆڕ: ٦٩
سڕینه‌وه‌ی چاكه‌كان: ٧١

حه‌ج كردنی ئافره‌ت به‌ بێ مه‌حره‌م: ٧٢
حه‌ج كردن له‌ جیاتی نه‌خۆش: ٧٣
سیواك كردن له‌كاتی به‌ڕۆژوو بووندا: ٧٤
كردنی هه‌ندێك له‌ ڕۆژو به‌تاڵ كه‌ره‌وه‌كان به‌ نه‌زانی: ٧٥
قه‌زا نه‌كردنه‌وه‌ی ڕۆژوو بۆ ماوه‌ی سی ساڵ: ٧٥
به‌ ڕۆژوو نه‌بوون به‌ هۆی سه‌فه‌ر كردن به‌ فڕۆكه‌: ٧٦
ماوه‌ی خه‌تم كردنی قورئان: ٧٧
ئاشكرا كردنی به‌ڕۆژوو نه‌بوون له‌سه‌فه‌ردا: ٧٨
به‌كارهێنانی حه‌بی ڕاگرتنی خوێنی ٧٨
بێ نوێژی (حه‌یز) بۆ پێویستی:
ڕۆژوو شكاندنی ڕێبوار له‌سه‌فه‌ردا: ٧٩
له‌به‌ر كردنی جل وبه‌رگێك كه‌ وێنه‌ی تێدا بێت: ٨٠
فیكه‌ لێدان وچه‌پڵه‌ لێدان: ٨١
له‌ پێ كردنی پانتۆڵ بۆ ئافره‌تان: ٨٢
بڕینی قژی ئافره‌ت تا ناو شانی بۆجوانی، ٨٣
وبه‌كارهێنانی ئامێره‌كانی جوانكاری بۆ مێرد:
پاك بوونه‌وه‌ی ئافره‌ت له‌بێ نوێژی(الحیض) وبه‌رۆژووبوونی: ٨٤
پاك بونه‌وه‌ی ئافره‌تی زه‌یستان (النفساء) پێش چله‌ی: ٨٥

بینینی خوێنی بێنوێژی ڕۆژێك ونه‌مانی بۆ ڕۆژی داهاتوو: ٨٦
حوكمی فرۆشتنی ئه‌ڵقه‌ی ئاڵتون بۆ پیاوان: ٨٦
فرۆشتنی ئاڵتون به پاره نابێت تا هه‌موو پاره‌كه وه‌رنه‌گرێت: ٨٧
حوكمی فرۆشتنی ئه‌و ئاڵتونه‌ی كه ڕه‌سم و وێنه‌ی تێدایه: ٨٨
ده‌رچونی ئافره‌ت بۆ بازاڕ به‌بێ مه‌حره‌م: ٨٩
سه‌رچاوه‌كان ٩١

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەكی وەرگێڕ

إن الحمد للهِ، نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أنْ لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله .

﴿ يا أيها الذين آمنوا اتقُوا الله حق تقَاته ولا تموتن إلا وأنتم مسلمونَ﴾.
(آل عمران:١٠٢)

﴿ يا أيها الناس اتقُوا ربكُم الذي خلَقَكُم من نفْسٍ واحدة وخلَق منها زوجها وبث منهمـا رِجالاً كثيراً ونِساءً واتقُوا الله الذي تساءَلُونَ بِه والْأَرحام إِن اللـه كَـانَ علَـيكُم رقيبـاً﴾ (النساء: ١).

﴿يا أيها الذين آمنوا اتقُوا الله وقُولُوا قَولاً سديداً.. يصلح لَكُم أعمالَكُم ويغفر لَكُم ذُنوبكُم ومن يطع الله ورسولَه فَقَد فَاز فَوزاً عظيماً﴾ (الأحزاب:٧٠-٧١)

أما بعد :

فإن خير الحديث كتاب الله، وأحسن الهدي هدي محمد ﷺ
وشر الأمور محدثاتها، وكل محدثة بدعة، وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار .

لەپاشاندا: یەكێك لە تایبەتمەندێتیەكانی ئایینی پیرۆزی ئیسلام ئەوەیە كە هەموو شتێك موسڵمانان پێوستیان بێت لە ژیانی دین و دونیایاندا بۆیان روون كراوەتەوە تێیدا، وە خوای گەورە پێغەمبەری(صلی الله علیه وسلم) نەبردەوە بۆ لای خۆی تا هەموو دینەكەی پێ تەواو كرد: ﴿الْيوم أكْملْت لكُم دينكُم وأتممت علَيكُم نِعمتي ورضيت لكُم الْإسلَام دينا﴾ [المائدة: ٣].

واتە: ئەمڕۆ من دینەكەم بۆ تەواو كردن، وەبەخششی خۆم تەواو رژاند بەسەرتاندا، ورازی بووم كە ئیسلام ئایینی ئێوە بێت.

وە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرمێت: ﴿تركتكُم على مثل البيضاءِ ليلُها كنهارِها لايزيغُ عنها بعدي إلا هالك﴾[1].

واتە: بەجێتانم هێشتووە لەسەر دین ورێگایەكی سپی، كە شەوی وەكو رۆژی روناكە، بۆیە هیچ كەسێك لێی لانادات وگومڕا نابێت مەگەر كەسێكی بە هیلاك چوو.

وە دەفەرمێت: ﴿ما بقي من شيءٍ يقَرب من الجَنة ويباعد من النارِ إلّا بين لكُم﴾[2].

واتە: هیچ شتێك نەماوە كە لە بەهەشت نزیكتان بكاتەوە ولە ئاگری دۆزەخ دورتان بكاتەوە ئیللا پێتان وتراوەو بۆتان روون كراوەتەوە.

١- (رواه إبن ماجة، وصححه الشيخ الألباني في: ظلال الجنة، رقم:٤٩).
٢- (سلسلة الأحاديث الصحيحة: ٤/ ٤١٦).

وەأبوذر (خوای لێ رازی بێت) دەفەرمێت:

﴿وما طائر يقلب جناحيه في الهواء إلا وهو يذكر لنا منه علماً﴾(٣).

واتە: هیچ باڵندەیەك لە ئاسماندا باڵەكانی ئەم دیوو ئەو دیو نەكردووە ئیللا پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) زانیاری‌یەكی تێدا بۆمان باس كردووە.

وە سەلمانی فارسی(خوای لێ رازی بێت) كاتێك كە جولەكەیەك پرسیاری لێ دەكات و دەڵێت: ئێوە دەڵێن پێغەمبەرەكەمان(صلى الله عليه وسلم) هەموو شتێكی فێر كردووین تەنانەت شێوازی چوونە سەر ئاویش؟ ئەویش لەوەلامدا دەفەرمێت:

﴿أجلْ لقد نهانا أنْ نستقبِلَ القبلةَ لغائط أو بولٍ، أو أنْ نستنجي باليمين، أو أنْ نستنجي بأقل من ثلاثة أحجار، أو أنْ نستنجي برجيع أو بعظمٍ﴾(٤).

واتە: بەڵێ، قەدەغەی ئەوەی لێ كردوین كە روو لە قیبلە بكەین لەكاتی سەرئاودا، یاخود بەدەستی راست خۆمان پاك بكەینەوە، یاخود بە كەمتر لەسێ بەرد خۆمان پاك بكەینەوە، یاخود بە پاشەڕۆی ئاژەڵ وئێسقان خۆمان پاك بكەینەوە.

كەواتە: لەم ئایەت و فەرموودانەوە بۆمان دەركەوت كە هەموو شتێك لە ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا بە جوانی روون كراوەتەوە، وە ئەگەر هەركەسێك لەهەر شتێكی دینەكەیدا ئاڵۆزی ونادیاری‌یەكی هەبوو، یاخود گرفت وكێشەیەكی هەبوو، یاخود توشی گومان و دوودڵی‌یەك بوو ئەوا خوای گەورە رێنمونی كردوین كە بگەڕێنەوە

٣- نفس المصدر.
٤- (مسلم: ١/ ٢٢٣، رقم: ٥٧/ ٢٦٢).

بۆلای زانایـان، چـونكە ئـەوان میراتگـری پێغەمبـەرانن، وە پێغەمبـەرانیش دینـارو درهەمیان بەجێ نەهێشتووە، بەڵكو زانست وزانیاری‌یان بەجێ هێشتووە.

وەتاكو زانایان لەناو خەڵكیدا بمێنن ئەوا خەڵكی هیچ كێشەو گرفتێكیان نابێـت لـە دینەكەیاندا ئەگەر بگەڕێنەوە بۆلای زانایان، بەڵام گرفت و كێشە ئەو كاتە دەسـت پێ دەكات وسەر هەڵ دەدات كـە زانایـان لـەناو خەڵكیـدا نـەمێنن وكۆچـی دوایـی بكەن، یاخود خـەڵكی نەگەڕێنـەوە بۆلایـان لـە كێـشەو گومـان وپرسـیارەكانیاندا، بەڵكو بگەڕێنەوە بۆلای كەسانێكی نـەزانی خۆبـەزانا كـە فـەتوا بـۆ خـەڵكی بـدەن وخۆیان وخەڵكیش گومڕا بكەن و لەرێگای راستیان دەربكەن، ولەبابـەتی گـەورەی وا فەتوا دەدەن كە سەرەنجامی ئوممەتی ئیـسلامی پێـوە پەیوەسـتە، وەبـەهۆی فەتواكانیانەوە موسڵمانان توشـی گێـژاوو كارەسـاتی وا دەكـەن كـە ئەنجامەكـەی سوپاس كراو نابێت، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) دەفەرمێت:

﴿إن الله لا يقْبِض العلْم إنتزاعاً ينتزعه من العباد، ولكن يقْبِض العلْم بِقَبضِ العلَماءِ، حتى إذا لَم يبق عالم إتخذَ الناس رؤوساً جهالاً فَسئلُوا فَأَفْتوا بِغيرِ علْمٍ فَضلوا وأَضلوا﴾[٥].

واتە: خوای گەورە زانست هەڵناگرێت وناهێڵێـت بـەوەی كـە لـە سـینگی خەڵكیـدا دەری بكات، بەڵكو زانست هەڵدەگرێت ونایهێڵێت بە نەهێشتن وبردنەوەی زانایان، هەتا وای لێ دێت زانا نامێنێت، ئەوكاتە خەڵكی سەرانێكی نەزان ونەفام بۆ خۆیـان دادەنێن و پرسیاریان لێ دەكەن ئەوانیش بەبێ زانیاری وەڵامی خەڵكی دەدەنـەوە وفەتوایان بۆ دەدەن وخۆیشیان وخەڵكیش گومڕا دەكەن.

٥- (صحيح الجامع الصغير، رقم: ١٨٥٤).

لەکاتێکدا کـه زانایـانی پێـشینه چـاکەکانی ئـەم ئوممەتـه زۆر خۆیـان دەپاراسـت وخۆیـان دوور دەگـرت لـه فـەتوا دان، تـا ئەگـەر لـەناو کۆمەڵێکیانـدا پرسـیار لـه یەکێکیان بکرایا وەڵامـی نادایـەوەو ئاراسـتەی ئـەوەی تەنیـشتی دەکـرد، ئـەویش بەهەمان شێوە تا پرسیارەکە دەگەڕایەوە بۆ یەکەم کەس.

وە کاتێك خەڵکی شام چل پرسیاریان لێ گیر دەبێـت و وەڵامـی نـازانن بەیەکێکـدا دەینێرن بۆ مەدینه بۆ لای ئیمامی مالیك، ئەویش له چل پرسیارەکە تەنها وەڵامی چواری دەداتەوە وبۆ سی وشەشەکەی تری دەڵێت نازانم، کابرایش که له شـامەوە هاتووە دەڵێت: ئێستا که من چوومەوە چی به خەڵکی شام بڵێم ئەوان چاوەڕوانی وەڵامن؟! ئیمامی مالیکیش زۆر به خـۆ بەکـەم زانینـەوە دەفـەرمێت: پێیـان بڵـێ ووتی: نازانم .

چونکه ئیمامی مالیك دەیزانی کـه ﴿من العلم أنْ يقولَ لما لا يعلـم اللهُ أعلـم﴾[٦].

واته: ئەویش هەر لەزانیاری‌یه که مرۆڤـ شـتێکی نـەزانی وەڵام نەداتـەوەو بڵێـت: خوای گەورە باشتر دەزانێت.

لەگەڵ ئەوەی که ئیمامی مالیك وپێشەوایانی تری پێشینه چـاکەکان زانـا بوونـه و کۆشش کـەر بوونـه ئەگـەر فـەتوایان بـدایاو هەڵەیـشیان بکردایـه تاوانبـار نـابوون وئـەجر پاداشـتێکیان هـەبووە لەسـەر کۆشـش کردنەکـەیان، بـەڵام بـەهۆی لـه خواترسان وخۆپارێزی‌یانەوە، خۆیـان گرتۆتـەوە لـەو شـتانەی کەنـەیان زانیـووە، بەڵام لەناو خەڵکانی ئەم سەردەمە هەیه هیچ زانستێکی شەرعی وای نەخوێنـدووە

٦- (متفق عليه عن عبدالله بن مسعود(رضي الله عنه)، وانظر: مشكاة المصابيح رقم:٢٧٢).

كەبەهۆیەوە شارەزاییەكی باش پەیدا بكات لە دین تا بتوانێت فەتوا بدات بەڵام جۆرەها فەتوا دەدات وسنوری خوای گەورە دەبەزێنێت وهیچ كات لێی نابیستیت بۆ تەنها جارێكیش بێت كە پرسیارێكی ئاراستە كرا بڵێت نازانم، بەڵكو تۆ چ جۆرە پرسیارێك دەكەیت ئەو وەڵام دەداتەوە، وە جۆرەها شتیان حەڵاڵ كردووە بەهۆی نەزانی وهەواو ئارەزووەكانی خۆیان وخەڵكی، تا خەڵكی پێیان نەڵێت توندو تیژ ولێیان رازی بن، بەڵام لە بیریان كردووە یاخود لە بیری خۆیان بردۆتەوە كە:

﴿من التمس رضا اللهِ بسخط الناس رضي اللهُ عنه وأرضى عنه الناس، ومن التمس رضا الناس بسخط اللهِ سخطَ اللهُ عليه وأسخطَ عليه الناس﴾[٧].

واتە: هەركەسێك خوای گەورە لە خۆی رازی بكات بە توڕە بوونی خەڵكی ئەوا خوای گەورەیش لێی رازی دەبێت وخەڵكیشی لێ رازی دەكات، وە هەركەسێك خەڵكی رازی بكات بە توڕە بوونی خوای گەورە ئەوا خوای گەورەیشی لێ توڕە دەبێت وخەڵكیشی لێ توڕە دەكات.

هەروەها رەزامەندی خەڵكی مەبەستێكە هەرگیز بەدەست نایات، چونكە تا كۆمەڵێك لە خۆت رازی دەكەیت كۆمەڵێكی ترت لێ دەرەنجێت، وەكو ئیمامی شافیعی(رەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرمێت: (رضى الناس غَايةٌ لا تدرك)، بەڵام رازی كردنی خوای گەورە ئاسانە ومرۆڤ دەتوانێت ئەو رێگایانە بگرێتە بەر كە بە هۆیەوە رەزامەندی خوای گەورە بەدەست دێت، هەرچەندە ئەگەر كەسێك ئەو رێگایانە بگرێتە بەر وبەجوانی دەست بگرێت بە دینەكەیەوە وپەیوەست بێت بە قورئان

٧- (صحيح الترغيب والترهيب، رقم: ٢٢٥٠).

وسوننه‌ته‌وه به تێگه‌یشتنی پێشینه چاكه‌كان ئه‌وا تۆمه‌ت بار ده‌كرێت به‌وه‌ی كه‌توند وتیژه ودین ئاسانه‌و پێویست به توندو تیژی ناكات!! ئه‌مه ووشه‌یه‌كی حه‌قه به‌ڵام مه‌به‌ست پێی به‌تاڵه، مه‌به‌ست پێی ئه‌وه‌یه كه خه‌ڵكی حه‌زیان له‌چی بوو وه چی مۆدێل وداب ونه‌ریتێكی رۆژهه‌ڵاتی ورۆژئاوایی هاته ناو موسڵمانانه‌وه حه‌ڵاڵ بكرێت به‌ناوی دین ئاسانی‌یه‌وه، ئه‌وه‌تا جۆره‌ها شت حه‌ڵاڵ كراوه له‌به‌ر ره‌زامه‌ندی خه‌ڵكی تا كار گه‌یشتۆته ئه‌وه‌ی كه ته‌وقه كردنی ژن وپیاوی بێگانه پێكه‌وه، وشوكردنی ئافره‌تی موسڵمان به گاورو جوله‌كه، وده‌رخستنی سه‌ر وقژ وملی ئافره‌تان بۆ پیاوی بێگانه، وپێش نوێژی كردن ووتار خوێندنی هه‌ینی له‌لایه‌ن ئافره‌تانه‌وه بۆ پیاوان، و.......... فه‌توای حه‌ڵاڵ بوونیان بۆ دراوه وخه‌ڵكانێكیش هه‌ن كه جێبه‌جێیان ده‌كه‌ن. وه بۆ دوركه‌وتنه‌وه‌ی موسڵمانان له‌م سه‌ره نه‌زان ونه‌فامانه‌و گه‌ڕانه‌وه‌یان بۆ لای زانایانی خواویست وباوه‌ڕ پێكراو به زانست وخۆپارێزی‌یان، وه وه‌كو جێبه‌جێ كردنێك بۆ فه‌رمانی خوای گه‌وره كه ده‌فه‌رمێت:

﴿فَاسأَلُوا أَهلَ الذكْرِ إنْ كُنتم لَا تعلَمونَ﴾ [النحل: ٤٣].

هه‌ستام به كۆكردنه‌وه‌ی ئه‌م فه‌توایانه‌ی زانای خواویست وپایه‌به‌رز شێخ (محمد بن صالح العثيمين) (ره‌حمه‌تی خوای لێ بێت) كه تێكڕای زانایانی ئه‌م سه‌رده‌مه شایه‌تی‌یان داوه بۆ زانیاری وزانستی سودبه‌خش وخۆپارێزی وبانگه‌وازكردنی بۆ دینی خوای گه‌وره، كه هه‌ر له‌ته‌مه‌نی منداڵی‌یه‌وه تاوه‌كو كۆچی دوایی كردووه له‌ناو زانایاندا ژیانی به‌سه‌ر بردووه.

وه ئیشی من له‌م په‌رتوكه‌دا بریتی بووه له: كۆكردنه‌وه‌ی فه‌تواكان له چه‌ند په‌رتوكێك كه له په‌راوێز وكۆتایی په‌رتوكه‌كه‌دا ئاماژه‌یان بۆ كراوه، هه‌روه‌ها دانانی ناونیشان بۆ هه‌ندێك له فه‌تواكان كه ناونیشانیان بۆ دانانرا بوو، وه ته‌خریج كردنی ئه‌و فه‌رموودانه‌ی كه ته‌خریج نه‌كرا بوون، له‌گه‌ڵ وه‌رگێڕانی فه‌تواكان، داواكارم له خوای گه‌وره كه به هۆی ئه‌م فه‌توا شه‌رعی‌یانه‌وه سود به موسڵمانان بگه‌یه‌نێت، وه‌ئه‌م كاره‌و سه‌رجه‌م كاره‌كانی ترمان ته‌نها له‌به‌ر ره‌زامه‌ندی خوای گه‌وره بێت، وه بیكاته توێشوی قیامه‌تمان،

آمين وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

وه‌رگێڕ

دووشه‌ممه به‌رواری ٢٧ی رجب١٤٢٧ك

به‌رامبه‌ر٢١/٨/٢٠٠٦ز

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين ومن تبعهم بإحسان الى يوم الدين، وبعد:

حوكمی ته‌به‌ڕوك كردن به‌ گۆڕو سوڕاندنه‌وه‌ به‌ ده‌وریدا:

پ١ حوكمی ته‌به‌ڕوك كردن به‌ گۆڕو سوڕاندنه‌وه‌ به‌ ده‌وریدا چی‌یه‌ به‌مه‌به‌ستی جێ به‌جێ كردنی پێویستی‌یه‌كان، یاخود خۆ نزیك كردنه‌وه‌ لێیان؟

و) ته‌به‌ڕوك كردن به‌ گۆڕ حه‌رامه‌و جۆرێكه‌ له‌ هاوبه‌ش بڕیاردان بۆ خوای گه‌وره‌، چونكه‌ جێگیر كردنی كاریگه‌ری شتێكی تێدایه‌ كه‌ خوای گه‌وره‌ هیچ به‌ڵگه‌یه‌كی له‌سه‌ر نه‌ناردۆته‌ خواره‌وه‌، هه‌روه‌ها ئه‌م ته‌به‌ڕوك كردنه‌ له‌كارو پیشه‌ی پێشینه‌ چاكه‌كان نه‌بووه‌، كه‌ له‌م ڕووه‌وه‌ ده‌بێته‌ بیدعه‌یش، وه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌و كه‌سه‌ی باوه‌ڕی وا بێت كه‌ مردووی ناو گۆڕ كاریگه‌ری هه‌یه‌، یاخود توانای هه‌یه‌ له‌سه‌ر لابردنی زیان، یاخود هێنانی سود ئه‌مه‌ هاوبه‌ش دانانی گه‌وره‌یه‌ ئه‌گه‌ر بۆ هێنانی سود یاخود لابردنی زیان لێی بپاڕێیته‌وه‌.

هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر په‌رستنی بۆ مردووی ناو گۆڕه‌كه‌ ئه‌نجام دا وه‌كو ركوع و كڕنوش وئاژه‌ڵ سه‌ربڕین بۆ خۆ نزیك كردنه‌وه‌ لێی و به‌گه‌وره‌ زانینی ئه‌مه‌یش به‌هه‌مان

شێوه هاوبه‌ش دانانی گه‌وره‌یه، خوای گـه‌وره ده‌فـه‌رمێت: ﴿ومن يدع مع الله إلها آخر لا برهانَ له به فإنما حسابه عند ربه إنه لا يفْلح الْكافرونَ﴾ [المؤمنون: ١١٧].

واته: هه‌ركه‌سێك له‌گه‌ڵ خـوای گـه‌وره‌دا لـه خوایـه‌كی تـر بپاڕێتـه‌وه ئـه‌وا هـیچ به‌ڵگه‌یه‌كی نیه‌ له‌و كاره‌یدا (یاخود ئیشه‌كه‌ی ئه‌و نابێته به‌ڵگه بۆ هیچ كه‌سـێكی تر)، وه‌حساب ولێپرسـینه‌وه‌ی تـه‌نها لـه‌لای خـوای گه‌وره‌یـه و خـوای گـه‌وره لێی ده‌پرسێته‌وه، وه‌خوای گه‌وره كافران سه‌رفراز وسه‌ركه‌وتوو ناكات.

وه ده‌فـه‌رمێت: ﴿فمن كانَ يرجوا لقاءَ ربه فلْيعملْ عملًا صالحا ولا يشرك بعبادة ربه أحدا﴾ [الكهف: ١١٠].

واته: هه‌ركه‌سێك به ئومێدی گه‌یشتنه به خوای گه‌وره به ڕوویه‌كی سپی‌یه‌وه، ئه‌وا با كرده‌وه‌ی چاك ئه‌نجام بدات (واته: كرده‌وه‌كانی له‌سـه‌ر سـوننه‌ت بێـت وبیدعـه نه‌كات)، وه هیچ كه‌سێك نه‌كات به هاوبه‌ش بۆ خوای گـه‌وره لـه پـه‌رسـتندا (واتـه: نیه‌تی پاك بێت له كرده‌وه‌كانیدا و ته‌نها مه‌به‌ستی ڕه‌زامه‌ندی خوای گه‌وره بێت و بۆ ڕیابازی نه‌بێت).

وه هاوبه‌ش بڕیارده‌ری گه‌وره كافره‌و به‌نـه‌مری وهه‌میـشه‌یی لـه ئـاگری دۆزه‌خـدا ده‌مێنێته‌وه وبه‌هه‌شتی لێ حه‌رامه، وه‌كو خوای گـه‌وره ده‌فـه‌رمێت: ﴿إنه من يشرك بالله فقد حرم الله عليه الْجنةَ ومأواه النار وما للظالمين من أنصار﴾ [المائدة: ٧٢].

واته: هه‌ركه‌سێك هاوبه‌ش بۆ خوای گه‌وره بڕیار بدات ئه‌وا خوای گه‌وره به‌هه‌شتی له‌سه‌ر حه‌رام و قه‌ده‌غه ده‌كات، وه شـوێنی ئـه‌و ئـاگری دۆزه‌خـه، وه‌سـته‌مكاران

(هاوبه‌ش بڕیارده‌ران) هیچ پشتیوان ویارمه‌تی ده‌رێكیان نی‌یه كه له‌ئاگری دۆزه‌خ ڕزگاریان بكات[٨].

حوكمی سوێند خواردن به جگه له خوای گه‌وره:

پ٢ حوكمی سوێند خواردن چی‌یه به جگه له خوای گه‌وره؟ وه‌كو كه‌سێك كه بڵێت: به پێغه‌مبه‌ر، به‌ژیانت، به‌شه‌ره‌فم، به‌م رزقه، وهاوشێوه‌ی ئه‌مانه، وه‌كاتێك به‌رهه‌ڵستی لێ بكه‌ین له‌وه‌ڵامدا ده‌ڵێت: ئه‌مه شتێكه زۆر به ئاسانی وه‌رمان گرتووه‌و له‌سه‌ری ڕاهاتوین.

و ئه‌گه‌ر سوێند خۆره‌كه باوه‌ڕی وا بێت كه سوێند پێ خوراوه‌كه له‌پله‌و پایه‌دا وه‌كو خوای گه‌وره‌یه، ئه‌وا هاوبه‌ش بڕیاردانی گه‌وره‌یه‌و پێی ده‌بێت به هاوبه‌ش بڕیارده‌ری گه‌وره، وه‌ئه‌گه‌ر باوه‌ڕی وانه‌بێت وبه‌گه‌وره زانینی سوێند پێ خوراوه‌كه له دڵیدا وای لێ كردبێت كه سوێندی پێ بخوات به‌بێ ئه‌وه‌ی باوه‌ڕی وا بێت كه له پله‌و پایه‌دا وه‌كو خوای گه‌وره‌یه ئه‌مایان هاوبه‌ش بڕیاردانی بچوكه‌و پێی ده‌بێت به هاوبه‌ش بڕیارده‌ری بچوك، چونكه پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) ده‌فه‌رمێت: ﴿من حلَف بِغيرِ اللهِ فَقَد كَفَر أو أشرك﴾[٩].

٨- (فتاوى وأذكار لإتحاف الأخيار، ص٩-١٠).

٩- (رواه الترمذي، وصححه الشيخ الألباني في إرواء الغليل، رقم: ٢٥٦١).

واتە: هەركەسێك سوێند بخوات بە جگە لە خوای گـەورە ئـەوا بەجـەخت لەسـەر كراوی‌یەوە كوفری كردووە، یاخود هاوبەشی بۆ خوای گەورە بڕیارداوە.

وە پێویستە بەرهەڵستی بكرێت لەهەر كەسێك كە تەبەڕوك دەكات بە گۆڕ، یـاخود سوێند دەخوات بە جگە لەخوای گەورە، وە دەبێت بۆیان ڕوون بكرێتەوە كە ئـەم كارانەی لەسزای خوای گەورە ڕزگاری ناكەن.

وەكە دەڵێت: ئەمە شتێكە زۆر بە ئاسـانی وەرمـان گرتـووە ولەسـەری ڕاهـاتوین، ئــەم گومانــە گومــانی ئــەو هاوبــەش بڕیاردەرانەیــە كــە پێغەمبــەرانیان بــەدرۆ دەخستەوەو دەیان ووت:

﴿إنا وجدنا آبَاءَنا علَى أُمـةٍ وإنـا علَـى آثَـارِهم مقْتـدونَ﴾ [الزخـرف: ٢٣] .

واتە: ئێمە باوك و باپیرانی خۆمـان لەسـەر جـۆرە پەرسـتنێك بینیـوە، وە ئێمـە شوێنی شوێنەواری ئەوان دەكەوین، پێغەمبەریش(صلى الله عليه وسلم) پێیانی فەرموو:

﴿قَالَ أَولَو جِئْتكُم بِأَهدى مما وجدتم علَيه آباءَكُم قَالُوا إِنـا بِمـا أُرسـلْتم بِـه كَافرونَ﴾[الزخرف: ٢٤] .

واتە: ئایا ئـەو دینـەی كـەمن بۆتـانم هێنـاوە لەلایـەن خـوای گـەورەوە هیدایـەت دەرترو ڕێنمونی كەر تر نی‌یە لەوەی كە لە باوك وباپیرانتانەوە بۆتان بەجیٚ ماوە؟ ئەوانیش لە وەڵامدا وتیان: ئەوەی كە تۆ هێناوتەو تۆی پیٚ نێـردراوی ئێمـە پـیٚی كــافرو بــیٚ بــاوەڕین وبەرهەڵــستی دەكــەین.

خوای گەورەیش دەفەرمێت:

﴿فَانتَقَمنَا مِنهم فَانظُر كَيفَ كَانَ عاقبةُ الْمكَذبِين﴾ [الزخرف: ٢٥].

واتە: ئێمە تۆڵەی بەدرۆخستنەوەی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) وشوێن نەكەوتنی ولاسایی كردنەوەی كوێرانەی باوك و باپیرانیانمان لێ سەندن، دەی تەماشا بكەو بزانە سەرەنجامی بەدرۆخەرەوانی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) چۆن بوو. وەحەڵاڵ نیە بۆ هیچ كەسێك بەڵگە بۆ بەتاڵەكەی بهێنێتەوە بەوەی كە باوك وباپیرانی لەسەری دیوە ولەوانەوە بۆی ماوەتەوە، یاخود داب ونەریتی ئەو وایە، وهاوشێوەی ئەمانە، وە ئەگەر ئەم شتانە بكات بەبەڵگە ئەوا بەڵگەكانی لای خوای گەورە پوچەڵ وبێ بنەمایە وهیچ سودی پێ ناگەیەنێت، وە ئەو كەسانەی كە توشی ئەم شتە بوونە پێویستە تۆبە بكەن وبگەڕێنەوە بۆ لای خوای گەورە وشوێنی حەق بكەون لە هەر كوێیەك بوو، وە لەهەر كەسێكەوە بوو، وەلەهەر كاتێكدا بوو، وەداب و نەریتی نەتەوە وگەلەكەیان یاخود لۆمەی كەسە نەزانەكانیان وایان لێ نەكات كە حەق وەرنەگرن، چونكە مرۆڤی باوەڕداری ڕاستەقینە ئەوەیە كە لۆمەی لۆمەكەران وبەربەستەكان نایگەڕێنێتەوە لە دینی خوا.

خوای گەورە هەموو لایەك سەركەوتوو بكات بۆ هەموو شتێك كە ڕەزامەندی خۆی تێدا بێت، وەبمانپارێزێت لە هەموو شتێك كە توڕەبوون وسزای خۆی تێدا بێت(١٠).

حوكمی سوێند خواردن بە جگە لە خوای گەورە:

١٠- (فتاوى وأذكار لإتحاف الأخيار، ص١٠-١١).

پ٣ حوكمی سوێند خواردن چی‌یە بە جگە لە خوای گەورە؟ لەگەڵ ئـەوەی كـە پێغەمبەرﷺ لێوەی گێڕدراوەتەو كە فەرموویەتی: ﴿أفلح وأبيه إن صدق﴾(11).

واتە: سوێند بێت بە باوكی سەرفراز بوو ئەگەر ڕاست بكات.

و سوێند خواردن بە جگە لەخوای گەورە، وەكو كەسێك بڵێت: بەژیانت، یـاخود بە ژیانم، یاخود سـوێند بێـت بەسـەرۆك، یـاخود بەگـەل، هـەموو ئەمانـە حەرامـە، بەڵكو لە هاوبەش بڕیاردانن، چونكە ئەم جۆرە بەگەورە زانینە دروست نـی‌یـە بـۆ جگە لە خوای گەورە، وەهەركەسێك جگە لە خوای گـەورە بـە گـەورە بزانێـت كـە تەنها بۆ خوای گەورە بگونجێت ئەوە هاوبەش بڕیاردانە.

بەڵام لەبەر ئەوەی سوێند خۆر باوەڕی وانـی‌یـە كـە گـەورەیی سـوێند پـێ خـوراو وەكو گەورەیی خوای گەورە وایە، ئەمە نابێت بە هاوبەش بڕیاردانی گەورە، بەڵكو هاوبەش بڕیادانی بچوكە، بۆیە هـەر كەسـێك سـوێندی خـوارد بـە جگـە لـە خـوای گەورە ئەوا هاوبەشی بۆ خوای گەور داناوە هاوبەش دانانێكی بچوك.

پێغەمبەرﷺدەفەرمێت:

﴿لا تحلفُوا بِآبـائكُم، مـن كـانَ حالفـاً فَلْيحلـف بِـاللهِ أو لِيـصمت﴾(12).

واتە: سوێند بەباوك وباپیرانتان مەخۆن، وەهەركەسێك ویـستی سـوێند بخـوات ئەوا با بە خوای گەورە سوێند بخوات، یـاخود بـێ دەنـگ بێـت وسـوێند نـەخوات. وەدەفەرمێت: ﴿ من حلَف بِغيرِ اللهِ فَقَد كفَر أو أشرك﴾(13).

١١- (سنن أبي داود: ١/١٠٧، ٣/٢٢٣، قال الشيخ الألباني شاذ بزيادة وأبيه).
١٢- (متفق عليه، وانظر: صحيح الترغيب والترهيب: ٣/ ٢٩٥١).
١٣- (رواه الترمذي، وصححه الشيخ الألباني في إرواء الغليل، رقم: ٢٥٦١).

واته‌: هه‌ركه‌سێك سوێند بخوات به‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ ئه‌وا به‌جه‌خت له‌سه‌ر كراوی‌یه‌وه‌ كوفری كردووه‌، یاخود هاوبه‌شی بۆ خوای گه‌وره‌ بڕیارداوه‌.

بۆیه‌ سوێند مه‌خۆ به‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ ئه‌گه‌ر سوێند پـێ خوراوه‌كه‌ هه‌ر كه‌سێك بوو، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر پێغه‌مبه‌ریش بوو ﷺ یاخود جبریل بوو، یاخود له‌وان پله‌و پایه‌ی نزمتر بوو، له‌ پێغه‌مبه‌ران یاخود فریشته‌كان یاخود له‌ مرۆڤه‌كان، یاخود له‌ خوار پێغه‌مبه‌رانه‌وه‌، سوێند مه‌خۆ به‌ هیچ كه‌س و شتێك جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌.

به‌ڵام فه‌رمووده‌كه‌ی پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) كه‌ ده‌فه‌رمێت: ﴿أفلح وأبيه إن صدق﴾.

ده‌رباره‌ی ئه‌م وشه‌یه‌(وأبيه) واته‌: سوێند به‌ باوكی، فه‌رموده‌ناسان بۆچونیان جیاوازه‌، هه‌یانه‌ به‌رهه‌ڵستی لێ كردووه‌و ووتویه‌تی به‌ صه‌حیحی له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ (صلى الله عليه وسلم) نه‌هاتووه‌، به‌ گوێره‌ی ئه‌م بۆچونه‌ هیچ ئاڵۆزی‌یه‌ك له‌م بابه‌ته‌دا نی‌یه‌، چونكه‌ تۆ كاتێك باسی شتێك ده‌كه‌یت و وه‌ڵامی ده‌ده‌یته‌وه‌ ده‌بێت ئه‌و شته‌ بوونی هه‌بێت، وه‌ئه‌گه‌ر بوونی نه‌بوو ئه‌وا به‌رگری پێ ناكرێت وئاوڕی لێ نادرێته‌وه‌.

وه‌ئه‌گه‌ر بڵێین ئه‌م وشه‌یه‌(وأبيه) جێگیره‌، ئه‌وا وه‌ڵامه‌كه‌ی به‌م شێوه‌یه‌یه‌:

ئه‌م وشه‌یه‌ ئاڵۆزو نادیاره‌(مشكل)ه‌، وسوێند خواردن به‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ ئاشكرایه‌(محكم)، واته‌: (محكم) و(متشابه) مان هه‌یه‌، وه‌ ڕێگای زانا دامه‌زراوه‌كان له‌ زانیاریدا وایه‌ كه‌ واز له‌(متشابه) بهێنن و (محكـم) وه‌ربگرن وكاری پێ بكه‌ن، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمێت: ﴿هو الذي أنزلَ عليكَ الْكتاب منه آيات محكمات هن أم

الْكتابِ وأُخر متشابِهات فَأَما الذين في قُلُوبِهم زيغٌ فَيتبِعونَ ما تشابه منه ابتغاءَ الْفتنـةِ وابتغاءَ تأْوِيله وما يعلَم تأْوِيلَه إِلا الله والراسخونَ في الْعلْمِ يقُولُونَ آمنا بِه كُلٌ من عنـد ربنا﴾ [آل عمران: ٧].

واتـه: خـوای گـه‌وره ئـه‌و خوایه‌یـه كـه ئـه‌و قورئانـه‌ی دابه‌زاندۆتـه سـه‌رت ئـه‌ی محمد(صلى الله عليه وسلم) له قورئاندا هه‌ندێك لـه ئایه‌تـه‌كانی (محكـم)ن، واتـه: (یـه‌ك ڕاڤـه كردنیان هه‌یـه، وه ماناكـه‌یان دیـاره‌و ئاشـكرایه، وه بـواری گـۆڕینی مانـاو لادان‌و شاردنه‌وه‌و دوو دڵی تێدا نی‌یه)، كه ئه‌م ئایه‌تانه بنچینه‌ی قورئانن و پـشتیان پـێ ده‌به‌سترێت، وئه‌و ئایه‌تانه‌ی پێچه‌وانه‌یان بێت ده‌گه‌ڕێنرێنه‌وه بۆ ئه‌م ئایه‌تانه، وه هه‌ندێك ئایه‌تی تری قورئان (متشابه)ن، واته: (زیاتر له یه‌ك ڕاڤه‌كردنیان هه‌یـه، وه بـواری گـۆڕینی مانـاو لادان‌و شـاردنه‌وه‌یان هه‌یـه)، فـه‌رمانمان پـێ كـراوه بـه باوه‌ڕهێنان به ئایه‌تی (متشابه)و ئیش كردن به ئایاتی (محكم) به‌ڵام ئه‌وانه‌ی لادان له حه‌ق له‌دڵیاندایه شـوێنی ئایـه‌تی متـشابه ده‌كـه‌ون، وه گومـان بـۆ بـاوه‌ڕداران دروست ده‌كه‌ن و ده‌یكه‌ن به به‌ڵگه بۆ ئـه‌و بیدعه‌یـه‌ی كـه خۆیـان لـه سـه‌رین كـه مه‌به‌ستیان ئه‌وه‌یه خه‌ڵكی تووشی فیتنه بكه‌ن له دینه‌كه‌یانداو دڵیان تێك بـده‌ن، وه مه‌به‌ستیان ڕاڤه كردنێتـی بـه‌و شـێوه‌یه‌ی كـه خۆیـان ده‌یانـه‌وێت و بگونجێـت له‌گه‌ڵ ڕێگه خراپه‌كه‌یاندا له كاتێكدا هیچ كه‌سێك له ڕاڤه‌كردنه‌كه‌ی نازانێـت تـه‌نها خوای گه‌وره نه‌بێت، وه ئه‌وانه‌ی كه دامه‌زراون له زانستدا ده‌ڵـێن باوه‌ڕمـان پـێ‌ی هه‌یه هه‌مووی له لایه‌نی په‌روه‌ردگارمانه‌وه‌یه.

وه‌كه ده‌ڵێین (متشابه)ه، مانای وایه ئه‌گـه‌رێكی زۆری هه‌یـه، له‌وانه‌یـه ئه‌مـه پـێش قه‌ده‌غه كردنی بێت، وه‌له‌وانه‌یه تایبه‌ت بێت به پێغه‌مبه‌ره‌وه(صـلى الله عليـه وسـلم) له‌بـه‌ر

دووری هاوبه‌ش بڕیاردان له حه‌قی ئه‌ودا، وه‌له‌وانه‌یه ئه‌مه له‌و شتانه بێت كه‌به‌سه‌ر زماندا هاتبێت به‌بێ مه‌به‌ست، وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌م ئه‌گه‌رانه هه‌موو هه‌ن له‌سه‌ر ئه‌م وشه‌یه(وأبيه) ئه‌گه‌ر صحيح بێت له پێغه‌مبه‌ره‌وه(صلى الله عليه وسلم) ئه‌وا پێویسته له‌سه‌رمان(محكم) ه‌كه وه‌ربگرین وكاری پێ بكه‌ین كه بریتی‌یه له قه‌ده‌غه كردنی سوێند خواردن به جگه له خوای گه‌وره.

به‌ڵام له‌وانه‌یه هه‌ندێك له خه‌ڵكی بڵێن: سوێند خواردن به جگه له خوای گه‌وره دێته سه‌ر زمانی و قورسه له‌سه‌ری كه وازی لێ بێنێت، وه‌ڵامی ئه‌مه چی‌یه؟

ده‌ڵێین: ئه‌مه ناكرێته به‌ڵگه به‌ڵكو كۆششی نه‌فسی خۆت بكه له‌سه‌ر واز هێنان و ده‌رچون لێی.

وه‌له یادمه جارێكیان به‌رهه‌ڵستیم له پیاوێك كرد كه بڵێت: به پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم)، ئه‌ویش ده‌رباره‌ی شتێك قسه‌ی له‌گه‌ڵمدا ده‌كرد ووتی: به پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) ناگه‌ڕێمه‌وه سه‌ری.

ئه‌م ووتنه‌ی له‌سه‌ر ئه‌و بنچینه‌یه بوو كه دووپاتی بكاته‌وه كه ناگه‌ڕێته‌وه سه‌ر سوێند خواردن به پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم)، به‌ڵام هاته سه‌ر زمانی، ده‌ڵێین هه‌وڵ بده ئه‌وه‌نده‌ی له تواناتدا هه‌یه ئه‌م ووشه‌یه له‌سه‌ر زمانت بسڕه‌ره‌وه، چونكه هاوبه‌ش بڕیاردانه، وه هاوبه‌ش بڕیاردانیش ترسناكی‌یه‌كه‌ی زۆر گه‌وره‌یه هه‌رچه‌نده ئه‌گه‌ر بچوكیش بێت، تا شیخ الإسلام إبن تيمية(ره‌حمه‌تی خوای لێ بێت) ده‌فه‌رمێت: (هاوبه‌ش بڕیاردان خوای گه‌وره لێی خۆش نابێت ئه‌گه‌ر بچوكیش بێت).

وه إبن مسعود(خوای لێ ڕازی بێت) ده‌فه‌رمێت:

(لانْ أحلف بـالله كاذبـاً أحـب إلي مـن أنْ أحلـف بغـيره صـادقاً)[١٤].

واته: ئه‌گه‌ر سوێند بخۆم به‌خوای گه‌وره به درۆ لام خۆش تره له‌وه‌ی كه سوێند بخۆم به جگه له خوای گه‌وره به‌ڕاستی.

شێخ الإسلام إبن تيميـة(ره‌حمه‌تی خوای لێ بێت) ده‌فه‌رمێت: (چونكه تاوانی هاوبه‌ش بڕیاردان گه‌وره‌تره له تاوانی گه‌وره)[١٥].

حوكمی سه‌ردانی كردنی گۆڕی پیاو چاكان:

پ٤ حوكمی سه‌ردانی كردنی گۆڕی پیاو چاكان چی‌یه به‌مه‌به‌ستی داواكردنی له‌ش ساغی لێیان؟

و سه‌ردانی كردنی گۆڕی خه‌ڵكی به گشتی بێت، یاخود گۆڕی كه‌سانێك كه وا ده‌زانرێت پیاوچاك بوونه، بۆ ئه‌وه‌ی داوای فریاكه‌وتن و یارمه‌تی و ئاسانكاری باری ژیانیان لێ بكرێت، ئه‌مه هاوبه‌ش بڕیاردانی گه‌وره‌یه وخاوه‌نه‌كه‌ی له ئایینی ئیسلام ده‌رده‌كات، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێت: ﴿ومن يدع مع الله إلها آخر لا برهانَ له به فإنما حسابه عند ربه إنه لا يفلح الكافرونَ﴾ [المؤمنون: ١١٧].

ئه‌م ئایه‌ته پیرۆزه ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێت كه‌هه‌ركه‌سێك له‌گه‌ڵ خوای گه‌وره‌دا له خوایه‌كی تر بپاڕێته‌وه، ئه‌وا له‌م كاره‌یدا هیچ به‌ڵگه‌یه‌كی نی‌یه، به‌ڵكو به‌ڵگه‌یه له‌سه‌ر گێلی ونه‌فامی وگومڕایی، هه‌روه‌ها هه‌ڕه‌شه‌ی تێدایه بۆ هه‌موو كه‌سێك كه

١٤- (صححه الشيخ الألباني في: إرواء الغليل: ٨/ ٢٥٦٢).
١٥- (فتاوى مهمة لعموم الأمة: ص٦٨-٧١).

له‌گه‌ڵ خوای گه‌وره‌دا له‌ خوایه‌كی تر بپاڕێته‌وه‌ كه‌ ده‌فه‌رمێت: ﴿ فَإنما حسابه عند ربه﴾، هه‌روه‌ها سودی ئه‌وه‌ی تێدایه‌ كه‌ ئه‌و كه‌سه‌ی كه‌ له‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ ده‌پاڕێته‌وه‌ به‌م پاڕانه‌وه‌یه‌ هه‌رگیز سه‌ركه‌وتوو وسه‌رفراز نابێت، وه‌سودی ئه‌وه‌یشی تێدایه‌ كه‌ ئه‌و كه‌سه‌ كافره‌، چونكه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمێت:

﴿إنه لَا يفْلح الْكافرونَ﴾.

وه‌ پاڕانه‌وه‌ له‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ گێلی ونه‌فامی وگومڕاییه‌، چونكه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمێت: ﴿ومن يرغَب عن ملة إبراهيم إلَا من سفه نفْسه﴾ [البقرة: ١٣٠].

واته‌: كێ هه‌یه‌ له‌ دین ورێگا وبه‌رنامه‌ی ئیبراهیم(صلى الله عليه وسلم) لابدات مه‌گه‌ر كه‌سانێكی خۆگێل ونه‌زان ونه‌فام كردوو.

وه‌ ده‌فه‌رمێت: ﴿ومن أَضل ممن يدعو من دون الله من لَا يستجِيب لَه إِلَى يومِ الْقيامة وهم عن دعائهم غَافلُونَ﴾ [الأحقاف: ٥].

واته‌: كێ گومڕاته‌ له‌و كه‌سه‌ی كه‌ له‌ جگه‌ له‌ خوای گه‌وره‌ ده‌پاڕێته‌وه‌ له‌ كه‌سانێك كه‌ تا ڕۆژی قیامه‌ت ناتوانن وه‌ڵامیان بده‌نه‌وه‌، وه‌ ئه‌وان بێ ئاگان له‌ پاڕانه‌وه‌ی ئه‌م خه‌ڵكه‌ نه‌زان وگومڕایه‌ له‌وان.

وه‌سه‌رسوڕهێنه‌ر ئه‌وه‌یه‌ كه‌ ئه‌م كه‌سه‌ نه‌زانانه‌ بچنه‌ سه‌ر گۆڕی ئه‌و مردووانه‌ی كه‌ ده‌زانن ئه‌مانه‌ ته‌نها لاشه‌یه‌كی رزیوی بێ گیانن ناتوانن خۆیان رزگار بكه‌ن له‌و حاڵه‌ی كه‌ تێیدان چ جای ئه‌وه‌ی كه‌ جگه‌ له‌ خۆیان رزگار بكه‌ن، ئه‌وانیش داوایان لێ ده‌كه‌ن كه‌ له‌ سه‌غڵه‌تی وناخۆشی رزگاریان بكه‌ن، وداوای لابردنی ناخۆشییه‌كانیان لێ ده‌كه‌ن.

ئه‌گه‌ر مرۆڤ بڕوانێته حاڵی ئه‌و كه‌سانه ئه‌وا زۆر سه‌رسام ده‌بێت، وه ئه‌گه‌ر ئه‌و كه‌سانه بگه‌ڕێنه‌وه سه‌ر خۆیان و بیر بكه‌نه‌وه ئه‌وا گێلی ونه‌زانی خۆیان بۆ ده‌رده‌كه‌وێ، كه ئه‌وان له گومڕایی‌یه‌كی ئاشكرادان، داواكارین له خوای گه‌وره كه‌تێكڕای موسڵمانان چاو ڕۆشنا بكات له دینه‌كه‌یدا، وه‌ڕێنمونی‌یان بكات بۆ حه‌ق، وه‌دامه‌زراویان بكات له‌سه‌ری.

وه‌من به‌و جۆره كه‌سانه ده‌ڵێم: پاڕانه‌وه‌یه‌كی سودبه‌خش بپاڕێنه‌وه كه‌وا په‌نا به‌رن بۆ خوای گه‌وره، چونكه هه‌ر ئه‌و وه‌ڵامی لێقه‌وماوان ده‌داته‌وه كاتێك كه لێی ده‌پاڕێنه‌وه، وه‌هه‌ر ئه‌و ده‌ردو به‌ڵاو ناخۆشی‌یان له‌سه‌ر لاده‌بات، وه موڵكی هه‌موو شتێك هه‌ر به‌ده‌ستی ئه‌وه، وه‌هه‌ر ئه‌وه كه به پێغه‌مبه‌ره‌كه‌ی(صلى الله عليه وسلم) ده‌فه‌رمێت: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ [البقرة: ١٨٦].

واته: ئه‌ی محمد(صلى الله عليه وسلم) ئه‌گه‌ر به‌نده‌كانی من پرسیاری منیان لێت كرد ئه‌وا من لێیانه‌وه نزیكم(به‌زانیاری وبیستن و بینین وتواناو ده‌سه‌ڵات و ویست)، وه‌وه‌ڵامی دوعاو پاڕانه‌وه‌ی ئه‌و كه‌سانه ده‌ده‌مه‌وه كه لێم ده‌پاڕێنه‌وه(یاخود داوای چی‌یان كردووه بۆیان جێبه‌جێ ده‌كات، یاخود له قیامه‌تدا پاداشتیان ده‌داته‌وه، یاخود له‌دونیادا بایی پاڕانه‌وه‌كه‌یان به‌ڵاو ناخۆشی‌یان له‌سه‌ر لاده‌بات)، به‌ڵام به‌و مه‌رجه‌ی كه ئه‌وانیش وه‌ڵامی بانگه‌وازی من بده‌نه‌وه وباوه‌ڕم پێ بهێنن به‌ڵكو ده‌چنه سه‌ر ڕێگای ڕاست.

وه با ئه‌و كه‌سانه خۆیان تاقی بكه‌نه‌وه كاتێك كه ڕوو ده‌كه‌نه خوای گه‌وره و به‌ڕاستی و دڵسۆزی په‌نای بۆ ده‌به‌ن، یاخود به پێویستی و ئومێدی وه‌ڵامدانه‌وه،

تا بۆیان ده‌ركه‌وێت كه هیچ كه‌سێك سودیان پـێ ناگه‌یـه‌نێت تـه‌نها خـوای گـه‌وره نه‌بێت.

وه ئه‌گه‌ر بڵێن: جاری وا هه‌یه ئه‌و كه‌سانه دوعا ده‌كه‌ن له خـاوه‌نی ئـه‌و گۆڕانـه‌ی كـه‌وا گومـان ده‌بـه‌ن پیـاو چـاكن، پاشـان بـه قـه‌زاو قـه‌ده‌ری خـوای گـه‌وره داواكاری‌یه‌كانیان بۆ جێبه‌جێ ده‌بێت، ئایا ئێمه هه‌ڵوێستمان چۆن بێت سه‌باره‌ت به‌م ڕووداوه ؟

وه‌ڵام: هه‌ڵوێستی ئێمه ئه‌وه‌یه كه ئێمه ده‌زانـین و دڵنیـاین كـه ئـه‌وه‌ی بـۆ ئـه‌وان ڕووی داوه لـه خـاوه‌نی گۆڕه‌كانـه‌وه نـی‌یـه، وه بـه‌هۆی پاڕانـه‌وه‌ی ئه‌وانـه‌وه لـه گۆڕه‌كان نی‌یه، چونكه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێت: ﴿ومن أضل ممن يدعو مـن دون الله من لَا يستجِيب لَه إِلَى يومِ الْقيامة وهم عن دعائهم غَافلُونَ﴾ [الأحقاف: ٥].

واته: كێ گومڕاته لـه‌و كه‌سـه‌ی كـه لـه جگـه لـه خـوای گـه‌وره ده‌پاڕێتـه‌وه لـه كه‌سانێك كه تا ڕۆژی قیامه‌ت ناتوانن وه‌ڵامیان بده‌نه‌وه، وه ئـه‌وان بـێ ئاگـان لـه پاڕانه‌وه‌ی ئه‌م خه‌ڵكه نه‌زان وگومڕایانه له‌وان.

وه خاوه‌نی ئه‌و گۆڕانه ناتوانن نه سودیان پـێ بگه‌یـه‌نن، وه نه‌زیانیـشیان له‌سـه‌ر لاده‌ن، وه‌كو خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێت: ﴿والذين يدعونَ من دون الله لَا يخلُقُونَ شيئًا وهم يخلَقُونَ أَموات غَير أَحياءٍ وما يشعرونَ أَيانَ يبعثُونَ﴾ [النحل: ٢٠-٢١].

واته: ئه‌وانه‌ی كه جگه له خوای گه‌وره خه‌ڵكی لێیان ده‌پاڕێته‌وه توانای دروست كردنی هیچ شتێكیان نی‌یه، به‌ڵكو خۆیان دروست كراون، وه ئێستا ئـه‌وان مـردون

وزیندوو نین، وه خۆیشیان هه‌ست ناكه‌ن كه خوای گه‌وره چ كاتێك زیندوویان ده‌كاته‌وه.

ئه‌م مردووانه ناتوانن هیچ شتێكیان بۆ بكه‌ن به ده‌قی قورئان و سوننه‌ت و یه‌كده‌نگی زانایانی موسڵمانان، به‌ڵام ئه‌وه‌ی كه بۆیان جێبه‌جێ بووه له‌كاتی پاڕانه‌وه‌یان له مردووه‌كان تاقی كردنه‌وه‌یه‌كه له خوای گه‌وره‌وه ئه‌وانی پێ تاقی ده‌كاته‌وه، جاری وا هه‌یه خوای گه‌وره به‌نده‌كانی تاقی ده‌كاته‌وه به‌وه‌ی كه هۆكاره‌كانی تاوان كردنیان بۆ ئاسان ده‌كات بۆ ئه‌وه‌ی تاقی‌یان بكاته‌وه، ئایا نابینیت خوای گه‌وره به‌چی به‌نی ئیسرائیلی تاقی كرده‌وه؟ كاتێك كه ڕاوكردنی ماسی لێ حه‌رام كردن له ڕۆژی شه‌ممه‌دا، وه له‌و ڕۆژه‌دا ماسی‌یه‌كان گه‌لێك زۆر ده‌بوون وله زۆریدا سه‌ر ئاو ده‌كه‌وتن، به لام له ڕۆژانی تری جگه له شه‌ممه ماسی‌یان نابینی، ئه‌مان له‌م تاقی كردنه‌وه‌یه‌دا ده‌رنه‌چون وپه‌نایان بۆ فێڵ كردنێك برد ئه‌ویش ئه‌وه بوو كه له ڕۆژی هه‌ینی تۆڕیان ده‌خسته ناو ئاوه‌كه تا ڕۆژی شه‌ممه ماسی زۆریان بۆ بگرێت، به‌ڵام له شه‌ممه‌دا ده‌ریان ناكرد ودەستیان لێ نادا، له ڕۆژی یه‌ك شه‌ممه‌دا ماسی‌یه‌كانیان ده‌رده‌كرد، خوای گه‌وره‌یش پێی فه‌رموون: ﴿ كُونوا قردةً خاسئين﴾ [الأعراف: ١٦٦].

واته: ببن به مه‌یمونی بێ ڕێزی زه‌لیل له سزای ئه‌و كاره ناهه‌مواره‌تاندا.

وه‌كو خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێت:

﴿واسألْهم عنِ الْقَرية التي كَانت حاضرةَ الْبحرِ إِذْ يعدونَ في السبت إِذْ تأْتيهم حيتانهم يوم سبتهم شرعا ويوم لَا يسبِتونَ لَا تأْتيهم كَذَلك نبلُوهم بِما كَانوا يفْسقُونَ﴾ [الأعراف: ١٦٣].

واتە: ئەی محمد(صلى الله عليه وسلم) پرسیار لە جولەكاكان بكە (وەكو یادكردنەوەیان بەوەی كە بەسەر پێشینەكانیاندا ڕوویدا كاتێك كە خوای گەورە كردیانی بە مەیمون وبەراز بە هۆی یاری كردنیان بە دینەكەی وفێڵ كردنیان)، دەربارەی ئەو دێیەی كە بە تەنیشت روبارەكەوە بوو(دێی آيلة ی تەنیشت عقبة) كاتێك سنوری خوای گەورەیان بەزاند، بەوەی كە لە ڕۆژی شەممەدا راوی ماسیان دەكرد كەقەدەغە كرابوو لێیان لەو رۆژدا، وە خوای گەورە بەوە تاقی كردنەوە كە لە رۆژی شەممەدا ماسی‌یەكان سەر ئاو دەكەوتن ودیارو ئاشكراو زۆر بوون، و بەئاسانی راو دەكران، بەڵام لە رۆژەكانی تردا كە دروست بوو بۆیان راو بكەن ماسی‌یەكان ناهاتن وتوانای راوكردنیانیان نەبوو، خوای گەورە بەم شێوەیە تاقی كردنەوە بەهۆی خراپەو تاوان و لەرێ دەرچونی خۆیان تا خوای گەورە بزانێت تا چ رادەیەك ئارام دەگرن.

هەروەها دەفەرمێت: ﴿ولَقَد علمتم الذين اعتدوا منكُم في السبت فَقُلْنا لَهم كُونوا قردةً خاسئين فَجعلْناها نكَالًا لما بين يديها وما خلْفَها وموعظَةً للْمتقين﴾

[البقرة: ٦٥-٦٦].

واتە: بە دڵنیایی‌یەوە ئێوە بەسەرهاتی ئەو كەسانەتان زانی كە لە ئێوە (جولەكەكان) سنوری خوای گەورەیان بەزاند لە رۆژی شەممەدا كە فێڵیان كرد(رۆژی هەینی تۆڕیان دەخستە ناو ئاوەكە و رۆژی یەك شەممە دەریان دەكرد، یاخود رۆژانی شەممە جۆگەیان لێ دەدا تا ماسی زۆر دەچونە ناوی‌یەوە، پاشان بەربەستیان دەكردو لە رۆژی یەك شەممە دەریان دەكرد).

خوای گەورەیش لە سزای ئەم سەرپێچی‌یەدا كردیانی بە مەیمونی بێ ڕێز و زەلیل، وە ئەو دێیەی كرد بە پەندو عیبرەت بۆ دێیەكانی پێش وپاشی خۆی، وە تا ببێت بە ئامۆژگاری بۆ لە خوا ترسان وخۆپارێزان تا ڕۆژی قیامەت.

پاشان ئایا نابینیت خوای گەورە بەچی هاوەڵانی تاقی كردەوە كاتێك كە لە ئیحرامدا بوون؟ خوای گەورە فەرمووی: ﴿يا أيها الذين آمنوا ليبلونكم الله بشيء من الصيد تناله أيديكم ورماحكم ليعلم الله من يخافه بالغيب﴾ [المائدة: ٩٤].

واتە: ئەی باوەڕداران خوای گەورە تاقی‌تان دەكاتەوە بە شتێك لە ڕاوكردن(كە لەكاتی ئیحرامدا لە حەرەمدا لێی قەدەغە كردن، هەروەكو چۆن لە جولەكەكانی قەدەغە كرد لە ڕۆژی شەممەدا) لەم كات وشوێنەدا خوای گەورە تاقی‌یانی كردەوە كە ڕاوكردنی بۆ ئاسان كردبوون بە شێوەیەك كە دەیانتوانی بەدەست و ڕمەكانیان ڕاو بكەن ، بەبێ ئەوەی كە پێویستیان بە تیر و ڕاونان و دواكەوتنیان بێت، بۆ ئەوەی خوای گەورە بزانێت كێ لە ئێوە لە نهێنیدا لە خوای گەورە دەترسێت، هەروەكو چۆن لەبەر چاو خەڵكی لێی دەترسێت.(بەڵام هاوەڵان وەكو جولەكەكان نەبوون و لەم تاقی كردنەوەیەدا دەرچوون و سنوری خوای گەورەیان نەبەزاند هەرچەندە زۆر پێویستیشیان بوو لەبەر خۆپارێزی و لە خوا ترسانیان.

مەبەست لێرەدا ئەوەیە ئەو هاوبەش بڕیاردەرانەی كە دوعا لەو گۆڕانە دەكەن، پاشان بەقەزاو قەدەری خوای گەورە ئەوەی داوایان كردووە بۆیان جێبەجێ دەبێت، ئەمە بەبێ گومان تاقی كردنەوەیەكە لەلایەن خوای گەورەوە تاقی‌یان دەكاتەوە.

داواكارین له خوای گه‌وره حه‌قمان به حه‌ق نیشان بدات و شوێنكه‌وتنیمان پێ ببه‌خشێت، وبه‌تاڵیشمان به‌به‌تاڵ نیشان بدات و دوركه‌وتنه‌وه‌یمان پێ ببه‌خشێت[16].

حوكمی قورئان خوێندن له‌سه‌ر گۆڕ:

پ/ حوكمی قورئان خوێندن چی‌یه له‌سه‌ر گۆڕ ئایا دروسته یان نا؟

و/ قورئان خوێندن له‌سه‌ر گۆڕ دروست نی‌یه وبیدعه‌یه، وه پێغه‌مبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) زانا ترین كه‌س بووه به شه‌ریعه‌تی خوا، وه زانا ترین كه‌س بووه به‌وه‌ی كه ووتویه‌تی، وه زاناترینو پاراو ترین كه‌س بووه له‌وه‌ی ده‌ری بڕیووه، وه له‌هه‌موو كه‌س ئامۆژگاری زیاتر كردووه له‌وه‌ی كه ویستوویه‌تی، ئه‌وه كه ده‌فه‌رمێت: ﴿كُل بِدعة ضلالَة﴾[17].

واته: هه‌موو بیدعه‌یه‌ك گومڕایی‌یه.

وه ئه‌م ڕسته گشتی‌یه كۆگیره هیچ شتێكی لێ جیا ناكرێته‌وه وده‌رناكرێت، وه هه‌موو بیدعه‌یه‌ك گومڕایی‌یه به‌م ده‌قه(محكم)ه ڕه‌وانبێژه كه ئه‌گه‌ر كه‌سێك بیه‌وێت درێژه‌ی پێ بدات و روونی بكاته‌وه ئه‌وا په‌رتووكێكی گه‌وره‌ی ده‌وێت، بۆیه قورئان خوێندن له‌سه‌ر گۆڕ بیدعه‌یه وله‌سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ری خوادا (صلی الله علیه وسلم) نه‌بووه، وه پێغه‌مبه‌ریش (صلی الله علیه وسلم) ئه‌م شته‌ی نه‌كردووه به سوونه‌ت نه‌به ووته‌ی، نه‌به كرده‌وه‌ی نه به بێده‌نگ بوون و ڕازی بوونی، به‌ڵكو ڕێنمونی

١٦- (فتاوى مهمة لعموم الأمة: ص٧٥-٨٠).
١٧- (صححه الشيخ الألباني في: سلسلة الأحاديث الصحيحة: ٦/ ٢٧٣٥).

ئوممه‌ته‌كه‌ی ده‌كرد بۆ ئه‌م شته ده‌یفه‌رموو بڵێن: ﴿ السلام عليكم دار قوم مؤمنين، وإنا إنْ شاءَ اللهُ بكم لاحقون، يرحم اللهُ المستقْدمين منا ومنكم والمستأخرين، نسألُ اللهَ لنا ولكم العافيةَ، اللّهم لا تحرمنا أجرهم ولا تفْتنا بعدهم، واغْفر لنا ولهم﴾[١٨].

واته: سه‌لامی خوای گه‌وره‌تان لێ بێت ئه‌ی خه‌ڵكانی باوه‌ڕداری ئه‌م گۆڕستانه، ئێمه‌ش إن شاء الله پێتان ده‌گه‌ینو دێین بۆ لاتان، خوای گه‌وره ڕه‌حم به ڕۆیشتوه‌كانو هاتووه‌كانی ئێمه‌و ئێوه‌یش بكات، داواكاری پارێزراوین له خوای گه‌وره بۆ ئێمه‌و ئێوه‌یش، خوایه بێ به‌شمان نه‌كه‌یت له پاداشتیان، وه له دوای ئه‌وانیش تاقیمان نه‌كه‌یته‌وه، وه له‌ئێمه‌و ئه‌وانیش خۆش به[١٩].

حوكمی ته‌وه‌سول كردن به پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم):

پ/ حوكمی ته‌وه‌سول كردن چی‌یه به پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم)؟

و/ ته‌وه‌سول كردن به پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) چه‌ند به‌شێكه:

یه‌كه‌م: ته‌وه‌سول بكات به باوه‌ڕهێنانی به پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم)، ئه‌مه ته‌وه‌سولێكی دروسته وه‌كو ئه‌وه‌ی بڵێت: خوایه بۆخاتر باوه‌ڕهێنانم به‌تۆ و پێغه‌مبه‌ره‌كه‌ت (صلى الله عليه وسلم) لێم خۆش به، ئه‌مه ئاسایی‌یه‌و دروسته‌و هیچی تێدا نی‌یه، خوای گه‌وره له قورئاندا باسی ئه‌م جۆره‌ی كردووه كه ده‌فه‌رمێت:

﴿ربنا إننا سمعنا مناديا ينادي للإيمان أنْ آمنوا بربكم فآمنا ربنا فاغْفر لنا ذُنوبنا وكفر عنا سيئاتنا وتوفنا مع الأبرار﴾ [آل عمران: ١٩٣].

١٨- (صحيح الجامع الصغير، رقم: ٤٤٢١، دون (اللهم لا تحرمنا أجرهم ولا تفتنا بعدهم، واغفر لنا ولهم).

١٩- (فتاوى مهمة لعموم الأمة: ص٧٤-٧٥).

واتە: ئەی پەروەردگارمان ئێمە گوێ بیستی بانگەوازكارێك بووین بانگەوازی دەكرد بۆ باوەڕهێنان بە تۆ (واتە: پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم)) ئێمەش باوەڕمان هێنا، خوایە بۆخاتری ئەم باوەڕهێنانەمان بە تۆ وپێغەمبەرەكەت (صلى الله عليه وسلم) لە تاوانەكانمان خۆش بە و گوناهەكانمان بسڕەوە ولەگەڵ چاكەكاراندا بمانمرێنە.

چونكە باوەڕهێنان بە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) وەسیلەو هۆكارێكی شەرعییە بۆ لێخۆش بوونی خوای گەورە لە تاوانەكان وسڕینەوەی گوناهەكان، ئەو تەوەسولی كردووە بە هۆكارێكی جێگیری شەرعی.
دووەم: تەوەسول كردن یە پاڕانەوەی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم)، واتە: پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) دوعای بۆ بكات و لە خوا بپاڕێتەوە بۆی، ئەمیش بە هەمان شێوە دروستە، بەڵام ناگونجێت تەنها لە ژیانی پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) نەبێت، بەڵام پاش مردنی دروست نییە، هەروەكو چۆن ئیمامی عومەر (خوای لێ ڕازی بێت) لە پاش وەفاتی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) لە بێ بارانیدا تەوەسولی كرد بە ئیمامی عباسی(خوای لێ ڕازی بێت) مامی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) نەك بە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) چونكە كۆچی دوای كردبوو، وە فەرمووی:

﴿اللّهم إنا كُنا نتوسلُ إليك بِنبينا فَتسقينا، وإنا نتوسلُ إليك بِعم نبينا فَاسقنا﴾(٢٠).

واتە: ئەی پەروەردگار ئێمە پێش تر تەوەسولمان دەكرد بە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) لە ژیانیدا تۆیش بارانت بۆ دەبارانین، وە ئێستا تەوەسول دەكەین بە مامی پێغەمبەرەكەمان (صلى الله عليه وسلم) تۆیش بارانمان بۆ ببارێنە.

٢٠- (رواه البخاري، وانظر: مشكاة المصابيح: ١/ [١٣](١٥٠٩).

وە فەرمانی دەكرد بە ئیمامی عەباس(خوای لێ ڕازی بێت) كە هەڵسێت و لەخوا بپاڕێتەوە تا بارانیان بۆ ببارێنێت.

بۆیە تەوەسول كردن لە ژیانی پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) بە پاڕانەوەكەی دروستەو هیچ شتێكی تێدا نییە.

سێیەم: تەوەسول كردن بەخاتری پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) ئیتر لە ژیاندا بێت یاخود مرد بێت جیاوازی نییەو تەوەسولێكی بیدعییەو دروست نییە، چونكە خاتری پێغەمبەر كەس سودی لێ نابینێت تەنها خۆی نەبێت، بۆیە دروست نییە بۆ مرۆڤ بڵێت: خوایە بۆ خاتری پێغەمبەرەكەت (صلى الله عليه وسلم) لێم خۆش بە، یاخود فلانە شتم پێ ببەخشە، چونكە وەسیلە دەبێت هۆكار بێت، وە وەسیلە لە(وسل)ەوە وەرگیراوە بە مانای گەیشتن بە شتێك.

بۆیە دەبێت وەسیلەكە بتگەیەنێت بە شتەكە، وە ئەگەر نەتی گەیاند بە شتەكە ئەوا وەسیلەیەكی بێ سوودە.

لەسەر ئەم بنچینەیە دەڵێین: تەوەسول كردن بە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) سێ بەشە:

بەشی یەكەم: تەوەسول كردن بە باوەڕ هێنان پێی و شوێن كەوتنی، ئەمە دروستە لە ژیانی و لەپاش مردنی.

بەشی دووەم: تەوەسول كردن بە پاڕانەوەی، واتە: داوا لە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) بكات دوعای بۆ بكات، ئەمەیان لە ژیانیدا دروستە نەك لە پاش مردنی چونكە لەپاش مردنی ناگونجێت و ناشێت.

بەشی سێیەم: تەوەسول كردن بە خاتر و پلەو پایەی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) لە لای

خوای گه‌وره، ئه‌مه‌یان دروست نی‌یه نه له‌ژیانیدا وه نه‌له پاش مردنی، چونكه وه‌سیله نی‌یه ومرۆڤ ناگه‌یه‌نێت به مه‌به‌ستی چونكه له كرده‌وه‌ی خۆی نی‌یه.
ئه‌گه‌ر كه‌سێك بڵێت: هاتوم بۆ لای پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) لای گۆڕه‌كه‌ی، وه داوام لێ كردووه داوای لێخۆشبوونم بۆ بكات له خوای گه‌وره ئایا ئه‌م شته دروسته یان نا؟

ده‌ڵێین: دروست نی‌یه، ئه‌گه‌ر بڵێت: ئه‌وه نی‌یه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێت:
﴿ولَو أنهم إذْ ظَلَموا أنفُسهم جاءُوك فَاستغفَروا الله واستغفَر لَهم الرسولُ لَوجدوا الله توابا رحيما﴾ [النساء: ٦٤].

واته: كاتێك كه سته‌م له خۆیان ده‌كه‌ن‌و تاوان ئه‌نجام ده‌ده‌ن و حوكم بۆ لای جگه له خوای گه‌وره ده‌به‌ن، ئه‌گه‌ر بێن بۆ لای تۆ ئه‌ی محمد (صلى الله عليه وسلم) وداوای لێخۆشبوون له خوای گه‌وره بكه‌ن‌و تۆیش داوای لێخۆشبوونیان بۆ بكه‌یت له خوای گه‌وره ئه‌وا ده‌بینن خوای گه‌وره لێخۆشبوو به به‌زه‌یی‌یه.
پێی ده‌ڵێین: به‌ڵێ خوای گه‌وره وا ده‌فه‌رمێت، به‌ڵام ده‌فه‌رمێت: ﴿ولَو أنهم إذْ ظَلَموا﴾. وه ئه‌م﴿ إذْ﴾ه بۆ ڕابردووه نه‌ك بۆ داهاتوو، خوای گه‌وره نه‌یفه‌رمووه: ﴿ ولَو أنهم إذَا ظَلَموا﴾. به‌ڵكو فه‌رموویه‌تی: ﴿ إذْ ظَلَموا﴾، ئایه‌ته‌كه باسی شتێك ده‌كات كه له ژیانی پێغه‌مبه‌ردا (صلى الله عليه وسلم) ڕوویداوه، وه داوای لێخۆشبوونی پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) له پاش مردنی شتێكی نه‌شیاو ونه‌گونجاوه، چونكه ئه‌گه‌ر مرۆڤ بمرێت هه‌موو كرده‌وه‌كانی ده‌بچڕێت ته‌نها سێ شت نه‌بێت: سه‌ده‌قه‌و

خێرێكی نەبڕاوە، یاخود زانیاری‌یەكی بەسود، یاخود منداڵێكی چاك لـەپاش خـۆی دوعای خێری بۆ بكات. هەروەكو پێغەمبەر(صلی الله علیە وسلم) فەرموویەتی:

﴿صدقةٌ جاريةٌ، أو علْم ينتفَع بِه، أو ولَد صالح يدعو لَه﴾[٢١] .

بۆیە گونجاو نی‌یەو ناشێت هیچ مرۆڤێك لە پاش مردنی داوای لێخۆشبون بۆ كـەس بكات، بەڵكو تەنانەت داوای لێخۆشبوون بۆ خۆیـشی بكـات، چـونكە كردەوەكـانی بچڕاوە[٢٢].

حوكمی دواكەوتن لە كاتی دیاری كراوی كاركردن:

پ٧ ئێمە چەند مامۆستایەكی ئافرەتین تێبینی دەكەین زۆرێك لە مامۆستایانی تر دوا دەكەون لـە چـونە ژوورەوە بـۆ پۆلـەكان لـە كـاتی دیـاری كـراودا، دادەنیـشن لەگەڵ یەكتریدا لە ژوورەكەیاندا بە بێ هیچ پێویستی‌یەك ئایا حوكمی ئەمە چی‌یە؟

لەگـەڵ ئـەوەی هـەمان كێـشەمان بیـستووە لـەلای مامۆسـتایانی پیـاویش، خـوا پاداشتی خێرتان بداتەوە.

و ئەمە كارێكی حەرامە، دروست نی‌یە بۆ مامۆستایانی ژن وپیاو دوا بكـەون لـە چـونە ژوورەوەی پـۆل لـەپاش زەنـگ لێـدان، چـونكە خـوای گـەورە دەفـەرمێت:

﴿ يا أَيها الذين آمنوا أَوفُوا بِالْعقُود﴾ [المائدة: ١].

واتە: ئەی باوەڕداران وەفاتان هەبێت بەرامبەر ئەو بەڵێن وپەیمانانەی كەداوتانە و جێ بەجێی بكەن لە كاتی دیاری كراوی خۆیدا.

٢١- (صحيح الجامع الصغير: ١/ ٧٩٣).
٢٢- (فتاوى مهمة لعموم الأمة: ص٩٩-١٠٢).

وە دەفەرمێت: ﴿وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولا﴾ [الإسراء: ٣٤] .

واتە: وەفاتان هەبێت بەرامبەر پەیمانەكانتان وبیبەنە سەر، چونكە ئێوە لێتان دەپرسرێتەوە لەو پەیمانانەی كە داوتانە ونەتان بردۆتە سەر.

وە دەفەرمێت: ﴿ وأقسطوا إن الله يحب المقسطين﴾ [الحجرات: ٩].

واتە: ئێوە لەهەموو كارو بارێكتاندا دادپەروەربن، چونكە بە ڕاستی خوای گەورە دادپەروەرانی خۆش دەوێت.

وە لە دادپەروەری نی‌یە كە فەرمانبەر ئەگەر مامۆستای پیاو بێت یاخود ئافرەت، یاخود جگە لە مامۆستا موچەكەی خۆی بە تەواوی وەربگرێت و كەمتەرخەمی بكات لە جێ بەجێ كردنی ئەو فەرمانی كە لە بەرامبەریدا ئەو موچەیەی بۆ دانراوە، گەر كەمتەرخەمی لێوەی ڕوویدا ئەوا باچاوەڕوانی هەڕەشەی سەخت بێت لەم فەرموودەیەی خوای گەورە كە دەفەرمێت:

﴿ويل للمطففين الذين إذا اكتالوا على الناس يستوفون وإذا كالوهم أو وزنوهم يخسرون﴾ [المطففين: ١-٣].

واتە: هەڕەشەو سزا بۆ ئەو كەسانەی كە فێڵ دەكەن لە كێشانەو پێوانەدا و مافی خەڵكی بە تەواوی نادەن و لێی كەم دەكەن، كاتێك كە شت بۆ خۆیان بكڕن بە تەواوی دەیكێشنو دەیپێون، بەڵام بۆ جگە لە خۆیان بكێشنو بپێون كەمی دەكەن[٢٣].

٢٣- (إجابات مفيدة وتوجيهات سديدة: ص١٢-١٣).

كۆبوونه‌وه له ماڵی مردوو به‌مه‌به‌ستی سه‌رخۆشی كردن:

پ٨ له پاش به خاك سپاردنی مردوه‌كه‌و سه‌رخۆشی كردن له كه‌س‌و كاری خه‌ڵكی هه‌ڵده‌ستن به چون بۆ ماڵی مردووه‌كه، وه زۆر جار له پاش نوێژی ئێواره ده‌چن، پاشان قاوه ده‌خۆنه‌وه وجارێكی تر سه‌رخۆشی له كه‌س‌و كاری مردووه‌كه ده‌كه‌ن وپاشان ده‌ڕۆن، حوكمی ئه‌م كاره چی‌یه؟

و ئه‌مه كارێكی بیدعه‌یه هاوه‌ڵان (خوایان لێ رازی بێت) نه له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا (صلى الله عليه وسلم) وه نه له پاشی له ماڵه‌كانیان چاوه‌ڕوانی خه‌ڵكیان ناكرد بۆ سه‌رخۆشی كردن لێیان، له ڕاستیدا ئه‌مه وا ده‌رده‌خات كه ئه‌و كه‌سه ناڕازی‌یه له به‌ڵاكه، وه‌ك ئه‌وه‌ی بڵێت: خه‌ڵكینه من له ماڵی خۆم به خه‌فه‌تباری دانیشتووم وه‌رن سه‌رخۆشیم لێ بكه‌ن، سوننه‌ت وایه مرۆڤ ماڵه‌كه‌ی داخات پاشان هه‌ركه‌سێك له بازاڕ بینی، یاخود له مزگه‌وت بینی سه‌ره‌خۆشی لێ بكات كه ده‌یبینێت خه‌فه‌تباره دڵی بداته‌وه به سه‌ره‌خۆشی كردن وپێی بڵێت:

﴿إن لله ما أخذ، وله ما أعطى، وكل شيء عنده بأجل مسمى، فلتصبر ولتحتسب﴾[٢٤].

واته: ئه‌وه‌ی كه خوای گه‌وره بردۆتێوه‌و ئه‌وه‌ی كه داوێتی هه‌موی موڵكی خۆیه‌تی، وه هه‌موو شتێكیش له لای ئه‌و كاتێكی دیاری كراوی خۆی هه‌یه، بۆیه ئارام بگره‌و چاوه‌ڕوانی پاداشت به له خوای گه‌وره[٢٥].

٢٤- (متفق عليه، وانظر: مشكاة المصابيح: ١/ [٢] ١٧٢٣).
٢٥- (إجابات مفيدة وتوجيهات سديدة: ص١٩-٢٠).

ده‌ف لێدان له زه‌ماوه‌ندا:

پ٩ له‌م دواییه‌دا هه‌ڵه‌كان زۆر بوونه له بۆنه‌كانی ئاهه‌نگ گێڕانی شاییدا له ماڵه‌كان وكۆشكی ئاهه‌نگ گێڕان، وه به‌تایبه‌ت له كۆشكه‌كاندا، وه‌كو ده‌ف لێدان به بڵندگۆ وگۆرانی ووتن له‌لایه‌ن ئافره‌تانه‌وه و وێنه‌گرتنی به كامیرای ڤیدیۆ، وه له‌مانه ناشیرین تر پیاو ماچی ژنه‌كه‌ی خۆی ده‌كات له‌پێش چاوی خه‌ڵكی، ئیتر كوا شه‌رم وله خوا ترسان؟! وه‌كاتێك كه ئامۆژگاری ده‌كرێن له‌لایه‌ن كه‌سانی به غیره‌ت بۆ سنوره‌كانی خوای گه‌وره، ده‌ڵێن: فلانه زانا فه‌توای به دروستێتی ده‌ف لێدان داوه، ئایا ئه‌مه ڕاسته؟ ئایا هیچ مه‌رج وسنوری هه‌یه تا بۆ خه‌ڵك روون بكرێته‌وه؟ بۆ ئه‌وه‌ی له سنوری خۆیان راوه‌ستن، داوا له‌به‌ڕێزتان ده‌كه‌ین له‌م بابه‌ته‌دا ئه‌وه‌ی حه‌ق بێت بۆ موسڵمانانی روون بكه‌نه‌وه خوای گه‌وره پاداشتی خێرتان بداته‌وه.

و ئه‌وه‌ی كه راستی بێت له ده‌ف لێداندا له‌كاتی ژن هێناندا ئه‌وه‌یه كه دروسته، یاخود سوننه‌ته ئه‌گه‌ر بۆ راگه‌یاندنی ژن هێنانه‌كه بێت، به‌چه‌ند مه‌رجێك:

مه‌رجی یه‌كه‌م: لێدانه‌كه به ده‌ف بێت ئه‌وه‌ی كه یه‌ك دیوی گیراوه، چونكه ئه‌وه‌ی كه هه‌ردوو دیوی گیراوه پێی ده‌وترێت ته‌پڵ، كه ئه‌مه‌یان دروست نییه چونكه له ئامێره‌كانی مۆسیقایه ومۆسیقایش به‌هه‌موو جۆره‌كانییه‌وه حه‌رامه، ته‌نها ئه‌وه نه‌بێت كه به‌ڵگه له‌سه‌ر حه‌ڵاڵێتی هاتبێت ئه‌ویش ته‌نها ده‌فه له‌كاتی ئاهه‌نگی زه‌ماوه‌ندا.

مه‌رجی دووه‌م: نابێت شتی حه‌رامی له‌گه‌ڵدا بێت، وه‌كو گۆرانی نزمی ئاره‌زوو جولێن، ئه‌مه قه‌ده‌غه‌یه ئه‌گه‌ر ده‌فی له‌گه‌ڵدا بێت یان نا، وه ئه‌گه‌ر له‌كاتی ئاهه‌نگ گێڕانی زه‌ماوه‌ند بێت یان نا.

مه‌رجی سێیه‌م: به‌م ده‌ف لێدانه فیتنه روونه‌دات، وه‌كو ده‌رخستنی ده‌نگی خۆشی ئافره‌تان بۆ پیاوان، ئه‌گه‌ر فیتنه روویدا ئه‌وا دیسانه‌وه قه‌ده‌غه‌یه.

مه‌رجی چواره‌م: نابێت ئه‌م ده‌ف لێدانه ئازاری كه‌س بدات، ئه‌گه‌ر ئازارو بێزاركردنی تێدا بوو ئه‌وا دیسانه‌وه قه‌ده‌غه‌یه، وه‌كو به‌رز كردنه‌وه‌ی ده‌نگه‌كان له‌رێگای بڵندگۆوه، چونكه ئه‌مه ئازاری دراوسێكان وجگه له‌وانیش ده‌دات، له‌وانه‌ی كه به‌م ده‌نگه بێزارده‌بن(٢٦)، هه‌روه‌ها خاڵیش نی‌یه له فیتنه، وه‌پێغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) قه‌ده‌غه‌ی كرد كه نوێژ كه‌ران هه‌ندێكیان ده‌نگ به‌رز بكه‌نه‌وه به‌سه‌ر هه‌ندێكیاندا له قورئان خوێندندا چونكه ته‌شویشی دروست ده‌كردو ئازاری تێدا بوو چ جای ده‌نگی ده‌ف وگۆرانی و وێنه‌گرتنی به ئامێری وێنه گرتن، هیچ مرۆڤێكی ژیر گومانی له ناشیرینیدا نی‌یه‌و هیچ مرۆڤێكی ژیر چ جای باوه‌ڕدار ڕازی نابێت وێنه‌ی كه‌س‌و كاری بگیرێت له دایك وكچ وخوشك وخێزانی وجگه له‌مانه بۆ ئه‌وه‌ی ببێت به شت ومه‌كێك ونیشانی هه‌موو كه‌سێك بدرێت، یاخود ببێته یاری یه‌ك وهه‌موو مرۆڤێكی له ڕێ ده‌رچوو ڕابوێرێت به ته‌ماشا كردنی، وه له هه‌مووی ناشیرین تر وێنه‌گرتنی به كامێرای ڤیدیۆ، چونكه

٢٦- ره‌حمه‌تی خوای گه‌وره له شێخی پایه به‌رز بێت بۆ خۆی و فه‌توای، به‌ڕاستی سه‌رده‌مێك بوو خه‌ڵكی ده‌یان ناڵاند به‌ده‌ستی گۆرانی ومۆسیقای شایی، به‌تایبه‌تی به‌شه‌وان كه خه‌ڵكی تا پاش ته‌واو بوونی ئاهه‌نگه‌كه نه خه‌ویان هه‌بوو نه‌پشوو. وه‌رگێڕ.

ئەمە وێنەی ڕووداوەکە دەگرێت بە زیندوویی بە بیستن وبینینەوە کە ئەمەیش کارێکە هەموو خاوەن عەقڵێکی ساغو دینێکی دامەزراو بەرهەڵستی دەکەن، وە بە خەیاڵدا نایات هیچ کەسێك شەرم و باوەڕی هەبێت ئەم شتە حەڵاڵ بکات.

وە سەما کردنی ئافرەتان شتێکی ناشیرینە فەتوا بە دروستێتی نادەین چونکە بیستوومانە بە هۆیەوە چی لەناو ئافرەتاندا ڕوویداوە، وەئەگەر لە لایەنی پیاوانەوە بێت ئەوا ناشیرین ترە، وە لە خۆ چواندنی پیاوانە بە ئافرەتان، وە ئەو خراپانەی کە تێیدایە شاراوە نییە.

وە ئەگەر لە نێوان ئافرەتان و پیاواندا بێت بە تێکەڵی هەروەکو خەڵکانی نزمو بێ ڕێز دەیکەن ئەمەیان تاوانەکەی گەورەترەو ناشیرین ترە، چونکە تێکەڵی کێشەی زۆری تێدایە بە تایبەت ئەگەر بۆنەکە بۆنەی ژن هێنان بێت.

وە ئەوەی کە پرسیارکەر باسی کرد لەوەی کە پیاوەکە دەچێتە ناو ئافرەتانەوە لەبەر چاویان ماچی ژنەکەی دەکات، ئەمە شتێکی سەیرە لە کەسێکەوە ڕوو بدات خوای گەورە بەخششی خۆی ڕژاندبێت بە سەریدا بە بەخششی ژن هێنان ئەویش رووبەڕووی ئەو بەخششە ببێتەوە بەم کارە لەبەرچاو ئافرەتانو لە ئاهەنگی زەماوەند کە جێگەی ئارەزووە.

پاشان چۆن کەس وکاری ژنەکە ڕێگەی پێ دەدەن؟! وە ئایا لەوە ناترسن کە ئەم پیاوە لەکۆبوونەوەی ئەو ئافرەتانە ئافرەتێکی جوانتر لە ژنەکەی خۆی ببینێت و پێی سەرسام بێت و ژنەکەی خۆی لەبەرچاو بکەوێت و مێشك و بیری سەرقاڵ بکات بە بیرکردنەوە لێی و سەرەنجامی نێوان خۆی و ژنەکەیشی باش نەبێت؟!

من كۆتایی بهوهڵامهكهم دههێنم به ئامۆژگاری كردنی برایانی موسڵمانم كهواز بهێنن لهم كردهوه خراپانه، وه بانگیان دهكهم بۆ ههڵسان به سوپاس كردنی خوای گهوره لهسهر ئهم بهخششهو جگه لهمه، وه ڕێگای پێشینه چاكهكان بگرن و ئهوهندهی له سوننهتدا هاتووه ههر ئهوه بكهن و شوێنی ههواو ئارهزووی كهسانێك نهكهون كه خۆیان گومڕا بوونهو خهڵكیان گومڕا كردووه وڕێگای ڕاستیان وێڵ كردووه، داواكارم له خوای گهوره من و برایانی موسڵمانم سهركهوتوو بكات بۆ ههموو شتێك كه خۆشی دهوێت و لێی ڕازیيه، وهیارمهتیمان بدات لهسهر یادكردنهوه و سوپاس كردنی و باش پهرستنی.

إنه قريب مجيب، وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين[٢٧].

حوكمی شهرواڵ درێژی بۆ پیاوان:

پ١٠ حوكمی شهرواڵ درێژی چیيه بۆ پیاوان؟

و) شهرواڵ درێژی بۆ پیاوان ئهگهر مهبهستی پێی خۆبهگهوره زانین و فیز كردن بێت ئهوا سزاكهی ئهوهیه كه خوای گهوره له ڕۆژی قیامهتدا تهماشای ناكات و قسهی لهگهڵ ناكات و پاكی ناكاتهوهو سزایهكی به ئێش و ئازاری دهدات.

بهڵام ئهگهر مهبهستی پێی فیزكردن و خۆههڵكێشان نهبوو ئهوا سزاكهی ئهوهیه سزای خوار گوێزینگی (قولهپێی) بدات به ئاگر، چونكه پێغهمبهر (صلى الله عليه وسلم) دهفهرمێت:

٢٧- (إجابات مفيدة وتوجيهات سديدة: ص٢٨-٣٢).

﴿ثلاثةٌ لايكلمهم اللهُ يوم القيامة ولا ينظُر إليهم ولا يزكيهم ولَهم عذاب أليم: المُسبِلُ، والمَنانُ، والمُنفق سلْعته بِالحلف الكاذب ﴾(٢٨).

واته‌: سێ كۆمه‌ڵ له‌ ڕۆژی دواییدا خوای گه‌وره‌ نه‌ قسه‌یان له‌گه‌ڵ ده‌كات و نه‌ ته‌ماشایان ده‌كات‌و نه‌ پاكیان ده‌كاته‌وه‌و سزایه‌كی به‌ ئێش‌و ئازاریان هه‌یه‌: ئه‌و پیاوه‌ی شه‌رواڵه‌كه‌ی شۆڕ كردۆته‌وه‌ بۆ خوار گوێزینگی(قوله‌پێی)، وه‌منه‌ت كه‌ر، وئه‌و كه‌سه‌ی كه‌ شتومه‌كه‌كه‌ی ده‌فرۆشێت به‌ سوێن خواردنی درۆ.

وه‌ده‌فه‌رمێت: ﴿من جر ثَوبه خيلاء لمَ ينظُر اللهُ إليه يوم القيامة﴾(٢٩).

واته‌: هه‌ر پیاوێك شه‌رواڵه‌كه‌ی شۆڕ بكاته‌وه‌ بۆ خوار گوێزینگی(قوله‌پێی) ئه‌وا خوای گه‌وره‌ له‌ رۆژی قیامه‌تدا ته‌ماشای ناكات.

ئه‌مه‌ سزای كه‌سێكه‌ كه‌ له‌ فیزكردن وخۆ هه‌ڵكێشاندا شه‌رواڵه‌كه‌ی شۆڕ بكات، به‌ڵام ئه‌و پیاوه‌ی له‌ شۆڕكردنیدا مه‌به‌ستی فیزكردن نه‌بێت ئه‌وا پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) ده‌رباره‌ی ده‌فه‌رمێت: ﴿ما أسفَلَ الكَعبينِ من الإزارِ فَفي النارِ﴾(٣٠).

واته‌: هه‌ر پیاوێك شه‌رواڵه‌كه‌ی له‌ خوار گوێزینگی‌یه‌وه‌(قوله‌پێی) بێت ئه‌وا ئه‌و شوێنه‌ی له‌ئاگری دۆزه‌خدایه‌.

وه‌ ئه‌م شته‌ی نه‌به‌ستۆته‌وه‌ به‌ فیز كردن وخۆ به‌گه‌وره‌ زانینه‌وه‌، وه‌ راستیش نی‌یه‌ بیبه‌ستینه‌وه‌ به‌ فیزكردن له‌سه‌ر فه‌رموده‌كه‌ی پێش تر، چونكه‌ أبوسعيد الخدري (خوای لێ ڕازی بێت) ده‌فه‌رمێت: پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) فه‌رموویه‌تی: ﴿إزرةُ المُؤمنِ

٢٨- (صححه الشيخ الألباني في: إرواء الغليل، رقم: ٩٠٠).
٢٩- (صحيح الجامع الصغير: ٢/ ٦١٨٨).
٣٠-(صحيح الجامع الصغير: ٢/ ٥٥٢٩).

إلى نِصف الساقِ، ولا حرج، أو قالَ ولا جناح عليه فيما بينه وبين الكَعبين، وما أسفَلَ من ذلك فَهو في النارِ، ومن جر إزاره بطَراً لم ينظُر اللهُ إليه يوم القيامة﴾[٣١].

واتە: شەرواڵی پیاوی باوەڕدار تا نیوەی قاچێتی، وەتاوان نییە و ئاساییە ئەگەر تا گوێزینگەكانی(قولەپێی) شۆڕ بێت، بەڵام لەخوار تر وشۆڕ تر بێت ئەوا لە ئاگردایە، وە هەر كەسێك شەرواڵەكەی شۆڕ بكات لە فیز وخۆبەگەورە زانیندا ئەوا خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا تەماشای ناكات.

وە چونكە دوو كردارەكە لێك جیاوازن (ئەوەی بۆ فیز شۆڕی دەكات، وئەوەی بەبێ فیز)، وەدوو سزاكەیشیان لێك جیاوازن (ئەوەی بۆ فیز شۆڕی دەكات سزاكەی ئەوەیە: خوای گەورە نەقسەی لەگەڵ دەكات ونەتەماشای دەكات ونە پاكی دەكاتەوە وسزایەكی بە ئێش وئازاری بۆ داناوە، وەئەوەی كە بەبێ فیز شۆڕی دەكات سزاكەی ئەوەیە: ئەو شوێنەی لە ئاگری دۆزەخدایە)، وەهەركاتێك حوكم وهۆكار لێك جیاواز بوون ئەوا ناتوانرێت (مطلق)ەكە هەڵگیرێت بۆ سەر(مقید)ەكە، چونكە دژ بەیەكی دروست دەبێت.

بەڵام كەسێك فەرموودەكەی أبوبكر[٣٢](خوای لێ ڕازی بێت) بكات بە بەڵگە، ئەوا پێ دەڵێین: نابێتە بەڵگە بۆت لە دوو ڕووەوە:

٣١- (صحیح الترغیب والترهیب: ٢/ ٢٠٣١).

٣٢- [قال رسول الله(صلى الله علیه وسلم): (من جر ثوبه خیلاء لم ینظر الله إلیه یوم القیامة)، قال أبو بكر(رضي الله عنه): إن أحد جانبي إزارى یسترخي، إني لأتعاهد ذلك منه. قال: (لست ممن یفعله خیلاء)]. (صحیح سنن أبي داود، رقم: ٤٠٨٥).

یەكەم: أبو بكر (خوای لیٚ ڕازی بێت) فەرمووی: لایەكی شەرواڵەكەم دێتە خوارەوە مەگەر بەرزی بكەمەوە، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) پیٚی فەرمو:

﴿إنك لَست ممن يصنع ذلك خيلاء﴾(٣٣).

واتە: تۆ لەو كەسانە نێت كە بۆ فیز و خۆ هەڵكێشان شۆڕی دەكەنەوە. أبو بكر (خوای لیٚ ڕازی بێت) بۆ فیز شۆڕی نەكردبووەوە، بەڵكو خۆی شۆڕدەبووەوە، لەگەڵ ئەوەیشدا بەرزی دەكردەوە، وەئەوانەی كە شەرواڵەكانیان شۆڕ دەكەنەوە ودەڵێن: بۆ فیزو خۆ هەڵكێشانمان نییە، پێیان دەڵێین: ئەگەر مەبەستتان لە شۆڕكردنی شەرواڵەكانتان بۆ خوار گوێزینگەكانتان(قولەپیٚ) فیز وخۆبەگەورە زانین نەبێت ئەوا خوای گەورە سزاتان دەدات تەنها بە ئاگر، وە ئەگەر بەمەبەستی فیزو خۆ بەگەورە زانین شۆڕتان كردبێتەوە ئەوا سزاتان دەدات بەوە گەورەتر: لەرۆژی قیامەتدا نەقسەتان لەگەڵ دەكات، وەنەتەماشاتان دەكات، وەنەپاكتان دەكاتەوە، وە سزایەكی بە ئێش و ئازارتان بۆ هەیە.

دووەم: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)أبو بكری (خوای لیٚ ڕازی بێت) پاك كردەوەو تەزكیەی كرد وشایەتی بۆدا كە ئەو لەو كەسانە نییە كە بۆ خۆبەگەورە زانین وفیز شۆڕی دەكەنەوە، بەڵام ئایا كەس لەوانەی وا دەڵێن ئەم پاككردنەوەیەو شایەتییەی دەست كەوتووەو بۆدراوە؟!

٣٣- نفس المصدر.

بەڵام شەیتان بۆ هەندێك لە خەڵكی دەرگای شوێن كەوتنی(المتشابه) دەكاتەوە لە دەقەكانی قورئان وسوننەت، بۆ ئەوەی بیانویان بۆ بدۆزێتەوە بۆ ئەو كردەوانەی كە دەیكەن.

والله يهدي من يشاء إلى صراط مستقيم[٣٤].

تێكەڵ كردنی نوێژە سوننەتەكان بە یەك نیەت:

پ١١ ئایا نوێژە سوننەتەكان هەندێكیان دەچنە ناو هەندێكی تریانەوە؟ بۆ نمونە: كەسێك بیەوێت سوننەتی دەست نوێژ ئەنجام بدات، ئایا دەتوانێت نوێژی چێشت تەنگاویشی(ضحى) تێكەڵ بكات؟ واتە: هەردوو نوێژەكە بكات بەیەك نیەت؟

و هەندێك لە سوننەتەكان مەبەست لە جێبەجێ كردنیان خودی خۆیانە، ئەمانە تێكەڵ ناكرێن وبەجیا دەكرێن، وەهەندێك لە سوننەتەكان مەبەست لە جێبەجێ كردنیان تەنها كردنی نوێژە، بۆ نمونە: سوننەتی دەست نوێژ مەبەست پێی تەنها ئەوەیە كەلەپاش دەست نوێژ هەڵگرتن دوو ركات نوێژ بكەیت، ئیتر ئایا ئەو دوو ركاتە سوننەتی دەست نوێژ بێت، یاخود ضحى بێت، یاخود پێش نوێژی نیوەڕۆ بێت، یاخود پێش نوێژی بەیانی بێت، یاخود لەنێوانی بانگ وقامەتدا بێت، چونكە لە نێوانی هەموو بانگ وقامەتێكدا دوو ركات نوێژ هەیە، هەروەها تحية المسجد دروستە بۆت كە چویتە مزگەوتەوە دوو ركات بكەیت بە نیەتی سوننەتی پێش نوێژ وتحية المسجد، ئەمانە كۆدەكرێنەوە(واتە: نیەت لە دوو نوێژ بهێنیت وهەردووكیان كۆ بكەیتەوە).

٣٤- (إجابات مفيدة وتوجيهات سديدة: ص٣٤-٣٦).

بهڵام ئهگهر پهرستنهكه مهبهست بوو خۆی جێبهجێ بكرێت ئهوا كۆناكرێتهوه وتێكهڵ ناكرێت لهگهڵ نوێژی تردا، بۆیه ئهگهر كهسێك بڵێت: من چوار ركاتهكهی پێش نوێژی نیوهڕۆ كۆدهكهمهوه ونیهت دههێنم وبهدوو ركات دهیكهم، پێی دهڵێین: ئهمه ناگونجێت ودروست نییه، چونكه ئهم سوننهته لێرهدا مهبهست پێی جێبهجێ كردنی خۆیهتی، واته: دوو ركات بكهیت پاشان دوو ركاتی تر بكهیت.

بهههمان شێوه دوو ركاتی سوننهتی سوڕانهوه بهدهوری كهعبهدا (طواف) لهگهڵ سوننهتی پێش بهیانی، بۆ نمونه: ئهگهر كهسێك له طواف كردن تهواو بوو له پاش بانگی بهیانی و پێش قامهت كردن، دوو ركات بكات ونیهتی پێی دوو ركاتهكهی طواف و دوو ركاتهكهی سوننهتی بهیانی بێت، ئهوا هیچیان له جیاتی ئهوی تریان ناكرێت ودروست نییه تێكهڵ بكرێت، چونكه سوننهتی طـواف سوننهتێكه مهبهست پێی جێبهجێ كردنی خۆیهتی، وه سوننهتی پێش بهیانیش سوننهتێكه مهبهست پێی جێبهجێ كردنی خۆیهتی(٣٥).

٣٥- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٢٥، ص٢٥-٢٦).

نه‌خۆشی گواستنه‌وه:

پ١٢ ئایا كۆكردنه‌وه له نێوان ئه‌م دوو فه‌رمووده‌یه چۆنه (فر من المَجذُومِ فـرارك من الأسد)[٣٦] وه‌(لا عدوى ولا طيرة)[٣٧]؟

واته: (له‌نه‌خۆشی رابكه وه‌ك راكردنت له شێر)، (نه‌خۆشی گواستنه‌وه وشـومی نی‌یه).

و ئه‌گه‌ر تێ بڕوانین له فه‌رمووده‌كان ده‌بینین هیچ دژ به‌یه‌كی‌یه‌ك لـه نێوانیانـدا نی‌یه، فه‌رمووده‌ی یه‌كه‌م: (فر من المجذوم) پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) مه‌به‌سـتی پـێی ئه‌وه‌یـه كـه مرۆڤـ خـۆی دوور بخاتـه‌وه لـه هۆكـاری ترسـناكی، وه فـه‌رمووده‌ی دووه‌م: (لا عدوى ولا طيرة) مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه كه روونی بكاته‌وه ئه‌گـه‌ر وادابنـێین كه‌سێك توشی نه‌خۆشی بوو له كه‌سێكی تره‌وه، ئه‌وا ئه‌م نه‌خۆشی گواسـتنه‌وه‌یه روویداوه بـه ئیـزن و رێگـه پێـدانی خـوای گـه‌وره، نـه‌ك وه‌ك هه‌نـدێك لـه عـه‌ره‌ب باوه‌ڕیان وایه كه نه‌خۆشی خۆی ده‌گوازرێته‌وه، به‌ڵكو وانی‌یه و به‌فه‌رمانی خـوای گه‌وره ده‌گوازرێته‌وه، بۆیه ئه‌م نه‌فی كردنه‌(لاعدوى ولا طـيرة) مه‌به‌سـت پـێی نه‌فی كاریگه‌ری‌یه‌كه‌یه‌تی كه كاریگه‌ری نی‌یه به‌بێ رێگه پێدانی خوای گه‌وره، نه‌ك نه‌فی بوونی، به‌ڵكو نه‌خۆشی گواستنه‌وه بوونی هه‌یه، وه هـه‌موومان ده‌زانـین كـه هه‌ندێك نه‌خۆشی زۆر به خێرایی ده‌گوازرێته‌وه، به‌ڵام گواستنه‌وه‌كه‌ی بـه فـه‌رمان و رێگه پێدانی خوای گه‌وره‌یه نه‌ك له خۆیه‌وه[٣٨].

٣٦- (سلسلة الأحاديث الصحيحة، رقم: ٧٨٣).
٣٧- (سلسلة الأحاديث الصحيحة: ٢/ ٧٨٤).
٣٨- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٢٥، ص٢٧-٢٨).

بەستەرەوەكانی بیدعە:

پ١٣ هەفتەی رابردوو پرسیارمان كرد دەبارەی ئەو لافیتانەی كەلە رێگاو بان وشەقامەكاندا هەڵواسراون وسبحان الله والحمـد لله ی لێ نوسراوە یەكێك لە ئێمە ووتی: ئەمە بیدعە نی‌یە؟ ئایا هاوەڵان (خوایان لێ رازی بێت) ئیشی وایان كردووە؟ ئایا رێكخەرو بەستەرەوە بۆ بیدعە چی‌یە؟

و بیدعە ئەوەیە كە مرۆڤــ خوای گەورە بپەرستێت بە شێوەیەك كە خوای گەورە داینەنابێت و تەشریعی نەكردبێت، بەڵام هۆكارەكانی پەرستن بیدعە نین، وە جیاوازی هەیە لەنێوان مەبەست و هۆكارەكاندا، ئەگەر یەكێك بڵێت: بڵند گۆی دەنگ لە نوێژو ووتارو ئامۆژگاری وجگە لەمانە لەسەردەمی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم) نەبووە ئەوا بیدعەیە، ئەوا پێی دەڵێین: ئەمە هەڵەیە، چونكە ئەمە هۆكارێكە بۆ گەیاندنی خێرو چاكە بەخەڵكی، وە ئەم لافیتانەی كە لە رێگەو بان وشەقامەكاندا هەیە هۆكارێكە بۆ یادخستنەوەی خەڵكی بەیاد كردنی خوای گەورە، بۆیە نابینم هیچ شتێكی تێدا بێت و ئاسایی‌یە[٣٩].

حەج وبازرگانی كردن پێكەوە:

پ١٤ ئایا دروستە كەسێك بچێت بۆ مەككە بۆ بازرگانی كردن لەگەڵ جێبەجێ كردنی حەجدا؟

٣٩- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٢٥، ص٣٣-٣٤).

و) به‌ڵێ دروسته بۆ مرۆڤ بچێت بۆ مه‌ككه به نیه‌تی حه‌ج كردن وبازرگانی، چونكه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمێت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ [البقرة: ١٩٨].

واته: هیچ گوناه وتاوانێكتان له‌سه‌ر نی‌یه ئه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ حه‌ج كردندا بازرگانی بكه‌ن، به‌ڵام پێویسته لایه‌نی حه‌ج كردنه‌كه زاڵ بێت به‌سه‌ر بازرگانی كردنه‌كه‌دا[٤٠].

سوجده‌ی سه‌هو:

پ١٥) ئایا مه‌رجه بۆ پێشه‌وا سوجده‌ی سه‌هو ببات له نوێژی چوار ركاتیدا ته‌نها له‌به‌ر هه‌ڵسانه‌وه‌ی، یاخود ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه‌ی كه خه‌ریك بووه هه‌ڵسێته‌وه؟

و) زیاده دروست نابێت ئیللا ئه‌گه‌ر روكنێك بداته پاڵ ئه‌وه‌ی دوای خۆی، هه‌روه‌كو چۆن مرۆڤ ئه‌گه‌ر به‌رز بێته‌وه بۆ هه‌ڵسانه‌وه بۆ ركاتی پێنجه‌م له نوێژه چوار ركاتی‌یه‌كاندا، پاشان یادی بكه‌وێته‌وه پێش ئه‌وه‌ی به‌رز بێته‌وه ئه‌وا داده‌نیشێته‌وه وسوجده‌ی سه‌هوی له‌سه‌ر نی‌یه، چونكه نه‌چووه روكنه‌كه‌ی دوای ئه‌وه‌وه[٤١].

ناداد په‌روه‌ری له نێوان منداڵدا:

پ١٦) پیاوێك سێ باڵه‌خانه‌ی هه‌یه ودوو ژنی هه‌یه، له‌یه‌كێك له ژنه‌كانی كچێكی هه‌یه، وه له‌دووه‌می چه‌ند كوڕێكی هه‌یه، به‌نهێنی یه‌كێك له باڵه‌خانه‌كانی كردۆته ناو ئه‌و كچه‌یه‌وه كه له ژنه‌كه‌ی تره، ئایا ئه‌م كاره‌ی دروسته؟

٤٠-(لقاء الباب المفتوح، رقم: ٢٥، ص٣٩).
٤١- نفس المصدر.

و ئه‌وه‌ی ئه‌و پیاوه ئه‌نجامی داوه حه‌رامه له‌سه‌ری، واته: دروست نی‌یه یه‌كێك له كوڕه‌كانی یاخود كچه‌كانی تایبه‌ت بكات به شتێك له‌ماڵه‌كه‌ی و ئه‌وانی تری لێ بێ به‌ش بكات، چونكه به‌شیری كوڕی سه‌عد (خوای لێ ڕازی بێت) شتێكی دا به نوعمانی كوڕی، ئه‌م شته گه‌یشته پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) وپرسیاری لێ كرد: ﴿هلْ فَعلْت ذلك بِكُل ولَدك؟﴾.

واته: ئایا ئه‌مه‌ت له‌گه‌ڵ هه‌موو منداڵه‌كانت كردووه وبه‌وانیشت داوه؟ ئه‌ویش ووتی: نه‌خێر، پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) پێی فه‌رموو:

﴿إتقُوا الله واعدلُوا بين أولادكُم﴾(٤٢).

واته: له خوا بترسن ودادپه‌روه‌ر بن له نێوان منداڵه‌كانتاندا.

(به‌شیر)یش (خوای لێ ڕازی بێت) له به‌خشینه‌كه‌ی بۆنوعمان گه‌ڕایه‌وه‌و لێی وه‌رگرته‌وه.

بۆیه ئه‌و پیاوه ئه‌گه‌ر زیندوو بێت وپێی بگات ئه‌م كاره‌ی كردوویه‌تی حه‌رامه، ده‌بێت لێی بگه‌ڕێته‌وه وبه‌ڵێن نامه وتاپۆكه بدڕێنێت، وه ئیشه‌كه بگه‌ڕێنێته‌وه بۆ حوكمی خوای گه‌وره، وه‌ئه‌گه‌ر خوای گه‌وره وای بڕیار دابێت مردبێت وكچه‌كه زیندوو بێت ئه‌وا ده‌بێت ئه‌وه‌نده‌ی شایانێتی له میراتی له دینی خوای گه‌وره‌دا ئه‌وه‌نده وه‌ربگرێت له‌گه‌ڵ براكانیدا(٤٣).

٤٢- (البخاري: ٢٥٨٧)، و(مسلم: ١٧٢٣ [١٣]).

٤٣- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٢٥، ص٤١-٤٢).

پیرۆزبایی كردن له كافران به‌بۆنه‌ی چه‌ژنه‌كانیانه‌وه:

پ١٧ حوكمی پیرۆزبایی كردن چی‌یه له كافران به بۆنه‌ی چه‌ژنی كریسمس وچه‌ژنی سه‌ری ساڵی زایینی، چونكه ئه‌وان له‌گه‌ڵماندا كار ده‌كه‌ن؟ وه‌ئه‌گه‌ر ئه‌وان پیرۆزبایی‌یان لێ كردین به‌بۆنه‌ی چه‌ژنه‌كانیانه‌وه چۆن وه‌ڵامیان بده‌ینه‌وه؟

وه ئایا دروسته برۆین بۆ ئه‌و شوێنانه‌ی كه ئاهه‌نگی لێ ده‌گێرن به‌م بۆنانه‌وه؟

وه ئایا مرۆڤ تاوان بار ده‌بێت ئه‌گه‌ر شتێك له‌وانه‌ی پێشو كه‌باسكرا ئه‌نجام بدات به‌بێ مه‌به‌ست؟ به‌ڵكو وه‌كو له ڕوودا دامان یاخود له‌شه‌رما، یاخود له شه‌رمه‌زاریدا یاخود جگه له‌م هۆیانه؟

وه ئایا خۆ چواندن به‌وان دروسته له‌و بۆنانه‌دا؟

و پیرۆزبایی كردن له كافران به‌بۆنه‌ی چه‌ژنی كریسمس وجگه له‌مه له چه‌ژنه ئایینی‌یه‌كانی تریان حه‌رامه به‌یه‌كده‌نگی زانایان، هه‌روه‌كو چۆن إبـن القـیم له‌په‌رتوكه‌كه‌یدا(أحكام أهل الذمة) باسی ده‌كات وده‌فه‌رمێت: (پیرۆزبایی كردن به دروشمه‌كانی تایبه‌ت به كوفر حه‌رامه به‌یه‌كده‌نگی زانایان، وه‌كو ئه‌وه‌ی پیرۆزبایی یان لێ بكرێت به‌بۆنه‌ی چه‌ژن و ڕۆژووگرتنه‌كانیان وبوترێت: چه‌ژنت پیرۆز بێت وهاوشێوه‌ی ئه‌مانه، ئه‌مه ئه‌گه‌ر بێژه‌ره‌كه‌ی سه‌لامه‌ت بێت له كوفر، ئه‌وا له قه‌ده‌غه‌كراو وحه‌رامه‌كانه، وه وه‌كو ئه‌وه وایه كه پیرۆزبایی یان لێ بكرێت به كڕنوش بردنیان بۆ خاچه‌كه‌یان، به‌ڵكو ئه‌مه لای خوای گه‌وره تاوانی گه‌وره‌ترو توڕه‌بوونی سه‌خت تره له پیرۆزبایی كردن له مه‌ی خواردنه‌وه و كوشتن وزینا كردن وهاوشێوه‌ی ئه‌م تاوانانه، وه‌زۆرێك له‌وانه‌ی كه رێزی دینیان له‌لا نی‌یه

دەكەونــە نــاو ئــەم تاوانانــەوەو ناشــیرینی كارەكەیــشی نازانێــت كــە پیرۆزبــایی لەكەسێك كردووە بە تاوان كردن یاخود بیدعە كردن یاخود كوفر كردن، وە توشی تورەبوون وغەزەبی خـوای گـەورە بـووە) قـسەكەی تـەواو بـوو(رەحمەتی خـوای لێ بێـت).

وەبۆیە پیرۆزبایی كردنی لە كافران حەرامە بەم چەشـنەی كـە إبـن القـیم باسـی دەكات، چونكە دان نانی تێدایە بۆ ئەو دروشمە كوفرییانەی كە ئەوانی لەسـەرن، وە رازی بوونە بۆیان بۆ ئەو شتەی كەلەسەرین، هەرچەندە بـۆ خـۆی رازی نابێـت بەو كوفرە بەڵام حەرامە بۆ موسڵمان كە رازی بێت بە دروشمەكانی كـوفر، یـاخود پیرۆزبایی پێ بكات لە خەڵكانی تر، چونكە خوای گـەورە بـەم شـتە رازی نابێـت، هـەروەكو دەفـەرمێت: ﴿إِنْ تَكْفُرُوا فَإِن الله غَنِي عنكُم ولَا يرضى لعباده الْكُفْـر وإِنْ تشكُروا يرضه لَكُم﴾ [الزمر: ٧].

واتە: ئەگەر ئێوە كافر و بێباوەڕ بن ئەوا خوای گەورە هیچ پێویستی بە پەرستنی ئێوە نییە وبێ پێویستە لێتان، وەهەرچی لە ئاسمانەكان وزەویدایە خوای گـەورە دەپەرستن و مل كەچین، بەڵام لەهەمان كاتدا خوای گەورە بە كوفر رازی نابێت بۆ بەندەكانی، وەئەگەر ئێوە سوپاس گوزاری بكەن ئەوا رازی دەبێت لێتان.

وەدەفەرمێت: ﴿الْيوم أَكْملْت لَكُم دينكُم وأَتممت علَيكُم نِعمتـي ورضـيت لَكُـم الْإِسلَام دينا﴾ [المائدة: ٣].

واتە: ئەمڕۆ من دینەكەم بۆتان تەواو كرد وبەخششی خۆم تەواو رژاند بەسەرتاندا ورازی بووم كە ئیسلام دینی ئێوە بێت.

وە پیرۆزبایی لێ كردنیان بەم بۆنانەوە حەرامە وجیاوازی نـیـیـە ئەگـەر لەگەڵتانـدا كار بكەن یان نا.

وە ئەگەر ئەوان پیرۆزبایی‌یان لێکردین بەبۆنەی چەژنەکانیانەوە ئەوا ئێمە پیرۆزبایی‌یان لێ ناکەین لەسەر ئەو شتە، چونکە چەژنی ئێمە نی‌یە، وەچەژنانێکە کە خوای گەورە پێی رازی نی‌یە، چونکە یاخود داهێنراوە لە دینەکەیاندا، یاخود لە شەرعەکەیاندا هەبووە بەڵام سڕاوەتەوە بە دینی ئیسلام کە خوای گەورە محمدی(صلى الله عليه وسلم) پێ ناردووە بۆ لای هەموو خەڵکی بی تێکڕا، کە دەفەرمێت:

﴿ومن يبتغِ غَير الْإسلَامِ دينا فَلَن يقْبلَ منه وهو في الْآخرة من الْخاسرِين﴾

[آل عمران: ٨٥].

واتە: هەرکەسێك جگە لەئیسلام داوای دینێکی تر بکات و هەڵی بژێرێت بەسەر ئیسلامدا ئەوا لای خوای گەورە لێی وەرناگیرێت، وەلە دوا رۆژیشدا لە زەرەر مەندان دەبێت.

وە حەرامە موسڵمان بەدەمیانەوە بچێت بەم بۆنانەوە، چونکە ئەمە گەورەترە لە پیرۆزبایی کردنیان، وە چونکە چون بۆ لایان بەشداری کردنیانە لەو ئاهەنگەدا، هەروەها حەرامە موسڵمان خۆی بچوێنێت بەکافران بەوەی کە ئاهەنگ بگێڕێت بەم بۆنانەوە، یاخود دیاری بگۆڕێتەوە، یاخود شیرینی دابەش بکات، یاخود خواردن ببەخشێت، یاخود خۆی لەکار بخات وهاوشێوەی ئەمانە، چونکە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) دەفەرمێت: ﴿من تشبه بِقَومٍ فَهو منهم﴾[٤٤].

واتە: هەرکەسێك خۆی بچوێنێت بەهەر کۆمەڵێك ئەوا ئەویش لەوان دەژمێردرێت.
وە شيخ الإسلام إبن تيمية (رەحمەتی خوای لێ بێت) لە پەرتوکەکەیدا (إقتضاء الصراط المستقيم

٤٤- (صحيح الجامع الصغير: ١/ ٢٨٣١).

مخالفة أصحاب الجحيم) دەفەرمێت: (خۆ چواندن پێیان لە هەندێك لە چەژنەكانیان دڵیان خۆش دەكات بەو بیروباوەڕە بەتاڵەی كەلە سەرین، وەلەوانەیە وایان لێ بكات كە هەلەكان بقۆزنەوە وباوەڕ لاوازەكان بەلای خۆیاندا رابكێشن.

وە هەركەسێك بەشداری شتێك لەوانە بكات ئەوا گوناهـ بارە، ئیتر جیاوازی نییە ئەگەر لە رودا دامان كردبێتی یاخود لە خۆشەویستیاندا، یاخود لەشەرمدا، یاخود جگە لەم هۆكارانە، چونكە ئەمە لە نزم كردنی دینی خوایە، وەلە هۆكارەكانی بە هێز كردنی دەروونی كافرانە وشانازی كردنیانە بە دینەكەیانەوە.

داواكارین لە خوای گەورە كە موسڵمانان بە عیزەت بكات بەدینەكەیان و دامەزراوییان پێ ببەخشێت لەسەری وسەریان بخات بەسەر دوژمنەكەیاندا هەر ئەو بە هێز ودەسەڵاتە[٤٥].

حوكمی كرداره خۆكوژییەكان:

پ١٨ حوكمی كرداره خۆكوژییەكان چییە؟

و لەڕاڤەی فەرموودەی چیرۆكی(أصحاب الأخدود)دا سودە وەدەست هاتوەكان دیاری دەكات و دەفەرمێت: دروستە مرۆڤ گیانی خۆی ببەخشێت لە پێناوی بەرژەوەندی گشتی موسڵمانان، ئەو منداڵە رێنمایی پاشاكەی كرد بۆ شتێك كە بە هۆیەوە بتوانێت بیكوژێت، كە ئەویش بریتی بوو لەوەی كە تیرێك لەناو تیرەكانی دەربكات و بڵێت بەناوی پەروەردگاری ئەم منداڵەوە....

٤٥- (فتاوى وأذكار لإتحاف الأخيار: ص٢٩-٣٢).

شيخ الإسلام دەفەرمێت: (چونكە ئەمە جيهاد كردنە لە پێناوی خوای گەورەدا، ئوممەتێك باوەڕيان هێناو ئەو منداڵەيش هيچ شتێكی لە دەست نەچوو چونكە مرد، وە هەر دەمرد لە داهاتوودا بوايا ياخود لە ڕابردوودا).

بەڵام ئەو كردارە خۆكوژیيانەی كە هەندێك لە خەڵكی دەيكەن بە شێويەك كە تەقينەوە هەڵدەگرنو دەچنە ناو كافرانەوە پاشان لە ناوياندا خۆی دەتەقێنێتەوە، ئەمە خۆكوژیيە پەنا بە خوای گەورە، وە هەركەسێكيش خۆی بكوژێت ئەوا بە نەمری وهەميشەيی لە ئاگری دۆزەخدا دەمێنێتەوە، هەروەكو چۆن لە فەرموودەيەكی پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم هاتووە، چونكە ئەمە خۆی كوشتووە لە بەرژەوەندی ئيسلامدا نەبووە، چونكە ئەگەر خۆی بكوژێت و دە كەس ياخود سەد كەس ياخود دووسەد كەس بكوژێت ئيسلام سود لەمە نابينێتو خەڵكی نابنە موسڵمان، بە پێچەوانەی چيرۆكی منداڵەكەوە، وە بەم كارە لەوانەيە دوژمن زياتر سەختو توندو تيژتر بێت و ئەم كارە زياتر دڵی قيناوی بكات، و كوشتاری موسڵمانان بكات بەسەختترين شێوە ولەناويان ببات. هەرەكو چۆن جولەكە وا لە خەڵكی فەلەستين دەكات ،خەڵكی فەلەستين ئەگەر يەكێكيان خۆی بتەقێنێتەوەو شەش كەس ياخود حەوت كەس بكوژێت ئەوان لە تۆڵەی ئەمەدا شەست كەس يان زياتر دەگرن، كەواتە نە هيچ سود بە موسڵمانان گەيشت نە بەوانەی كەوا تەقينەوە لە ناوياندا كرا.

بۆيە وا دەبينين ئەوەی كە هەندێك لە خەڵكی پێی هەڵدەستن لەم خۆتەقاندنەوەيە ئەوا خۆكوژیيە بەبێ حەق، وە وا پێويست دەكات كە خاوەنەكەی بخاتە ئاگری دۆزەخەوە -پەنا بە خوای گەورە- وە خاوەنەكەی

شەهید نییە، بەڵام ئەگەر مرۆڤـ ئەم كارەی كردو تەئویلی كردو گومانی وابوو كە دروستە، ئەوا ئێمە بە ئومێدی ئەوەین كەوا تاوانبار نەبێت، بەڵام بە شەهید بژمێردرێت ئەمەیان نا، چونكە ڕێگای شەهید بوونی نەگرتۆتە بەر، وە هەر كەسێكیش كۆشش بكات وهەڵە بكات ئەوا خێرێكی بۆ هەیە(٤٦).

حوكمی خۆ تەقاندنەوە لەناو كافراندا :

پ١٩ حوكمی شەرعی چییە كەوا كەسێك خۆی مین ڕێژ دەكات و خۆی دەتەقێنێتەوە لەناو كافراندا بۆ لەناو بردنیان؟ وە ئایا ڕاستە چیرۆكی منداڵەكە بكرێت بە بەڵگە كە فەرمانی كرد بە پاشاكە كە بیكوژێت؟

و ئەو كەسەی كە خۆی مین ڕێژ دەكات بۆ ئەوەی خۆی بتەقێنێتەوە لەناو كۆمەڵگایەك لە كۆمەڵگاكانی دوژمندا، ئەوە خۆی كوشتووە، وە لە ئاگری دۆزەخدا سزا دەدرێت بەو شتەی كە خۆی پێ كوشتووە، وە بە نەمری تێیدا دەمێنێتەوە هەروەكو چۆن ئەم شتە جێگیر بووە لە پێغەمبەرەوە(صلى الله عليه وسلم)، وە سەیرە ئەو كەسانەی كەبەم كارە هەڵدەستن و ئەم ئایەتەیش دەخوێننەوە كە خوای گەورە دەفەرمێت: ﴿ ولَا تقْتُلُوا أَنفُسكُم إِن الله كَانَ بِكُم رحيما﴾ [النساء: ٢٩].

واتە: ئێوە خۆتان مەكوژن، چونكە بە ڕاستی خوای گەورە زۆر بەبەزەییە لە گەڵتاندا.

ئایا هیچ بەرهەم دێنن؟ ئایا دوژمن تێك دەشكێت؟ یاخود زیاتر توند و تیژترو سەخت تر دەبێت بەرامبەر ئەو كەسانەی كە بەم كارە هەڵدەستن، هەروەكو چۆن

٤٦- (فتاوى الأئمة في النوازل المدلهمة: ص١٢٧-١٢٨).

ئێستا بینراوە لە وولاتی جولەكەدا، كە بەم كارانە هیچ شتێكیان زیادی نـەكردووە تەنها كەلە ڕەقیو توند و تیژی نەبێت، بەڵكو دەبینین لەوولاتی جولەكـەدا لـە دوا ڕاپرسیدا (ڕاست ڕەوەكان) تێیدا سەركەوتن كە دەیانـەوێت عـەرەب لـەناو بـەرن. بەلام هەركەسێك ئەم كارە بكات و كۆشش بكـات و واگومـان بـەرێت كـە بەمـە لـە خوای گەورە نزیك دەبێتـەوە، ئـەوا دواكـارین لـە خـوای گـەورە كـە لێـی نـەگرێت چونكە تەئویلی كردووە و نەزان بووە..

بەلام چیرۆكی منداڵەكە بكرێت بەبەڵگە، ئەوا چیرۆكی منداڵەكە بە هۆیەوە خەڵكی موسـڵمان بـوون و هاتنــە نـاو ئیـسلامەوە، نـەك بـۆ دوژمـن كردنـە پەنـدو تۆڵـە سەندنەوە، بۆیە كاتێك پاشاكە خەڵكی كۆكردەوە تیرێكـی لـە كێلانـەی منداڵەكـە دەركردو ووتی: بەناوی خوای پەروەردگاری ئەم منداڵە، خـەڵكی هـەموو هاواریـان كـرد: پــەروەردگار پــەروەردگاری منداڵەكەیــە، بــە هۆیــەوە ئوممــەتێكی گــەورە موسڵمان بوون، ئەگەر وەكو ئەم چـیرۆكە ڕووبـدات ئـەوا ئێمـەیش دەڵـێین بـواری كردنە بەڵگەی هەیە، وە پێغەمبەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) بۆمـانی گێڕایـەوە تـا پەنـدو ئامۆژگاری لـێ وەربگـرین، بـەلام ئەوانـەی كـەوا خۆیـان دەتەقێننـەوە و دەكـەس دەكوژن لە دوژمن یاخود سەد كەس دەكوژن ئەوا دوژمن هیچ شتێكی زیـاد ناكـات تەنها ڕق و كینەو دەست گرتن نەبێت بەوەی كە لەسەرین[٤٧].

٤٧- (فتاوى الأئمة في النوازل المدلهمة: ص١٢٨-١٣٠).

حوكمی سه‌لام كردن له بیدعه چی:

پ٢ ئایا سه‌لام بكه‌ین له بیدعه‌چی؟

و ئه‌گه‌ر بیدعه‌كه‌ی كوفری بوو ئه‌وا دروست نی‌یه سه‌لامی لێ بكه‌یت، چونكه سه‌لام كردن له كافر دروست نی‌یه، وه ئه‌گه‌ر بیدعه‌كه‌ی ناگه‌یشته كوفر وه‌كو ئه‌وه‌ی بیدعه‌چی بێت له هه‌ندێك له زیكره‌كاندا كه مرۆڤ له ئیسلام ده‌رناكات هاوشێوه‌ی ئه‌مانه، ئه‌وا سه‌یری ئه‌وه ده‌كرێت ئه‌گه‌ر له‌سه‌لام نه‌كردن لێی به‌رژه‌وه‌ندی تێدا بوو ئه‌وا پێویسته سه‌لامی لێ نه‌كه‌یت.

چۆن به‌رژه‌وه‌ندی له سه‌لام نه‌كردندا هه‌یه؟

به‌ڵێ. بۆ ئه‌وه‌ی بزانێت كه وازی لێ هێنراوه ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه‌یه كه بیدعه‌چی‌یه بۆ ئه‌وه‌ی بگه‌ڕێته‌وه‌و واز له بیدعه‌كه‌ی بهێنێت، لێره‌دا پێویسته وازی لێ بهێنرێت و هه‌جر بكرێت بۆ ئه‌وه‌ی تۆبه بكات، وه ئه‌گه‌ر به‌واز لێ هێنان و هه‌جر كردنه‌كه هیچ شتێكی زیادی ناكرد ته‌نها زیادڕه‌وی كردنی و به‌ره‌و پیری چونی بیدعه‌كه وبانگه‌واز بۆ كردنی نه‌بێت ئه‌وا ئێمه وازی لێ ناهێنین و هه‌جری ناكه‌ین، چونكه موسڵمانه‌وه‌و دروست نی‌یه موسڵمان هه‌جر بكرێت به‌بێ به‌رژه‌وه‌ندی‌یه‌كی شه‌رعی[٤٨].

٤٨- (اللقاء الشهري، رقم: ١٣، ص٢٠-٢١).

حوكمی سەلام كردن لە كافر:

پ٢ ئایا سەلام لە كافر بكەین؟

و نا نەخێر هەرگیز سەلامیان لێ ناكەین چونكە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی:

﴿لا تبدؤا اليهود والنصارى بالسلام، وإذا لقيتموهم في طريق فاضطروهم إلى أضيقه﴾[٤٩].

واتە: دەست پێشخەری مەكەن لە سەلام كردن لە جولەكەو گاورەكان، وە ئەگەر پێیان گەیشتن لە ڕێگادا ئەوا ناچاریان بكەن لە تەسك ترین لای ڕێگاكەدا بڕۆن .

لەگەڵ ئەوەی جولەكەو گاور لە هەموو كافرەكان باشترن، هەرچەندە هەموو كافرەكان بێخێرن و خێریان تێدا نییە، بەڵام ئەمان چەند حوكمێكی تایبەتیان هەیە، بۆیە ئافرەت و سەربڕاوی دەستیان حەڵاڵە بۆمان، وە سەرانە(جزية)یان لێ دەسەنرێ ولەسەر دینی خۆیان دەمێننەوە، بەڵام جگە لەمان نە ئافرەتیان بۆمان حەڵاڵەو نەسەربڕاوی دەستیان، وە نە سەرانەیشیان لێ وەردەگیرێت بەرامبەر مانەوەیان لەسەر دینەكەیان لە لای زۆربەی زانایان.

ئەگەر پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) بەرهەڵستی ئەوەی لێكردبێن كە دەست پێشخەری سەلام كردن بكەین لە جولەكەو گاورەكان، ئەوا جگە لەوان لە بوذي وئاگر پەرست و بت پەرست وشیوعییەكان شایانترن بەوەی كە سەلامیان لێنەكەین. بۆیە دروست نییە سەلام لە جولەكەو گاورو كافرانی تر بكەیت تەنانەت ئەگەر

٤٩- (سلسلة الأحاديث الصحيحة: ٢/ ٧٠٤).

چــویته‌ ناویانــه‌وه‌ لــه‌ شــوێنی دانیــشتنه‌كانیان ســه‌لامیان لــێ مه‌كــه‌ وه‌كــو گوێڕایه‌ڵی‌یه‌ك بۆ پێغه‌مبــه‌ر(صلى الله عليـه وسـلم)، وه‌ هه‌ركه‌سێكیش گوێڕایـه‌ڵی پێغه‌مبـه‌ر (صلى الله عليه وسلم) بكات ئه‌وا گوێڕایه‌ڵی خوای گه‌وره‌ی كردووه‌:

﴿من يطع الرسولَ فَقَد أطَاع الله﴾ [النساء: ٨٠].

به‌ڵام ئه‌گه‌ر سه‌لامیان كرد ئایا وه‌ڵامیان بده‌مه‌وه‌؟

ده‌ڵێین: به‌ڵێ، وه‌ڵامی سه‌لام كردنیان ده‌ده‌ینه‌وه‌، چونكه‌ خوای گـه‌وره‌ فـه‌رمانی كردووه‌ به‌ دادپه‌روه‌ری و چاكه‌ كردن، وه‌ لـه‌ دادپـه‌روه‌ری نـی‌یـه‌ ئه‌گـه‌ر كه‌سێك سه‌لامت لێ بكات و وه‌ڵامی نه‌ده‌یته‌وه‌ بۆیه‌ له‌ چاكه‌ كاری‌یه‌كانی ئـایینی ئیـسلام ئه‌وه‌یه‌ كه‌ وه‌ڵامی سه‌لامی كافران بده‌ینه‌وه‌.

چۆن وه‌ڵامیان بده‌ینه‌وه‌؟

ئه‌گه‌ر به‌ ئاشكراو به‌ ڕاشكاوی ووتیان: السلام عليكم ئه‌وا پێیان ده‌ڵـێین: علـيكم السلام، به‌ڵام ئه‌گه‌ر به‌ نهێنی ونادیـاری ونائاشـكرایی سـه‌لامیان كـرد ئـه‌وا پێیـان ده‌ڵێین: عليكم، یـاخود وعليكم، پێیـان نـاڵێین: السلام چـونكه‌ جوله‌كـه‌ له‌مه‌دینـه‌ له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوابوون (صلى الله عليه وسلم) بـه‌ ته‌نیـشتیدا تێده‌پـه‌ڕین وپێیـان ده‌وت: (السام عليك يامحمد) واته‌: مردنـت له‌سـه‌ر بێیـتو بمریـتو له‌ناوچیت ئـه‌ی محمـد (صلى الله عليه وسلم). وه‌ سه‌لامه‌كه‌یان به‌ ئاشكراو ڕوون نـاوت، نایـان ووت: السلام علـيكم بـه‌ڵكو لـه‌ نێـوان ده‌ربڕینـی(لام)ه‌كـه‌و ده‌رنـه‌بڕینی ده‌یـان ووت، پێغه‌مبـه‌ریش

(صلى الله عليه وسلم) فه‌رمووی: ﴿إن اليهود إذا سلموا علَيكُم يقُولُونَ السام علَيكُم، فَقُولُوا: وعلَيكُم﴾(٥٠).

واته: ئه‌گه‌ر جوله‌كه سه‌لامتان لێبكه‌ن ئه‌وا پێتان ده‌ڵێن: (السام عليكم) واته: مردنتان له‌سه‌ر بێت، ئێوه‌ش ته‌نها بڵێن: وعليكم، واته: له‌سه‌ر خۆتان. وه جوله‌كه‌یه‌ك به ته‌نیشت پێغه‌مبه‌ردا (صلى الله عليه وسلم) تێپه‌ڕی و دایكی ئیمانداران خاتو عائیشه‌ی (خوای لێ ڕازی بێت) لابوو، جوله‌كه‌كه ووتی: (السام عليك يامحمد) عائیشه‌یش (خوای لێ ڕازی بێت) فه‌رمووی: (عليك السام واللعنة) واته: مردن‌و نه‌فره‌ت له سه‌ر خۆت بێت، واته: زیاتری پێووت له‌وه‌ی كه ووتی، به‌ڵام خوای گه‌وره فه‌رموویه‌تی:

﴿وإذَا حييتم بِتحية فَحيوا بِأَحسن منها أَو ردوها﴾ [النساء: ٨٦].

واته: ئه‌گه‌ر سه‌لامتان لێكرا ئه‌وا وه‌ڵامی سه‌لامه‌كه بده‌نه‌وه به باشتر له‌و، یاخود وه‌كو خۆی وه‌ڵامی بده‌نه‌وه.

جوله‌كه‌كه سه‌لامێكی خراپی كرد، عائیشه‌یش (خوای لێ ڕازی بێت) وه‌ڵامی دایه‌وه به خراپتر له‌و پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) به‌رهه‌ڵستی كردو پێی فه‌رموو:

﴿إن الله رفيق يحب الرفْق في الأمر كُله﴾.

واته: خوای گه‌وره نه‌رم و نیانه‌و له هه‌موو ئیش وكارێكدا نه‌رم و نیانی خۆش ده‌وێت، عائیشه‌یش (خوای لێ ڕازی بێت) فه‌رمووی: ئایا نه‌تبیست چیان ووت؟ فه‌رمووی:

﴿قد قلت: وعليكم﴾(٥١).

٥٠- (البخاري: ٦٢٥٧)، و(مسلم: ٢١٦٤).

واته: بهڵێ منیش پێم ووتن: لهسهر خۆتان.

له چاكهوهیه كه بهباشتر وهڵامی سهلام بدهیتهوه، وه له دادپهروهرییهوهیه كه بهخراپتر وهڵامی سهلام نهدهیتهوه، بهم شێوهیه وهڵامی پێویست دهست دهكهوێت، ئهگهر ووتیان: (السام عليك) ئهوا بڵێن: وعليكم بۆ خۆیان دهگهڕێتهوه، وه ئهگهر ووتبێتیان: (السلام عليكم) ئهوا دیسان بۆ خۆیانه، وه ئهگهر به ڕاشكاویو ئاشكرایی بڵێن: (السلام عليكم) ههروهكو ئێستا لای زۆرێك له عهجهمهكان له هیندی و جگه لهوانیش دهڵێن: السلام عليكم وه كافریشه، تۆ چۆن وهڵامی دهدهیتهوه؟ بۆت ههیه بڵێیت: عليك السلام و هیچ شتێكی تێدا نییهو ئاساییه، چونكه ئیسلام تهرازووی حهق و دادپهروهرییه[٥٢].

دهست پێكردنی تهوقه كردن:

پ٢٢ زانای پایه بهرز ئهگهر گهیشتم به كۆمهڵێك و ویستم سهلامیان لێبكهم و تهوقهیان له گهڵدا بكهم، ئهگهر پیاوێكی پیر یاخود خاوهن پلهو پایهیان له ناودا بوو ئایا لهوهوه دهست بكهم بهسهلام كردن یاخود لای ڕاستهوه، پاشان ئهگهر سهلامم لێكرد ئایا له دوای ئهو له ڕاستی ئهوهوه بهردهوام بم، یاخود لای ڕاستی خۆم؟

و ئهم بابهته لای ههندێك له خهڵكی شاراوهیه، ئهگهر به یهكێك گهیشتی یاخود چویته شوێنێك ئهوا له گهورهوه دهست پێ بكه ئیتر ئایا به تهوقه كردن بێت، یاخود چای و قاوه دانان بێت، یاخود هاوشێوهی ئهمانه، ههندێك له خهڵكی لای

٥١- (البخاري: ٦٢٥٦)، و(مسلم: ٢١٦٥).
٥٢- (اللقاء الشهري، رقم: ١٣، ص٢٤-٢٧).

ڕاستەوە دەست پێ دەكات ئەگەر بچوكیش بێت، ئەمە پێچەوانەی سوننەتە، چونكە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم)، سیواكی بەدەستەوە بوو، وە دوو پیاو لە پێشی‌یەوە بوون وویستی بیداتە دەست بچوكەكەیان پێی ووترا: لە گەورەوە دەست پێ بكە پاشان گەورە[٥٣].

ئەمە بە پێچەوانەی ئەوەی ئەگەر دانیشتبوو لای ڕاستی بچوك و لای چەپی گەورە بوو ئەوا لای ڕاست پێش دەخات ئەگەر بچوكیش بێت، بەم شێوەیە ئەگەر چویتە شوێنێكەوە لە گەورەوە دەست پێ بكە پاشان دەیدات بەوەی لای ڕاستی خۆیەوە دانیشتوە نەك لای ڕاستی گەورەتر، بۆ نموونە كەسێك چای دێنێت بۆ شوێنێك دەیدات بە گەورەترین كەس، لەدوای ئەو دەیدات بە كێ؟

لای ڕاستی خۆیەوە دەست پێ دەكات تا تەواو دەبێت پاشان دەیدات بە لای چەپی[٥٤].

هێشتنەوەی وێنە لەماڵەوە:

پ٢٣ ئافرەتێك پرسیار دەكات و دەڵێت: جارێكیان ناچار بووم سەفەر بكەم بۆ دەرەوەی ووڵات، وە داوای وێنەم لێ كرا بۆ پاسە پۆرتەكەم، منیش كەسم دەست نەكەوت تەنها شوێنی وێنەگرتنی پیاوان نەبێت، وێنەیەكم گرت لە پێویستیدا وە یەكێك لە وێنەكانم لای خۆم هێشتەوە، لەوە دەترسام ئەگەر لەناوی بدەم جارێكی تر پێویستم پێی بێت و ناچاربم جارێكی تر خۆم نیشانی پیاو بدەمەوە، ئێستا

٥٣- (أبو داود: ٥٠)، وحسنه الشيخ الألباني في: (سلسلة الأحاديث الصحيحة: ٤/ ٧٦).
٥٤- (اللقاء الشهري، رقم: ١٣، ص٣٢-٣٣).

هێشتوومەتەوە بەڵام لەوە دەترسم كە بێبەش بم لـە هاتنـە ژورەوەی فریـشتە بـۆ ماڵەكەم. چی بكەم فەتوامان بۆ بدەن خوا پاداشتی خێرتان بداتەوە؟

(و) دەڵـێین مانــەوەی وێنەكـە باشــترە لــە فەوتانــدنی، ئەگـەر بـە داپۆشـراوی بیهێڵێتەوە لەناو جانتایەكدا، یاخود لە ناو دۆڵاب ئـەوا نادیـارەو شـاراوەیە، بـەڵام ئەگەر لە ناوی ببات لەوانەیە لە داهاتوودا جارێكی تر پێویستی بەوە بێت كە پیـاو وێنـەی بگرێـت، وە پـارەی زیاتریـشی لەدەسـت بـچێت، بۆیـە مانـەوەی باشـترە، هـەروەها سـەبارەت بـە پیـاوانیش لەوانەیـە چـەند وێنەیـەك بگـرن و لـە داهـاتوودا پێویستیان بێت دەڵێین: ئاساییە هەڵی بگرن بۆ داهاتوو[٥٥].

گێڕانەوەی نوكتەو قسەی هەڵبەستراو:

(پ٢٤) بۆچونی بەڕێزتان چییە سەبارەت بەو نوكتەو چیرۆكانەی كە لـە دانیـشتنە تایبەت و گشتییەكاندا باس دەكرێن بۆ خۆشـی؟ لەگـەڵ ئـەوەی كـە ئـەم شـتانە زۆرجار ڕاست نـییـەو هەڵبەسـتراوە بەڵگەیـشیان لـەو شـتەدا ئەوەیـە كـە بیـسەر دەزانێت ڕاست نییە؟

(و) بەڵێ. چـیرۆكە خـەیاڵی و ناڕاسـتییـەكان كـە دروسـت كـراوی خەیاڵـەو هـیچ بنچینەیەكی نـییـە ئـەم فەرموودەیـەی پێغەمبـەر(صلى الله عليه وسلم) دەیگرێتـەوە كـە دەفەرمێت:

﴿ويلٌ لمن حدثَ فَكَذَب ليضحك بِه القوم ويلٌ له ثُم ويل له﴾[٥٦].

٥٥- (اللقاء الشهري، رقم: ١٣، ص٤٧-٤٨).

٥٦- (صحيح الجامع الصغير: ٧١٣٦).

واتە: هاوارو سزا بۆ ئەو كەسەی كە قسە بكات و درۆ بكات بۆ ئەوەی خەڵكی پێبكەنن هاوارو سزا بۆ ئەو، هاوارو سزا بۆ ئەو.

سێ جار پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) دوبارەی كردەوە ئەمەیش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كە حەرامە، بۆیە هەركەسێك چیرۆكی خەیاڵی ناڕاستی باس بكات بۆ ئەوەی خەڵكی پێبكەنێت ئەوا تاوانبارەو هەڕەشە لێكراوە بەم هەڕەشەیە -پەنا بە خوای گەورە-: ﴿ويل لمن حدث فكذب ليضحك به القوم ويل له ثم ويل له﴾(٥٧).

دەركردنی غوسڵ بە بێ دەست نوێژ هەڵگرتن:

پ٢٥ غوسڵی جەنابەتم دەركردووەو دەست نوێژم هەڵنەگرتووە، ئایا جێگای دەست نوێژیش دەگرێتەوەو ڕاستەوخۆ نوێژ بكەم؟

و بەڵێ دروستە بۆ ئەو كەسەی كە جەنابەتی لەسەرە(لەش گرانی) تەنها غوسڵ دەربكات لەگەڵ ئاو لەدەمو گوێ وەردان، چونكە خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرمێت: ﴿وإِنْ كُنتم جنبا فاطهروا﴾ [المائدة: ٦].

واتە: ئەگەر ئێوە لەشتان گران بوو ئەوا غوسڵ دەركەن وخۆتان بشۆرن، لێرەدا خوای گەورە باسی دەست نوێژ گرتن ناكات.

وەلە فەرموودەیەكی درێژدا هاتووە كە پیاوێك جیاببووەوە و نوێژی بەكۆمەڵی نەدەكرد، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) پێی فەرموو: ﴿ما منعك أنْ تصلي﴾.
واتە: چی قەدەغەت دەكات لە نوێژ كردن و بۆچی نوێژیان لە گەڵدا ناكەیت؟
پیاوەكەیش ووتی: تووشی لەش گرانی بوومەو ئاویش نیە، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم)

٥٧- (اللقاء الشهري، رقم: ١٣، ص٤٨-٤٩).

پێـــی فـــەرموو: ﴿علیـ ـ ــك یاﻟـ ـ ــصعید فإنـ ـ ــه یكْفیـ ـ ــك﴾(٥٨).

واتە: تەیەمم بكە ئەوەت بەسە. پاشان ئاو پەیدا بـوو پێغەمبـەر(صـلی الله علیـه وسـلم) زیادەكەی پێداو فەرمووی: ﴿خذْ هذا أفْرغْه على نفْسِك﴾(٥٩).

واتە: ئەم ئاوە بگرەو بیكە بە خۆتداو غوسڵی پێ دەربكە.

لێرەیشدا پێغەمبەر(صلى الله علیه وسلم) باسی دەست نوێژ هـەڵگرتن ناكـات، بۆیـە قورئـانو سوننەت دەلالەتیان كـرد لەسـەر ئـەوەی كـە هەركەسـێك جەنابـەتی لەسـەر بێت ئەگـەر غوسـڵی دەركـرد ئـەوا بەسـیەتی و جێگـای دەسـت نوێـژ هـەڵگرتنیش دەگرێتەوەو پێویست بە دەست نوێژ هەڵگرتن ناكـات، بـەڵام باشـتر وایـە غوسـڵی تەواو دەربكرێت كە ئەویش بریتی‌یە لەوەی كە یەكـەمجار دەسـت نوێـژێكی تـەواو هەڵبگرێت و پاشان سێ جار ئاو بكات بەسەریدا تا تەڕ بێت و پاشان هەموو لەشی بشوات(٦٠).

سەرەنجامی ئافرەتی باوەڕدار لەبەهەشتدا ئەگەر پێش شوكردنی بمرێت:

پ٢٦ ئەگـەر ئـافرەتی بـاوەڕدار شـوبكات و بمرێـت ئـەوا لەبەهەشـتدا لەگـەڵ مێردەكەی دەبێت، وە ئەگەر دوو مێردی هەبوو بێت ئەوا یـەكێكیان هەڵدەبـژێرێت لەبەهەشتدا بە ویستی خۆی، باشـە ئـەی سـەرەنجامی ئـافرەتی بـاوەڕدار چـی‌یـە لەبەهەشتدا ئەگەر پێش شوكردنی بمرێت؟

و ئەگەر شووی نەكردبێت ئەوا خوای گەورە لەبەهەشتدا مێردی بۆ دادەنێت:

٥٨- (البخاري عن عمران بن حصین(رضي الله عنه): ٣٤٤).
٥٩- (البخاري: ٥٨٩٢)، و(مسلم: ٢٥٩[٥٤]).
٦٠- (اللقاء الشهري، رقم: ١٣، ص٥٠-٥١).

﴿ إنا أنشأناهن إنشاءً فَجعلْناهن أبكارا عربا أترابا﴾ [الواقعة: ٣٥-٣٧].

بەڵام لەوانەیە پێم بڵێن: ئایا ئێمە لە دوعای نوێژی مردودا ناڵێین: ﴿أبدلْها زوجـاً خيراً من زوجِها﴾.

واتە: خوایە مێردەكەی لەبەهەشتدا بۆ بگۆڕە بە مێردێكی باشتر لەوەی خۆی؟ بەڵام ئەمە ئاڵۆزە، چونكە ئەگەر شوی كردبێت چۆن دەڵێین: خوایە مێردەكەی لەبەهەشتدا بۆ بگۆڕە بە مێردێكی باشتر لەوەی خۆی؟ وە ئەگەر شووی نەكردوە كوا مێردەكەی؟

(و) دەڵێین: شووی نەكردووە مەبەست لەپاڕانەوەكە ئەوەیە كە مێردەكەی بۆ بگۆڕە بە باشتر لەو مێردەی كە بۆی دیاری كرابوو ئەگەر بمایاو نەمردایا، وە ئەگەر مێردی هەبێت ئەوا مەبەست ئەوەیە كە سیفاتی مێردەكەی بۆ بگۆڕە بە باشتر لە سیفاتەكانی دونیای، چونكە گۆڕان جاری وا هەیە بە گۆڕانی خودی شتەكە دەبێت وەكو چۆن مەڕێك بگۆڕیت بە وشترێك، وە جاری وا هەیە بە گۆڕینی وەسفەكان دەبێت وەكو دەڵێیت: خوای گەورە كوفری ئەم پیاوەی گۆڕی بۆ باوەڕ، هەروەها وەكو خوای گەورە دەفەرمێت:

﴿ يـوم تبـدلُ الأرض غيـر الأرضِ والسموات﴾ [إبـراهيم: ٤٨].

واتە: ڕۆژی قیامەت زەوی و ئاسمانەكان دەگۆڕێت بۆ جگە لەم زەویو ئاسمانانە، لەگەڵ ئەوەی زەوی هەمان زەویە بەڵام درێژ كراوەتەوە، وە ئاسمان هەمان ئاسمانە بەڵام لەت بووە[٦١].

٦١- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٣، ص٢٣-٢٤).

شیردانی ئافرەت بە منداڵی جگە لە خۆی بە پیاڵە:

پ٢٧ ئایا ئافرەت شیر بدات بە منداڵی جگە لە خۆی بە پیاڵە دەبێت بە منداڵی خۆی و منداڵەكانی لێی حەرام بن؟

و شیر پێدان ئەگەر بە پیاڵە بێت یان بە مەمك جیاوازی نیەو یەكسانەو حەرامی دەكات ئەگەر بگاتە پێنج جار، چونكە خۆراكی منداڵەكەیە ئیتر ئایا بە پیاڵە بێت یان بە مەمك چونكە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) دەفەرمێت:

﴿إنما الرضاعةُ من المَجاعة﴾(٦٢).

واتە: تەنها شیر پێدانی منداڵ لە برسێتیەوەیە.

كەواتە: ئەو شیر پێدانەی كە برسێتی تیر بكات ئەوا حەرامی دەكات، ئیتر یەكسانە وجیاوازی نیە ڕاستەوخۆ شیرەكە لە مەمكی ئافرەتەكەوە بخوات، یاخود بەهۆی پیاڵەو قاپێكەوە بێت(٦٣).

ئامۆژگاری كردنی خەڵكی بەشێوازێكی بەردەوام لەسەر گۆڕ:

پ٢٨ حوكمی ئامۆژگاری كردنی خەڵكی چیە بەشێوازێكی بەردەوام لەسەر گۆڕ؟

و وا دەبینم كە پێچەوانەی سوننەتە، چونكە لەسەردەمی پێغەمبەردا(صلى الله عليه وسلم) شتی وا نەبووە، كە لە هەموو كەس زیاتر ئامۆژگاری خەڵكی كردووە، وە لە هەموویان زیاتر سوور بوە لەسەر گەیاندنی حەق، وە نەمانزانیوە كە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەرگیز لەسەر گۆڕ ئامۆژگاری كردبێت وبە پێوە قسەی كردبێت،

٦٢- (البخاري: ٢٦٤٧)، و(مسلم: ١٤٥٥).
٦٣- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٣، ص٢٤).

هه‌روه‌كو چۆن خه‌طیب وتار ده‌دات، به‌ڵكو ته‌نها چه‌ند ووشه‌یه‌كی لێوه ده‌رچووه وه‌كو ئه‌وه‌ی كه گه‌یشتنه سه‌ر گۆڕێك هێشتا بانی نه‌درابوو دانیشت و خه‌ڵكیش له‌ده‌وری دانیشتن، ئه‌ویش قسه‌ی بۆ كردن كه له‌كاتی مردندا چی ڕووده‌دات، ئه‌مه **یه‌كه‌م**، وه ئه‌مه‌یش ووتار نه‌بووه، ڕانه‌وه‌ستاوه له نێوان خه‌ڵكیداو ووتاریان بۆ بدات و ئامۆژگاریان بكات و قسه‌یان له‌گه‌ڵ بكات.

دووه‌میش: كاتێك له‌سه‌ر لێواری گۆڕێك دانیشتبوو فه‌رمووی:

﴿ما منكم من أحد إلا وقد كُتب مقْعده من الجنة أو النار﴾.

واته: هیچ كه‌سێك نی‌یه له ئێوه ئیلا شوێنی دیاری كراوه له به‌هه‌شت یاخود دۆزه‌خ، **هاوه‌ڵانیش**(خوایان لێ رازی بێت) ووتیان: ئایا ئیتر بۆ واز له كرده‌وه نه‌هێنین و پاڵ نه‌ده‌ینه‌وه؟! فه‌رمووی: ﴿ لا إعملُوا فكُل ميسر لما خلق﴾[٦٤].

واته: نه‌خێر واز له كرده‌وه مه‌هێنن و به‌رده‌وام بن له‌سه‌ر كرده‌وه‌ی چاك، چونكه هه‌موو كه‌سێك بۆ كوێ دروست كرابێت ئه‌وا كرده‌وه‌ی ئه‌و شوێنه‌ی بۆ ئاسان كراوه.

به‌ڵام ئه‌مه بكات به داب و نه‌ریت وهه‌ركاتێك مردوویه‌ك به‌خاك سپێردرا یه‌كێك له‌ناو خه‌ڵكی هه‌ڵسێت و ووتار بۆ خه‌ڵكی بدات و قسه‌یان بۆ بكات ئه‌مه له داب و نه‌ریتی پێشینه چاكه‌كان نه‌بووه به ڕه‌هایی، وه با له‌م شته‌دا بگه‌ڕێته‌وه بۆ سوننه‌ت، وه له‌وه ده‌ترسم ئه‌مه له توندڕه‌وی بێت چونكه شوێنه‌كه له ڕاستیدا شوێنی خشوعو هێمنی وئارامی‌یه نه‌ك شوێنی جوڵاندنی سۆز.

٦٤- (البخاري: ٤٩٤٩)، و(مسلم: ٢٦٤٧).

وه شـوێنی ووتـاردان سـه‌ر مینبـه‌رو مزگه‌وته‌كانـه هـه‌روه‌كو چـۆن پێغه‌مبـه‌ر (صلى الله عليه وسلم) ئه‌مه‌ی ده‌كرد، وه نابێت شتی تایبـه‌ت بكـه‌ین بـه به‌ڵگـه له‌سـه‌ر شـتی گـشتی، واتـه: ئه‌گـه‌ر كه‌سـێك بڵێـت: فه‌رمووده‌كـه‌ی ئیمـامی عـه‌لی(خـوای لێ رازی بێـت) كه‌له‌سه‌ر لێواری گۆڕه‌كه ڕاوه‌ستابوو هـه‌روه‌ها فه‌رمووده‌كـه‌ی تـر كـه دانیـشتبوو چاوه‌ڕێی ئه‌وه بوو گۆڕه‌كه گۆڕپچكه‌ی بـۆ بكرێـت و قـسه‌یان بـۆ بكـات ده‌كه‌ینـه بنچینه له‌م بابه‌ته‌دا. ئه‌وا پێیان ده‌ڵێین: ئه‌م بنچینه‌یه ڕاست نی‌یه، چونكه ئه‌گه‌ر بنچینه بوایه له‌م بابه‌ته‌دا ئه‌وا پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) به‌كاری ده‌هێنـا لـه ژیانیـدا وه كاتێـــك كـــه وازی لێ هێنـــا ئـــه‌وا واز لێ هێنـــانی ســـوننه‌ته(٦٥).

سڕینه‌وه‌ی چاكه‌كان:

پ٢٩ چاكه‌كان خراپه‌كان ده‌سڕنه‌وه، ئایا خراپه‌كانیش چاكه‌كان ده‌سڕنه‌وه؟

و چـاكه‌كان خراپـه‌كان ده‌سـڕنه‌وه ونـایهێڵن هـه‌روه‌كو پێغه‌مبـه‌ر(صـلى الله عليـه وسـلم) فه‌رموویـه‌تی: ﴿الصلَوات الخَمس، والجُمعةُ الى الجُمعة، ورمضانٌ الى رمضان مكَفرات لما بينهن ما اجتنِبت الكبائر﴾(٦٦).

واته: نوێژه فه‌رزه‌كان، و هه‌ینی بۆ هه‌ینی، و ڕه‌مه‌زان بۆ ڕه‌مه‌زان تاوانه‌كان لـه نێوانیاندا ده‌سڕنه‌وه ئه‌گه‌ر مرۆڤـ خۆی بپارێزێت له تاوانه گه‌وره‌كان.

٦٥-(لقاء الباب المفتوح، رقم: ٣، ص٢٤-٢٦).
٦٦- (مسلم: ٢٣٣).

بەڵام خراپەکان چاکەکان بسڕنەوە نەخێر چاکەکان ناسڕنەوە بەڵام لەکاتی کێشاندا لە ڕۆژی قیامەتدا لەوانەیە زاڵ بێت بەسەر چاکەکاندا و قورستر بێت، خوای گەورە دەفەرمێت: ﴿ونضع الْموازِين الْقسطَ ليومِ الْقيامة﴾ [الأنبياء: ٤٧].

واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا تەرازووی دادپەروەری دادەنێین، کردەوە چاکەکانو خراپەکان دەکێشین، لەوانەیە خراپەکان زیاد بکات و مرۆڤ شایانی چونە دۆزەخەوە بێت و بەهۆیەوە سزا بدرێت بە گوێرەی تاوانەکەی، وە لەوانەیە چاکەکان و خراپەکان یەکسان بن ومرۆڤ لە ئەهلی ئەعراف بێت (ئەوانەی کە چاکەو خراپەکانیان یەکسانەو لە نێوان بەهەشت ودۆزەخدا دەمێننەوە و ناچنە بەهەشتەوە ئیلا پاش ویست و ڕێگە پێدانی خوای گەورە نەبێت)، وە لەوانەیە چاکەکان زیاتر بێت و بچێتە بەهەشتەوە(٦٧).

حەج کردنی ئافرەت بە بێ مەحرەم:

پ٣٠ ئایا ئافرەت ئەگەر حەج بکات بە بێ مەحرەم پێویستە جارێکی تر حەج بکاتەوە یان نا؟

و ئەگەر ئافرەت بە بێ مەحرەم حەج بکات ئەوا سەرپێچی خوای گەورەو پێغەمبەری کردووە(صلى الله عليه وسلم)، چونکە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ﴿لا تسافر إمرأةٌ إلا مع ذي محرم﴾.

٦٧- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٣، ص٣٦-٣٧).

واته: ئافره‌ت نابێت سه‌فه‌ر بكات به بێ مـه‌حره‌م، پیاوێـك هه‌سـتاو ووتـی: ئـه‌ی پێغه‌مبه‌ری خـوا(صـلی الله علیـه وسـلم) مـن خێـزانم ده‌رچـووه بـۆ حـه‌ج كـردن، وه منـیش ماومه‌ته‌وه بۆ غه‌زای ئه‌وه‌و ئه‌وه، پێغه‌مبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی:

﴿إنطَلق فَحج مع إمرأتك﴾(٦٨).

واته: برۆ له‌گه‌ڵ خێزانه‌كه‌تدا حه‌ج بكه.

به‌ڵام به بێ مه‌حره‌م حه‌جه‌كه‌ی ته‌واوه‌و له‌سه‌ری لاچووه، واتـه: پێویـست نـی‌یـه له‌سه‌ری جارێكی تر دووباره‌ی بكاته‌وه، به‌ڵكو پێویـسته له‌سـه‌ری بگه‌ڕێتـه‌وه بـۆ لای خـوای گـه‌وره‌و داوای لێخۆشـبوونی لـێ بكـات لـه‌وه‌ی كـه ڕووی داوه(بـه‌بێ مه‌حره‌م چووه بۆ حه‌ج)(٦٩).

حه‌ج كردن له جیاتی نه‌خۆش:

پ٣١ گـه‌نجێك ته‌مـه‌نی بیـست سـاڵه‌و زه‌نـدی برینـه‌و خـوێنی لێ دێـت، هـه‌روه‌ها شه‌لیـشه‌و هێـشتا حـه‌جی نـه‌كردووه وده‌یـه‌وێت ئه‌مـساڵ حـه‌ج بكـات، بـه‌ڵام لـه قه‌ره‌باڵه‌غی حه‌ج ده‌ترسێت توشی خوێن به‌ربوون بێت چی بكات؟

و ئه‌گـه‌ر ئـه‌م گه‌نجـه توانـای هه‌یـه بـه‌پاره بـه‌ڵام توانـای نـی‌یـه به‌لاشـه ئـه‌وا ده‌توانێـت كه‌سـێكی تـر لـه جیـاتی خـۆی بنێرێـت و حـه‌جی بـۆ بكـات، له‌بـه‌ر فه‌رمووده‌كه‌ی ابن عباس (خوایان لێ ڕازی بێت) كه ده‌فه‌رمێت:

٦٨- (البخاري: ٣٠٠٦)، و(مسلم: ١٣٤١).
٦٩- (لقاء الباب المفتوح، رقم: ٣، ص٢٩).

إن إمرأةً من خثعم قالت: يارسول الله إن أبي أدركته فريضةُ اللهِ على عباده الحَج شيخاً لا يثْبت على الراحلة، أفأحج عنه؟ ﴿قال: نعم﴾(٧٠).

واتە: ئافرەتێك لە خثعم ووتی: ئەی پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) باوكم پیرەو حەجی لەسەر فەرزەو ناتوانێت لەسەر وشتر خۆی بگرێت وتوانای نییە، ئایا من لە جیاتی ئەو حەجی بۆ بكەم؟ فەرمووی: بەڵێ. ئەگەر ئەم پیاوە ناتوانێت حەج بكات چونكە شەلە یاخود كە بریندار بێت بەهەر برینێك خوێنەكەی ناوەستێتەوەو نەزیف دەبێت كە ئەمەیش مەترسییە لەسەر ژیانی، ئەوا عوزری هەیە لەبەر برینەكەی و ناڕەحەتی قەڵەباڵەغی، وە ئەگەر حەجیش بكات تاوانی لەسەر نییە(٧١).

سیواك كردن لەكاتی بەڕۆژوو بووندا:

پ٣٢ سیواك كردن لە كاتی بەڕۆژوو بوون بە سیواكێكی تەڕ هەست بەهەندێك تام دەكرێت لەو سیواكەداو قورسە لەسەری ئەو تفە فڕێ بدات یان لەبەر زۆری یان لەبەر ئەوەی لەناو مزگەوتدایە حوكمی قوت دانی ئەو تفە چییە؟

و دروست نییە ئەو تفە قوت بدات كە سیواكەكە تامی تێكراوە، بەڵكو پێویستە لەسەری سیواكەكەی بشوات وپاكی بكاتەوە لەو تامە پاشان بەكاری بهێنێت، یاخود سەرەتای بەكارهێنانەكەی بەشەو بێت تا تامەكەی نامێنێت پاشان كە تامی نەما بە ڕۆژ بەكاری بهێنێت، وە ئەگەر نەیتوانی ئەوا دەبێت ئەو تفەی كە تامی سیواكەكەی تێدایە فڕێی بدات، وە ئەگەر لە مزگەوت بوو ئەوا ئێستا

٧٠- (متفق عليه، وانظر: إرواء الغليل: ٩٩٢).
٧١-(لقاء الباب المفتوح، رقم: ٣، ص٢٨-٢٩).

دەستەسرِ زۆرە دەتوانێت تفەكەی تێ بكات، وە ئەگەر نەیتوانی، یاخود زۆربوو ئەوا با بەرِۆژ سیواك نەكات چونكە سیواك كردن واجب نییە[٧٢]

كردنی هەندێك لە رِۆژو بەتاڵ كەرەوەكان بە نەزانی:

پ٣٣ هەندێك لە رِۆژوو بەتاڵ كەرەوەكانم كردووە ونەمزانیوە كە رِۆژوو بەتاڵ دەكەنەوە، وە چەند رِۆژێكی زۆر كردوومەو ئێستا ژمارەی رِۆژەكان نازانم ئایا چیم لەسەرەو چی بكەم؟

و هیچ شتێكت لەسەر نییە: نەگێرِانەوەی رِۆژوو، نە تاوان چونكە نەتزانیوە كە ئەو شتانە رِۆژوو بەتاڵ دەكەنەوە[٧٣].

قەزا نەكردنەوەی رِۆژوو بۆ ماوەی سی ساڵ:

پ٣٤ ئافرەتێك لە رِەمەزاندا كە تووشی(حەیز) بوە رِۆژووی شكاندووە بەلاَم لەپاش رِەمەزان قەزای نەكردۆتەوە، وە سی ساڵە بەم شێوەیە چی لەسەرە؟

و ئەگەر ئەو ئافرەتە لە شوێنێكی دوور لە زانایان و فێرخوازانی زانستی شەرعی بێت وەكو ئەوەی لە دەشتێكی دوور ژیابێت و حوكمی ئەو شتەی نەزانیبێت، ئەوا قەزا كردنەوەی لەسەر نییە، چونكە عوزری هەیە بەلاَم ئەگەر كەمتەرخەم بووبێت بەوەی كە لە شارێكدا ژیابێت كە زانای تێدا بووە، ئەوا ئەو حوكمە نادیار نابێت ئیلا لە لای كەسێكی كەمتەرخەم وبێ بایەخ وپشت گوێ خەر نەبێت، ئەگەر وابوو ئەوا پێویستە قەزای ئەو رِۆژانە بكاتەوە كە تێیدا بە رِۆژوو نەبووە، وە ئەگەر

٧٢- (اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٥٧-٥٨).
٧٣- (اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٥٨).

گومانی هەبوو ئەوا كار بە دڵنیای دەكات كە كەمەكەیە، بۆ نمونـە ئەگـەر گومـانی هەیە كە سێ ساڵە یاخود دوو ئـەو دوو سـاڵەكە دەژمێردرێت، وە ئەگـەر گومـانی هـەبوو چـوار سـاڵە یـاخود سـێ سـاڵە ئـەوا سـێ سـاڵەكە دەژمێردرێـت و بـەم شێوەیە(٧٤).

بە ڕۆژوو نەبوون بە هۆی سەفەر كردن بە فڕۆكە :

پ٣٥ زانـای پایەبـەرز باسـی ئـەوەتان كـرد كـە دروسـتە مرۆڤــ بـەڕۆژوو نـەبێت لەڕەمەزاندا بەهۆی سەفەركردنی هەرچەندە بە فڕۆكە بێت یاخود ئۆتۆمبێلێـك كـە فێنك كەرەوەی تێدا بێت، ئەگەر كەسێك بڵێت بەڵگـەت چـیـە لەسـەر ئـەم شـتە لەگەڵ ئەوەی كە ئەم شـتانە لەسـەردەمی پێغەمبـەردا (صـلى الله علیـه وسـلم) نـەبووە ئایـا بنچینەی قیاس لە هاوشێوەی ئەم شتانە چیـیە؟

و لێرەدا هیچ قیاس نی‌یە، چونكە ئەوانەی كە سەفەر دەكەن بە ئۆتۆمبێل بێـت یان فڕۆكە ڕێبوارن و وڵاتی خۆیان بەجێ هێشتووە كە ئەمـەیش سـەفەرە، بـەڵام سەبارەت بە ئۆتۆمبێـل و فڕۆكـە ئـەوا خـوای گـەورە لـە قورئـانی پـیرۆزدا باسـی كردووە كە دەفەرمێت: ﴿وجعلَ لَكُم من الْفُلْك والْأنعامِ ما تركَبونَ﴾ [الزخرف: ١٢].

واتە: خوای گەورە كەشتی وئاژەڵی بۆ ژێربار وئاسان كردون بۆ سوار بوونیان.

وە ئەگەر لەسەردەمی هاتنە خوارەوەی قورئاندا هەر كەشتی ئاو زانرابێت ئەوا لـە پـاش سـەردەمی هاتنـە خـوارەوەی قورئـان كەشـتی وشـكانی زانـرا، وە كەشـتی

٧٤-(اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٥٨-٥٩).

ئاسمانی زانرا، وە(ال) لە(الفلك) یاخود بۆ جنسە یاخود بۆ گشتێتی‌یە، وە خوای گەورە دەفەرمێت:

﴿ والْخيلَ والْبِغالَ والْحمير لتركَبوها وزِينةً ويخلُق مـا لَـا تعلَمـونَ﴾ [النحـل: ٨].

واتە: خوای گەورە ماین و ئەسپ و گوێدرێژی بۆ دروست كردوون بۆ ئەوەی هەندێكیان بۆ سواری وهەندێكیان بۆ جوانی بەكار بهێنن، وە خوای گەورە شتی وا دروست دەكات ئێوە نایزانن.

كەواتە ئۆتۆمبێل و گوێدرێژو كەشتی و وشتر هەموو هۆكاری سەفەر كردنن، وە عیبرەت بە مەبەستەكەیە كە سەفەر كردنەكەیە، وە لەم بابەتەدا قیاس نی‌یە چونكە دەق دەیگرێتەوە بە بێ قیاس[٧٥].

ماوەی خەتم كردنی قورئان:

پ٣٦ ئەو ماوەیەمان بۆ دیاری بكەن كە قورئانی تێدا خەتم بكرێت، وە ئەوەی كە پێغەمبەرو هاوەڵە بەرێزەكانی كردوویانە؟

و كەمترین ماوە كە قورئانی تێدا خەتم بكرێت سێ ڕۆژە، هەرچەندە هەیە لە شوێن كەوتوان (التابعین) كە قورئانیان خەتم كردووە لە شەو و ڕۆژێكدا بە تایبەتی لە ڕەمەزاندا، بەڵام چاكتر وایە كە خەتم بكرێت لە سێ ڕۆژدا، وە ئەگەر لە پێنج ڕۆژ یاخود شەش ڕۆژیشدا خەتمی كرد ئەوا هەر ئاسایی‌یە، وە ئەگەر لە

٧٥- (اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٦٢-٦٣).

مانگێكدا جارێك یاخود دووجار خەتمی كرد ئەوا ئاساییەو شتەكە فراوانە، گرنگ ئەوەیە كە ڕەمەزان تایبەتمەندێتی هەبێت لە قورئان خوێندندا(٧٦).

ئاشكرا كردنی بەڕۆژوو نەبوون لەسەفەردا :

پ٣٧ ئایا دەتوانم بەڕۆژوو نەبوونم لەسەفەردا ئاشكرا بكەم تا بۆ خەڵكی ڕوونی بكەمەوە كە ڕێگەی پێدراوە ؟

و بەڵێ، تۆ پاداشتت هەیە لەسەر ئەم كارەت، ئەگەر بەڕۆژوو نەبوونت ئاشكرا كرد بۆ خەڵكی لەسەفەردا(٧٧).

بەكارهێنانی حەبی ڕاگرتنی خوێنی بێ نوێژی(حیض) بۆ پێویستی :

پ٣٨ ئەگەر ئافرەت خوێنی بێ نوێژی بكەوێتە دە ڕۆژی كۆتایی ڕەمەزان، ئایا دەتوانێت حەبی ڕاگرتنی خوێنی بێ نوێژی بەكاربهێنێت بۆ ئەوەی یارمەتی بدات لەسەر گوێڕایەڵی خوای گەورەو لەو دە ڕۆژەدا بەردەوام بێت لەسەر پەرستن؟

و نابینین كە دروست بێت ئەو حەبانە بەكاربهێنێت بۆ ئەوەی یارمەتی بدات لەسەر گوێڕایەڵی خوای گەورە، چونكە بێ نوێژی شتێكە خوای گەورە لەسەر كچانی ئادەمی نوسیوە، وە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، چوو بۆ لای عائیشە (خوای لێ ڕازی بێت) كە لە حەجی ماڵئاوایدا لەگەڵیدا بوو، وە لە ئیحرامی عومرەدا بوو تووشی بێ نوێژی ببوو پێش ئەوەی بگاتە مەككە، بینی دەگریا پێی فەرموو: چی

٧٦-(اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٧٥).
٧٧- (اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٨٨).

دەتگرێنێت؟ ئەویش پێی ڕاگەیاند كە توشی بێ نوێژی بووە، پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ﴿إن هذا شيءٌ كتبه اللهُ على بنات آدم﴾[٧٨].

واتە: ئەمە شتێكە خوای گەورە لەسەر كچانی ئادەمی نوسیوە.

بۆیە بێ نوێژی لە خۆیەوە نییە ئەگەر لە دە ڕۆژی كۆتایی ڕەمەزاندا هات با ڕازی بێت بەوەی كە خوای گەورە لەسەری نوسیوێتی، و ئەو حەبانەیش بەكارنەهێنێت، وە لە پزیشكی باوەڕ پێكراوەوە پێم ڕاگەیەنراوە كە ئەم حەبانە زیان بە ڕەحمو خوێن دەگەیەنێت، وە لەوانەیە هۆكارێك بێت بۆ تێكچونی شێوەی كۆرپە ئەگەر منداڵی ببێت، بۆیە وا دەبینین خۆی لێ دوور بخاتەوەو سوپاسی خوای گەورە بكات كە توشی بێ نوێژی دەبێت و واز لە نوێژو ڕۆژوو دێنێت، چونكە ئەمە بە قەزاو قەدەری خوای گەورەیە نەك بە دەستی خۆی[٧٩].

ڕۆژوو شكاندنی ڕێبوار لەسەفەردا:

پ٣٩ ئایا دروستە ڕێبوار ئەگەر گەیشتەوە شارەكەی خۆی بەردەوام بێت لە بەڕۆژوو نەبوون هەرچەندە ئەم شتە زەحمەتیش بێت لە سەری؟ وە ئایا پاداشتی ڕێبواری ڕۆژووەوان چەند جارێكە لەگەڵ ئەوەی ئێستا هەموو هۆكارێك ئاسانە؟

و ئەگەر مرۆڤ بگاتە ئەو شارەی كە بۆی چووەو بە ڕۆژوو بێت ئاساییە ئەگەر ڕۆژووەكەی بشكێنێت، چونكە ڕۆژووەوان لەسەفەردا هەڵبژاردن بە ویستی خۆیەتی، ئەگەر وویستی لێ بێت بەردەوام دەبێت لە بەڕۆژوو بوون، وە ئەگەر

٧٨- (صحيح سنن أبي داود: ١٧٨٢).
٧٩- (اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٩٠-٩١).

ویستیشی لێ بێت ڕۆژووەكەی دەشكێنێت، بەڵام ئەگەر بگاتەوە شارەكەی خۆی وبەڕۆژوو بێت ئەوا پێویستە لەسەری بەردەوام بێت لەسەر بەڕۆژوو بوونەكەی، وە حەڵاڵ نییە بۆی ڕۆژووەكەی بشكێنێت، بەڵام ئەگەر بگاتەوە شارەكەی خۆی و لەسەفەردا ڕۆژووەكەی شكاند بێت ئەوا پێویست نییە لەسەری خۆی بگرێتەوە لە خواردن وخواردنەوە، چونكە ئەم خۆگرتنەوەیە هیچ سودێكی پێ ناگەیەنێت كە ئەم سەرەتای ڕۆژ ڕۆژووەكەی شكاندووە، وەئەمە پێی ناوترێت ڕۆژوو وە بۆی هەیە بخوات و بخواتەوە تا خۆر ئاوا بوون، بەڵام ئەگەر لەوە ترسا خەڵكی تۆمەت باری بكەن بەوەی كە بە ڕۆژو نابێت و هاوشێوەی ئەمانە ئەوا دەبێت بە نهێنی بخوات و بخواتەوەو كەس نەیبینێت[٨٠].

لەبەر كردنی جل وبەرگێك كە وێنەی تێدا بێت:

پ٤٠ حوكمی لەبەركردنی ئەو جل وبەرگانە چییە كە وێنەی تێدایە؟

و لەبەر كردنی ئەو جل وبەرگانەی كە وێنەی تێدایە دروست نییە، ئیتر ئایا جل وبەرگی منداڵان بێت یان گەورە، هەروەها هێشتەوەی وێنە بۆ یادگاری یاخود جگە لە یادگاری دروست نییە ، مەگەر وا بخوازێت وەكو وێنەی مامەڵە، وەهەر كەسێك وا گومانی بردبێت كە من فەتوای ئەوەم داوە كە وێنەی حەرام تەنها خاوەن لاشەیە ئەوا درۆی بۆمان هەڵبەستووە.........................

٨٠- (اللقاء الشهري، رقم: ٨، ص٨٥).

چونكه پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) فه‌رموویه‌تی: ﴿إن الملائكَةَ لا تدخلُ بيتاً فيه صورةٌ﴾(٨١).

واته: فریشته‌ی ره‌حمه‌ت ناچێته هیچ ماڵێكه‌وه كه وێنه‌ی تێدا بێت.

بۆیه رێگه ناده‌ین به‌كه‌س وێنه بهێڵێته‌وه بۆ یادگاری هه‌روه‌كو ده‌ڵێن، وه‌هه‌ركه‌سێك وێنه‌ی هێشتۆته‌وه وهه‌ڵگرتووه بۆ یادگاری ئه‌وا پێویسته له‌سه‌ری بیدڕێنێت وله‌ناوی به‌رێت، ئیتر جیاوازی نی‌یه ئایا هه‌ڵیواسیوه به دیواره‌وه، یاخود خستویه‌تی‌یه ناو ئه‌لبوومه‌وه، یاخود جگه له‌مانه، چونكه هێشتنه‌وه‌ی وێنه خه‌ڵكی ئه‌و ماڵه بێ به‌ش ده‌كات له چونه ژووره‌وه‌ی فریشته‌ی ره‌حمه‌ت(٨٢).

فیكه لێدان وچه‌پڵه لێدان:

پ٤١ حوكمی فیكه لێدان وچه‌پڵه لێدان چی‌یه؟

و ده‌ركه‌وتووه كه ئه‌مانه له‌جگه له موسڵمانانه‌وه وه‌رگیراوه، بۆیه نابێت موسڵمانان به‌كاری بهێنن، وه ئه‌گه‌ر به شتێكیش سه‌رسام بوون ئه‌وا با الله أكبر یاخود سبحان الله بكه‌ن، هه‌روه‌ها نابێت الله أكبر (ته‌كبیر كردن) به‌كۆمه‌ڵ بێت، هه‌روه‌كو هه‌ندێك له خه‌ڵكی ده‌یكه‌ن، به‌ڵكو مرۆڤ له نێوان خۆی ونه‌فسیدا سبحان الله ده‌كات، به‌ڵام ته‌كبیر كردن به كۆمه‌ڵ و سبحان الله كردنی به كۆمه‌ڵ كاتێك كه شتێكی سه‌رسوڕهێنه‌ر ده‌بێت ئه‌وا نازانم هیچ بنچینه‌یه‌كی هه‌بێت(٨٣).

٨١- (صحيح الجامع الصغير: ٧٢٦١).
٨٢- (المسائل الميسرة في زينة المرأة المسلمة: ص٤٢).
٨٣- (المسائل الميسرة في زينة المرأة المسلمة: ص٨١).

له پێ كردنی پانتۆڵ بۆ ئافره‌تان:

پ٤٢: حوكمی له‌پێ كردنی پانتۆڵ چی‌یه بۆ ئافره‌تان ؟

و: پانتۆڵ قه‌باره‌ی قاچ وسك وپه‌راسو ومه‌مكی ئافره‌ت ده‌رده‌خات، بۆیه ئه‌و ئافره‌ته‌ی پانتۆڵ له‌پێ ده‌كات ئه‌م فه‌رمووده صه‌حیحه ده‌یگرێته‌وه كه پێغه‌مبه‌ر(صلى الله عليه وسلم) ده‌فه‌رمێت: ﴿صنفان من أهل النار لم أرهما.....ونِساءٌ كاسيات عاريات مميلات مائلات رؤوسهن كأسنِمة البخت المائلة، لا يدخلْن الجنةَ ولا يجِـدنَ رِيحها، وإن رِيحها لَيوجد من مسِيرة كذا وكذا﴾[٨٤].

واته: دوو كۆمه‌ڵ هه‌ن ئه‌هلی دۆزه‌خن وهێشتا من نه‌مبینیون......وه ئافره‌تانی پۆشته‌ی رووت سه‌ره‌نجی پیاوان راده‌كێشن به‌لای خۆیاندا وبه‌لاروله‌نجه‌وه ده‌ڕۆن به رێدا، قژه‌كانیان له‌بان سه‌ریان به‌ستووه وه‌كو بان پشتی وشتر به‌رزیان كردۆته‌وه، ئه‌مانه به‌هۆی ئه‌م كرده‌وه‌یه‌یانه‌وه ناچنه به‌هه‌شته‌وه، وه بۆنی به‌هه‌شتیش ناكه‌ن، هه‌رچه‌نده بۆنی به‌هه‌شت ده‌كرێت له‌دووری ئه‌وه‌نده‌و ده‌وه‌نده‌وه.

بۆیه ئامۆژگاریم بۆ ئافره‌تانی باوه‌ڕدار ئه‌وه‌یه كه له خوای گه‌وره بترسن وسووربن له‌سه‌ر جل وبه‌رگی ئیسلامی داپۆشه‌ر، وه پاره‌ی خۆیان به فیڕۆ نه‌ده‌ن له كڕینی ئه‌م جل وبه‌رگانه‌دا. والله الموفق.

وه پرسیاركرا له‌پایه‌به‌رزیان: به‌ڵگه‌ی ئه‌و ئافره‌تانه‌ی كه پانتۆڵ ده‌كه‌ن ئه‌وه‌یه ده‌ڵێن: پانتۆڵ فراوانه‌و ته‌سك نی‌یه وداپۆشه‌ره؟

٨٤- (صحيح الجامع الصغير: ٣٧٩٩).

فــەرمووی: تەنانــەت ئەگــەر پانتۆڵەكــە فــراوانیش بێــت، چــونكە جیاكردنــەوەی قاچێكی لە قاچەكەی تری شتێكە لە دانەپۆشراوی، پاشان لەوە دەترسـێن كـە لـە خـۆ چـواندنی ئافرەتـان بێـت بـە پیـاوان، چـونكە پـانتۆڵ جـل وبـەرگی پیاوانـە، وەپێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) نەفرەتی لەو ئافرەتانە كردووە كە خۆیان دەچوێنن بە پیاوان[٨٥].

بڕینی قژی ئافرەت تا ناو شانی بۆجوانی، وبەكارهێنانی ئامێرەكانی جوانكاری بۆ مێرد:

پ٤٣ حوكمی بڕینی قژی ئافرەت چیە تا نـاو شـانی بۆجـوانی، ئـیتر ئایـا شـوی كردبێت یان نا؟ وەحوكمی بەكارهێنانی ئامێرەكـانی جوانكـاری زانـراو چـیـە بـۆ خۆجوان كردن بۆ مێرد؟

و بڕینی قـژی ئـافرەت یـاخود بەشـێوەیەكە كـە لـە قـژی پیـاوان بـچێت، ئەمـە حەرامەو لەتاوانە گەورەكانە، چونكە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) نەفرەتی لـەو ئافرەتانـە كردووە كە خۆیان دەچوێنن بە پیاوان، یاخود بەشێوەیەكە ناگاتە خۆچـواندن بـە پیاوان، ئەمەیان زانایان بۆچونیان جیاوازەو سێ بۆچونیان هەیە:

بۆچونی یەكەم: دەڵێن: دروستە.

بۆچونی دووەم: دەڵێن: حەرامە.

بۆچونی سێیەم: دەڵێن: مەكروهە.

٨٥- (المسائل الميسرة في زينة المرأة المسلمة: ص٩٨-٩٩)

ئەوەی کە بڵاو بێت لە مەزهەبی ئیمامی ئەحمەد ئەوەیە کە مەکروهە، لە راستیدا نابێت ئێمە هەرچی داب ونەریتێك کە لە جگە لە خۆمانەوە بۆمان هات وەری بگرین، ئیمە پێش سەردەمێکی نزیك دەمان بینی ئافرەتان شانازی‌یان دەکرد بە قژ درێژی وزۆری قژیان، چی‌یانە ئێستا ئەم کارە دەکەن کە لە ووڵاتانی ترەوە بۆمان هاتووە، وەمن بەرهەڵستی هەموو شتێکی تازە ناکەم، بەڵام بەرهەڵستی هەموو شتێك دەکەم کە کۆمەڵگا بگۆڕێت بۆ داب ونەریتێك کە لە جگە لە موسڵمانانەوە هاتبێت.

وەبەکارهێنانی ئامێرەکانی خۆجوان کردن وەکو سوراو ئاسایی‌یە و هیچی تێدا نی‌یە، هەروەها سورکردنی روومەت بەتایبەتی بۆئافرەتێك کە شووی کردبێت (بەڵام ئەگەر زیانی هەبێت ئەوا قەدەغە دەکرێت لەبەر زیانەکەی).

بەڵام ئەو خۆجوان کردنەی کە هەندێك لە ئافرەتان دەیکەن بە برۆهەڵگرتن، ئیتر هەڵکێشانی بێت یاخود باریك کردنەوەی ئەوا حەرامە، چونکە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) نەفرەتی کردووە لەو ئافرەتانەی کە برۆ هەڵدەگرن، وەلەو ئافرەتانەیش کە بۆیان هەڵدەگرن، هەروەها ددان شاش کردنی ئافرەتان بۆ جوانی حەرامەو نەفرەتی لێ کراوە[٨٦].

پاك بوونەوەی ئافرەت لەبێ نوێژی (الحيض) وبەرۆژووبوونی:

پ٤٤ ئەگەر ئافرەت پاك بووەوە لە بێ نوێژی وغوسڵی دەرکرد پاش نوێژی بەیانی ونوێژی کرد وبەرۆژوو بوو، ئایا پێویستە لەسەری ئەو رۆژە بگێڕێتەوە؟

٨٦-(المسائل الميسرة في زينة المرأة المسلمة: ص٩٩).

(و) ئەگەر ئافرەت لەبێ نوێژی پاك بووەوە پێش دەركەوتنی فەجر ئەگەر بەتەنها یەك دەقیقەیش بێت بەڵام دڵنیا بێت كە پاك بۆتەوە، ئەگەر لە ڕەمەزاندا بێت ئەوا پێویستە لەسەری بەڕۆژوو بێت، وەڕۆژوو گرتنەكەی لەو ڕۆژەدا تـەواوە وپێویـست ناكات قەزای بكاتەوە، چونكە بـە پـاكی بـەڕۆژوو بـووە هەرچـەندە ئەگـەر غوسـڵ دەرنەكات تا پاش دەركەوتنی فەجر ئـەوا ئاسـاییـەو هـیچ شـتێكی تێدا نـیـە، هەروەكو چۆن ئەگەر پیاو لەشی گران بێت بـەهۆی كۆبوونـەوەی لەگـەڵ خێزانـی، یاخود خەوبینینی (إحتلام) بوونی، ئەوا ئەگەر پاششێو بكات وغوسـڵ دەرنـەكات ئیللا پاش دەركەوتنی فەجر نەبێت ئەوا ڕۆژووەكەی تەواوە.

وە بەم بۆنەیـەوە دەمـەوێت شـتێكی تـر ڕوون بكەمـەوە لـەلای ئافرەتـان ئـەویش ئەوەیە ئەگەر توشی بێ نوێژی بوون لەپاش ڕۆژوو شكاندنیان پێش ئەوەی نوێژی شێوان (عیشاء) بكەن وا دەزانن ڕۆژووی ئەو ڕۆژەیان بەتاڵ بۆتـەوە، كـە ئەمـەیش هیچ بنچینەیەكی نییە ئەگەر لەپاش خۆرئاوا بوون توشی بێ نوێـژی بـوون ئەگـەر بەیەك دەقیقەیش بێت ئەوا ڕۆژوو گرتنەكەیان تەواوە[(٨٧)].

پاك بونەوەی ئافرەتی زەیستان (النفساء) پێش چلەی:

(پ٤٥) ئایا نوێژو ڕۆژوو پێویستە لەسـەر ئـافرەتی زەیـستان ئەگـەر پـاك بـووەوە پێش چلەی؟

(و) بەڵێ.. هەركاتێك ئافرەتی زەیستان پێش چـلەی پـاك بـوەوە ئـەوا پێویـستە لەسەری نوێژ بكات، وەبـەڕۆژوو بێـت ئەگـەر لـە ڕەمەزانـدا بێـت، وە دروسـتە كـۆ

٨٧- (رسالة في الدماء الطبيعية للنساء: ص٦٥-٦٦).

ببێتەوە لەگەڵ مێردەكەی، چونكە پاكەو هیچ شتێك نیە قەدەغەی نوێژ ورۆژوو كۆبوونەوەی لێ بكات[٨٨].

بینینی خوێنی بێنوێژی رۆژێك ونەمانی بۆ رۆژی داهاتوو:

پ٤٦ ئەگەر ئافرەت لەكاتی بێ نوێژی رۆژێك خوێنی بینی ورۆژی پاش تر نەیبینی...پێویستە لەسەری چی بكات؟

و ئەوەی ئاشكرا بێت ئەوەیە كە ئەم پاكێتی‌یە یاخود وشكی‌یە كە روویداوە لە رۆژانی بێ نوێژیدا بەبێ نوێژی دەژمێردرێت وحسابی پاكێتی بۆ ناكرێت، بۆیە دەبێت خۆی بگرێتەوە لەو شتانەی كە ئافرەتان لەبێ نوێژیدا خۆیانی لێ دەگرنەوە، وەهەندێك لە زانایان دەفەرموون: هەركاتێك رۆژێك خوێنی بینی ورۆژێك پاك بووەوە، ئەوا خوێنەكە خوێنی بێ نوێژی‌یە وپاكێتی‌یەكەیش پاك بوونەوەیە هەتا دەگاتە پانزە رۆژ، لەپاش پانزە رۆژەكە ئەو كاتە خوێنەكە حسابی نەزیفی (إستحاضة)ی بۆ دەكرێت، وەئەمە بەناوبانگە لە مەزهەبی ئیمامی ئەحمەدی كوڕی حەنبەل (رەحمەتی خوای لێ بێت)[٨٩].

حوكمی فرۆشتنی ئەڵقەی ئاڵتون بۆ پیاوان:

پ٤٧ حوكمی فرۆشتنی ئەڵقەی ئاڵتون بۆ پیاوان چی‌یە ئەگەر زەرەنگەرەكە دڵنیا بێت لەوەی كە كڕیارە پیاوەكە لەدەستی دەكات؟

٨٨- (رسالة في الدماء الطبيعية للنساء: ص٦٦).

٨٩- (رسالة في الدماء الطبيعية للنساء: ص٦٨-٦٩).

(و) فرۆشتنی ئاڵتون بۆ پیاوان حه‌رامه ئه‌گه‌ر فرۆشیاره‌كه بزانێت كه كڕیاره پیاوه‌كه له ده‌ستی ده‌كات، یاخود گومانی زاڵ بوو به‌سه‌ر ئه‌وه‌ی كه له ده‌ستی ده‌كات، چونكه ئاڵتون حه‌رامه بۆ پیاوانی ئه‌م ئوممه‌ته‌، ئه‌گه‌ر بیفرۆشێت به پیاوێك كه بزانێت له‌ده‌ستی ده‌كات، یاخود گومانی زاڵ بوو به‌سه‌ر ئه‌وه‌ی كه خۆی له ده‌ستی ده‌كات ئه‌وا یارمه‌تی داوه له‌سه‌ر تاوان كردن كه خوای گه‌وره قه‌ده‌غه‌ی كردووه كه ده‌فه‌رمێت: ﴿وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان﴾ [المائدة: ٢].

واته: ئێوه هاوكاری یه‌كتری بكه‌ن له‌سه‌ر چاكه‌و له خواترسان وخۆپارێزی له‌تاوان، وه هاوكاری یه‌كتری مه‌كه‌ن له‌سه‌ر تاوان و دوژمنكاری یه‌كتری.

وه زه‌ره‌نگه‌ریش حه‌ڵاڵ نی‌یه بۆی ئه‌ڵقه‌ی ئاڵتون دروست بكات بۆ ئه‌وه‌ی پیاوان له ده‌ستی بكه‌ن[٩٠].

فرۆشتنی ئاڵتون به پاره نابێت تا هه‌موو پاره‌كه وه‌رنه‌گرێت:

پ٤٨ حوكمی فرۆشتنی ئاڵتون چی‌یه به‌قه‌رز؟ وه ئه‌گه‌ر بۆ خزم بێت له‌وه ده‌ترسم كه په‌یوه‌ندی خزمایه‌تیم له‌گه‌ڵ ببچڕێنێت ئه‌گه‌ر به قه‌رز نه‌یده‌مێ، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی كه دڵنیام له‌وه‌ی كه له داهاتودا پاره‌كه‌م ده‌داتێ؟

(و) پێویسته یاسای گشتی بزانیت كه فرۆشتنی ئاڵتون به پاره دروست نی‌یه ئیللا ده‌بێت پاره‌كه ته‌واو وه‌ربگیرێت، وه جیاوازی نی‌یه له نێوان نزیك ودوور (خزم و بێگانه) چونكه نابێت خۆشه‌ویستی بكرێت له‌سه‌ر حسابی دینی خوای

٩٠- (فقه وفتاوى البيوع: ص١٤٢).

گه‌وره بۆ هیچ كه‌سێك، وه‌ئه‌گه‌ر خزمه‌كه‌ت لێت توڕه بوو به‌هۆی گوێڕایه‌ڵی كردنت بۆ خوای گه‌وره با توڕه بێت ئه‌وا ئه‌و سته‌مكاری تاوانباره كه ده‌یه‌وێت تۆ توشی تاوان و سه‌رپێچی كردنی فه‌رمانی خوای گه‌وره بكات، وه تۆ له راستیدا چاكه‌ت له‌گه‌ڵیدا كردووه كاتێك كه قه‌ده‌غه‌ت كردووه له‌وه‌ی كه مامه‌ڵه‌یه‌كی حه‌رامت له‌گه‌ڵدا بكات، وه ئه‌گه‌ر لێت توڕه بوو یاخود په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵتدا بڕی ئه‌وا ئه‌و تاوانباره و تۆ هیچ تاوانێكت له‌سه‌ر نییه(٩١).

حوكمی فرۆشتنی ئه‌و ئاڵتونه‌ی كه ره‌سم و وێنه‌ی تێدایه:

پ٤٩ حوكمی فرۆشتنی ئه‌و ئاڵتونه چییه كه ره‌سم و وێنه‌ی تێدایه وه‌كو په‌پوله‌و سه‌ری مار وهاوشێوه‌ی ئه‌مانه؟

و خشڵی زێڕو زیو كه‌له‌سه‌ر شێوه‌و وێنه‌ی ئاژه‌ڵ دروست كرابێت ئه‌وا كڕین وفرۆشتنی حه‌رامه، وه‌خۆڕازاندنه‌وه‌و له‌ده‌ست كردن وهه‌ڵگرتنی حه‌رامه، چونكه پێویسته له‌سه‌ر موسڵمان وێنه بشكێنێت وله‌ناوی به‌رێت ونه‌یهێڵێت، هه‌روه‌كو چۆن له صه‌حیحی موسلیمدا هاتووه كه ئیمامی عه‌لی(خوای لێ ڕازی بێت) به أبو هیاج الأسدي ده‌فه‌رمێت: ﴿ألا أبعثُك على ما بعثَنِي عليه رسولُ اللهِ: ألا تدع صورةً إلا طَمستها، ولا قَبراً مشرفاً إلا سويته﴾(٩٢).

واته: ئایا نه‌تنێرم بۆ شتێك كه پێغه‌مبه‌ری خوا (صلى الله عليه وسلم) منی بۆ ناردووه: ئه‌ویش ئه‌وه‌یه هیچ وێنه‌یه‌ك نه‌هێڵیت ئیللا له‌ناوی به‌ریت، وه هیچ گۆڕێكی به‌رز نه‌هێڵیت ئیللا ته‌ختی بكه‌یت.

٩١- (فقه وفتاوى البيوع: ص١٤٦).
٩٢- (مسلم، كتاب الجنائز، باب الأمر بتسوية القبر: ٩٦٩).

وە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ﴿إن الملائكةَ لا تدخلُ بيتاً فيه صـورة﴾[٩٣].

واتە: فریشتەی رەحمەت ناچنە هیچ ماڵێكەوە كە وێنەی تێدا بێت.

بۆیە پێویستە لەسەر موسڵمانان خۆیان دور بگرن لەبەكارهێنانی ئەم جۆرە خشڵەو كڕین وفرۆشتنی[٩٤].

دەرچونی ئافرەت بۆ بازاڕ بەبێ مەحرەم:

پ٥٠ ئایا دەرچونی ئافرەت بۆ بازاڕ بەبێ مەحرەم دروستە یان نا؟ وەچ كاتێك دروستەو چ كاتێك حەرامە؟

و دەرچونی ئافرەت بۆ بازاڕ لە بنچینەدا دروستە، وەبە مەرج نەگیراوە كە مەحرەمی لەگەڵدا بێت، مەگەر لە فیتنە بترسێت، ئەگەر وابوو ئەوا پێویستە لەسەری بەبێ مەحرەمێك دەرنەچێت كە بیپارێزێت، وە بۆ دەرچونی بۆ بازاڕ مەرجە كە بە داپۆشراوی دەرچێت و جوانی خۆی دەرنەخات، وە بۆن لە خۆی نەدات، ئەگەر لەكاتی دەرچونیدا جوانی خۆی دەرخست، یاخود بۆنی لە خۆی دا ئەوا حەڵاڵ نیە بۆی دەرچێت لەماڵ، چونكە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) دەفەرمێت:

﴿ لا تمنعوا إماءَ اللهِ مساجِدَ اللهِ، ولْيخرجن تفلات﴾[٩٥].

واتە: قەدەغەی ئافرەتانی بەندەی خوا مەكەن لە چونیان بۆ مزگەوت، بەڵام كە دەرچون با بەبێ بۆن دان لە خۆیان دەرچن، وە جوانی خۆیان دەرنەخەن.

٩٣- (صحيح الجامع الصغير: ٧٢٦١).
٩٤- (فقه وفتاوى البيوع، ص:١٤٧).
٩٥- (رواه أحمد وأبوداود) ،وصححه الشيخ الألباني في (الإرواء) (٥١٥) و(صحيح أبي داود) (٥٢٩).

چونكه به ده‌رچونیان به بۆن له خۆدان وده‌رخستنی جوانی فیتنه‌ی تێدایه بۆخۆیان وجگه له خۆیان، وه ئه‌گه‌ر ئه‌مین بوون له فیتنه وله‌سه‌ر شێوازی داواكراو لێیان ده‌رچون به‌بێ بۆن له خۆدان وده‌رخستنی جوانی ورووتی ئه‌وا له‌ده‌رچونه‌كه‌یاندا هیچ شتێكی تێدا نی‌یه، وه ئافره‌تان له‌سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا (صلى الله عليه وسلم)، ده‌رده‌چون بۆ بازاڕ به‌بێ مه‌حره‌م[٩٦].

ته‌واو بوم له وه‌رگێڕانی ئه‌م په‌رتوكه به‌سوده

له ڕۆژی شه‌ممه

به‌رواری ٢٥ی رجب ١٤٢٧ك

به‌رامبه‌ر١٩/٨/٢٠٠٦ز

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات

٩٦- (أسئلة مهمة أجاب عليها فضيلة الشيخ محمد بن صالح العثيمين: ص١٥-١٦).

سه‌رچاوه‌كان

١- إجابات مفيدة وتوجيهات سديدة من كلام فضيلة الشيخ:
محمد بن صالح العثيمين(رحمه الله)، تأليف: محمد الناصر العريني.

٢- أسئلة مهمة أجاب عنها فضيلة الشيخ:
محمد بن صالح العثيمين(رحمه الله)، دار الوطن للنشر.

٣- رسالة في الدماء الطبيعية للنساء،
تأليف فضيلة الشيخ: محمد بن صالح العثيمين(رحمه الله)،

٤- فتاوى مهمة لعموم الأمة، سماحة الشيخ عبدالعزيز بن عبدالله ابن باز(رحمه الله)، وفضيلة الشيخ: محمد بن صالح العثيمين(رحمه الله)،
جمع وأعداد: إبراهيم بن عثمان الفارسي.

٥- فتاوى وأذكار لإتحاف الأخيار، سماحة الشيخ عبدالعزيز بن عبدالله ابن باز (رحمه الله)، وفضيلة الشيخ: محمد بن صالح العثيمين(رحمه الله)،
جمع وترتيب محمد الناصر العريني.

٦- فتاوى الأئمة في النوازل المدلهمة، جمع وترتيب: محمد بن حسين بن سعيد آل سفران القحطاني، راجعه وصححه: فضيلة الشيخ العلامة: د. صالح بن فوزان الفوزان.

٧- فقه وفتاوى البيوع: الشيخ عبدالرحمن السعدي(رحمه الله)، الشيخ محمد بن صالح العثيمين(رحمه الله)، الشيخ صالح بن عبدالله الفوزان، اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء. راجعه وخرج أحاديثه: د.عماد علي عبدالسميع.

٨- لقاء الباب المفتوح رقم(٣) مع فضيلة الشيخ: محمد بن صالح العثيمين(رحمـه الله)، إعداد الدكتور عبدالله بن محمد بن أحمد الطيار.

٩- لقاء الباب المفتوح رقم (٢٥) مع فضيلة الشيخ: محمد بن صالح العثيمين (رحمه الله)، إعداد الدكتور عبدالله بن محمد بن أحمد الطيار.

١٠- اللقاء الشهري رقم (٨)مع فضيلة الشيخ: محمد بن صالح العثـيمين(رحمـه الله)، إعداد الدكتور عبدالله بن محمد بن أحمد الطيار.

١١- اللقاء الشهري رقم (١٣)مع فضيلة الشيخ: محمد بن صالح العثيمين(رحمـه الله)، إعداد الدكتور عبدالله بن محمد بن أحمد الطيار.

١٢- المسائل الميسرة في زينة المرأة المسلمة، إعداد: محمد بن عبدالله بن إبراهيم الشائع.

www.ba8.org

www.r-rast.com